

Θ. 32 189

Ο

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΑΚΡΑΚΗΣ.

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΝ ΝΟΜΟΝ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΡΘΟΝ ΛΟΓΟΝ.

ὑπὸ

ΕΥΑΓ. Δ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

ΕΝ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΩ.

Τύποις «ΠΡΟΟΔΟΥ»

1899.

4-18

769

Ο

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΑΚΡΑΚΗΣ.

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΝ ΝΟΜΟΝ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΡΘΟΝ ΛΟΓΟΝ.

ὑπὸ

ΕΥΑΓ. Δ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

ΕΝ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΩ.

Τύποις «ΠΡΟΟΔΟΥ»

1899.

HISTORICAL RECORD

OF THE

CITY OF NEW YORK

FROM 1624 TO 1898

BY

J. C. COOPER

AND

J. C. COOPER

AND

J. C. COOPER

AND

J. C. COOPER

Προσίμιον

« Τὸ ἀναγκαιότατον δὲ ἔργον τοῦ
προσιμίου, καὶ ἴδιον τοῦτο, δηλῶσαι
τί ἐστὶ τὸ τέλος οὗ ἕνεκα ὁ λόγος. »

(Ἀριστοτέλης)

Πρόθεσις ψυχῆς ἱερα τοῦ ὠφελῆσαι τὸν πλησίον· ἄκρος
σεβασμὸς καὶ λατρεία πρὸς τοὺς ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ
διαπρέποντας· ψυχῆς εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἠθικῶς καὶ
πνευματικῶς ἡμᾶς εὐεργετήσαντας, ἰδοὺ τὰ κινήσαντα
ἡμᾶς ἐλατήρια ὅπως προβῶμεν εἰς δημοσίευσιν τῆς πα-
ρεύσης διατριβῆς.

Περὶ τῆς ἀγνότητος τῶν ἐλατηρίων ἡμῶν τούτων,
οὐδεὶς ἐλπίζομεν, ἔσται ὁ ἀμφιβάλλων.

Ἄλλ' ἡ δημοσίευσίς τῆς διατριβῆς ταύτης προτίθε-
ται καὶ ἕτερον σκοπὸν—να ἄρῃ δηλ· εἰ δυνατόν, καὶ
τὰς παρά τισι ἐπικρατούσας, ὥς μὴ ὤφειλε προλήψεις
κατὰ τοῦ κ. Α. Μακράκη—ἀνδρὸς εἰς ἄκρον ἀρετῆς καὶ
σοφίας ἐληλακότος—ἃς συμφέρον ἔχουσιν ἄμεσον νὰ
ὑποθάλλωσι παρὰ τοῖς ἀμαθέσιν, αὐτοί, οἱ πνευματικοὶ
ποιμένες τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Λέγω ἄμεσον συμφέρον, καθ' ὅσον ἀποτραπέντες τοῦ
πνεύματος καὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὴν κοι-
νωνικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποστο-
λὴν οἰκτρῶς παραγνωρίσαντες, ἐτράπησαν ἐπὶ τὰ ὅλως
ἔπενσιώδη τῆς τυπικῆς καὶ ἐξωτερικῆς λατρείας, τὸ δὲ
δὴ χεῖριστον, μὴ ἔχοντες νὰ ὑποδείξωσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ
βίον καὶ ἔργα ἀντάξια τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν κλήσεως, συν-

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΓΑΛΑΤΤΕ

ταράσσονται καὶ διαπρίονται ὅταν, ἄνδρες τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀξίας τοῦ κ. Μακράκη, δι' αὐστηροῦ λογικοῦ ἐλέγχου ποιῶσι κατὰδηλον εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἠθικὴν αὐτῶν καὶ πνευματικὴν ἔνδειαν.

Καὶ τὸν μὲν ἔλεγχον σκοποῦντα νὰ φέρῃ εἰς φῶς πᾶσαν πονηράν ἢ ἀνῆθικον καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ λανθάνουσιν πράξιν, οἱ πνευματικοὶ οὗτοι τῆς Ἐκκλησίας ποιμένες, ἔχουσι συμφέρον νὰ ἀποκαλῶσιν ὕδριν, ὕδριστήν δὲ νὰ παριστάνωσιν εἰς τὰ ἀμαθῆ πλήθη, τὸν λογικῶς καὶ δικαίως αὐτοὺς ἐλέγχοντα.

Οὕτω τινές, οὐδεμίαν περὶ ἐλέγχου ἔχοντες ιδέαν, κινούμενοι δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἐλατηρίων, ἀποφαίνονται ἐν τῇ ἀμαθείᾳ ἢ ἐμπαθείᾳ αὐτῶν ὅτι ὁ κ. Μακράκης εἶναι ὕδριστής! Ἄλλ' ὕδριστής ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει θὰ ἦτο καὶ ὁ Χριστὸς ὁ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φρισταίους ἔφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν ἀποκαλέσας. «Γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες;» (Ματθ. ΙΒ'.) Ὑδριστής θὰ ἦτο καὶ ὁ τῆς ἐβραϊκῆς καὶ ἐλληνικῆς φιλολογίας κάτοχος καὶ τῶν Ἑθνῶν μέγας ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος Παῦλος ὁ τὸν ἀρχιερέα Ἀνανίαν τοῖχεν κεκονιαμένον προσαγορεύσας. «Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχε κεκονιαμένε» (Πράξ. ΚΓ'. 4.) Ὑστερημένος ἀβρότητος καὶ πολιτισμοῦ θὰ ἦτο καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας ἀπόστολος ὁ συνιστῶν ἡμῖν τὸν ἔλεγχον καὶ λέγων: «Μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχροὶ ἐστί καὶ λεγεῖν. Ἡὖν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστί» (Ἐφεσ. ε'.)

Ὑπάρχει λοιπὸν ἡ πρόληψις αὕτη κατὰ τοῦ κ. Μακράκη ὅτι ὁ πᾶρχει ἀμάθεια παρὰ τοῖς πολλοῖς, τὴν δὲ ἀμαθειαν ταύτην ἀμεσον συμφέρον ἔχουσι νὰ ὑποτρέψωσιν οἱ ὑπὸ τοῦ Μακράκη ὀριμέως ἐλεγχόμενοι ἠθικοί . . . ποιμένες.

Ἐπεὶ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς πρόληψις ἦν ἡ προσαφθεῖσα αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἀμαθοῦς καὶ ἐμπαθοῦς Συνόδου τοῦ 1879 ἐπὶ αἵρεσει μομφή. Διότι δὲ πέντε ἀμαθεῖς καὶ ἐμπαθεῖς καλογηροὶ ἐπὶ σιμωνίᾳ φωραθέντες, λόγῳ ἐκδικήσεως ἀπεφάνθησαν ὅτι ὁ κ. Μακράκης εἶναι αἵρετικὸς, ἔπρεπε καὶ νὰ τὸ πιστεύσῃ ὁ κόσμος !

Ἐὰν διὰ τῆς παρούσης διατριβῆς κατορθώσωμεν νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς ὁσῶ μεσαιωνικὰς τοσοῦτον καὶ γελοίας καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος ἀπαθούσας κατὰ τοῦ ἀνδρὸς τούτου πρόληψεις, συνάμα δὲ φωτίσωμεν τοὺς μὴ εἰδότες τί ἐστὶ Μακράκης τόσῳ ὑπὸ χριστιανικὴν ὥσῳ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν, ἡ ἀγαθὴ τῆς ψυχῆς ἡμῶν πρόθεσις ἱκανοποιεῖται τότε πληρέστατα.

Ἄλλως τε ὅταν ἀφ' ἐαυτῶν λαλῶσι τὰ γεγονότα, τὰ μόνον τῆς ἀληθείας ἐχέγγυα, τότε ἐξ ἀνάγκης πᾶσα ἀμφιβολία διασκεδάζεται καὶ ἐξαλείφεται, ὡς διασκεδάζονται καὶ διαλύονται αἱ κακαὶ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀναθυμιάσεις ἅμα ὡς ἐμφανισθῇ ἐν τῷ ὀρίζοντι ὁ τῆς ἡμέρας φωστὴρ.

Ἀλυσίτελές ἐν τέλει ὁὖν κρίνομεν νὰ εἰπῶμεν ὅτι πρὸς τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τοῦ βίου, τῶν ἔργων καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἐθνικοφιλοῦς τούτου ἀνδρὸς, ὁὖν θὰ ἐπῆρκει οὐδὲ τόμος δλόκληρος, διὰ τοῦτο περιορίσθημεν εἰς τὰ ὀλίγα καὶ οὐσιώδη τῆς δράσεως αὐτοῦ, ἵνα ἐξ αὐτῶν ὁ νοήμων καὶ εὐσυνείδητος ἀναγνώστης δυνηθῇ νὰ ἐξά-
ξη πολλά.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι
ἐνεκεν δικαιοσύνης
(Ματθ. κεφ. έ.)

Ἵνα κρίνη τις ὀρθῶς περὶ τῆς ἠθικῆς ἢ πνευματικῆς ἀξίας παντός ἀνθρώπου ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ὁρῶντος ἐν τῇ κοινῳ- νίᾳ, ἀνάγκη νὰ μὴ σπεύδῃ πολὺ εἰς τὰς ἑαυτοῦ κρίσεις, ἀλλ' οὐδ' ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παθῶν αὐτοῦ ἢ προλήψεων διατελῶν, νὰ ἐπικρίνῃ ἢ καταδικάζῃ, τινὰ, διότι ἡ κρίσις του αὕτη ἀπόρ- ροια οὔσα διανοίας ἐσκοτισμένης καὶ ψυχῆς προϊὼν νοσηρᾶς, σε- ρεῖται τοῦ κύρους ἐκείνου τῆς ἀληθείας καὶ ἠθικῆς ὅπερ φέρει κρίσις ἐξ ὑγιῶς καὶ λογικῆς διανοίας καὶ ψυχῆς ἀδόλου προερ- χομένη. Πρὸς τὴν ἀμερόληπτον καὶ ὑγιᾶ κρίσιν ἀπαιτεῖται νοῦς ὑγιής καὶ καρδίᾳ εὐθεῖα, ἀπαιτεῖται λογικότης διανοίας καὶ ἡ- θικότης χαρακτῆρος, μέτρον δὲ καὶ κανὼν λογικῆς κρί- σεως ἔστω ἐν πᾶσιν ὁ ὀρθὸς λόγος. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἡ πείρα καὶ ὁ χρόνος εἰσὶν οἱ τρεῖς ἄριστοι σύμβουλοι καὶ ὁδηγοὶ οἱ πρὸς τὴν ὀρθὴν διάγνωσιν προσώπων καὶ πραγμάτων ἀπλανῶς ἡμᾶς ὁδηγοῦντες. Πᾶς ὁ ἐκφέρων κρίσιν ἢ γνώμην ὑπὲρ ἢ κατὰ τινος, ὃ ἐπικρίνων ἢ κατηγορῶν τινὰ ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν τριῶν τού- των σοφῶν καὶ ἀλανθάστων διδασκάλων, ἐξελέγχεται ἢ ὅτι εἶναι κοῦφος, μωρὸς καὶ ἀσυλλόγιστος καὶ δὲν δύναται ἐπομένως νὰ κρίνῃ **ὑγιῶς**, ἢ ὅτι τὰ ἐλατήρια τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀγνά, καὶ τότε δὲν δύναται νὰ κρίνῃ **ἀπαθῶς**. Καὶ ὑπὸ τὴν μίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην ἐὰν ἐξετάσωμεν τοὺς τοιοῦτους ἔπο- ψιν, τὸ βέβαιον καὶ ἀληθές ὅτι οἱ λόγοι αὐτῶν καὶ αἱ κρίσεις, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἠθικότητα ἔχουσαι ἐλατήρια, οὐδὲν ἔχουσι κῆρος εἰς ὅσους καὶ νοῦν ὑγιᾶ ἔχουσι, καὶ κρίσιν ὀρθὴν καὶ ἠθικότητα χαρακτῆρος,

Ἄλλ' ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀναξιοπιστώτερος καὶ κακοηθέ- στερος κριτῆς καὶ κατηγοροῦς τυγχάνει ἐκεῖνος ὅστις θέλων νὰ ἐ-

πικρίνη ἢ κατηγορήσῃ τινά, ἄλλα ὅπλα δὲν μεταχειρίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἢ ἐκεῖνα τοῦ σοφίσματος, τοῦ δόλου καὶ τῆς συκοφαντίας.

Περὶ τὸν χειρισμὸν τοιούτων δολοφόνων ἠθικῶν ὅπλων ἔσοχοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνεδείχθησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι. Ἀλλὰ τὰ πρὸς διαστροφὴν τῆς ἀληθείας καὶ πρὸς ἠθικὴν τῆς ἀρετῆς δολοφονίαν ἐκτοξευόμενα τῶν σοφισμάτων βέλη ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἀληθείας ἢ τῆς λογικῆς ὑπολανθάνοντα, ἐνῶ εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀπλουστέρων ἢ ἡμιμαθῶν ἢ μωρῶν σχολαστικῶν φαίνονται ὡς ὅπλα λογικῆς ἀήττητα, τὰ δὲ σοφίσματα ὡς ἀξιώματα λογικῆς ἀκαταμάχητα, παρὰ τοῖς δεξιῷς ὁμῶς χειριζομένοις τῶν ὅπλων τῆς λογικῆς φαίνοντα ἀπεναντίας ὡς ἀπαλὰ καὶ εὐθραυστα βέλη τὰ ὅποια ἢ ἐκτοξευόμενα κατὰ βρ'χὸν καθίστανται ὅλως ἀβλαβῆ, ἢ βάλλοντα ἀστόχως καὶ ἀδεξιῶς, ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ.

Ἡ τῶν σοφιστῶν σχολὴ ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωκράτους, ἐπεκράτει ἔτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ ἀλλ' ὑπὸ ἐτέραν μορφῇ, χωρὶς ὁλ' : νὰ φέρῃ τὴν φιλοσοφικὸν ἐκείνης τρίβωνα, ἢ οἱ τὴν ὑποκριτικὴν ταύτην σχολὴν ἀποτελοῦντες γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, οἱ οὐκ ἄλλως τε ἐξ ἐπαγγέλματος φιλόσοφοι, οὐδὲ προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν ἀπηλλαγμένοι, νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν φιλοσοφικὴν περὶ τὸ λέγειν ἢ πείθειν δεινότητα, ἢ τὴν αὐτὴν ῥητορικὴν ἱκανότητα καὶ τέχνην, οἷον εἶχον οἱ ἀρχαιώτεροι καὶ κορυφαῖοι ἐκ τῶν πρώτων ὅποιοι οἱ Πρωταγόρας καὶ Γοργίας.

Τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους ἐκάστης ἐποχῆς δυνάμεθα νὰ παρὼν ἀλλωμεν πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους μᾶλλον σοφιστὰς. ὦν ἡ σοφιστικὴ ἱκανότης καὶ τέχνη συνίστατο εἰς τὸ νὰ φέρῃ διὰ ψευδῶν συλλογισμῶν, ἢ σοφιστικῶν τεχνασμάτων ἢ δολίων ἐρωτήσεων εἰς σύγχυτιν καὶ ἀπορίαν τοὺς μετ' αὐτῶν συνδιαλεγόμενους. Ὡς π. χ. ἐν τῇ ἐρωτήσει ἣν πρὸς ἐβλαβλὸν τῷ Ἰησοῦ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι : « Ἐξεστὶ δοῦναι κῆ-
σον (νόμισμα) Καίσαρι ἢ οὐ ; (Ματθ. 22) » ἠθέλησαν διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης μᾶλλον νὰ παγιδεύσῃ τον Χριστὸν ἢ ὅτι ὡς ἔβλεπεν ἀγνοοῦντες ἠρώτησαν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Κύριος διὰ τῆς λογικῆς ἀπαντήσεως : « Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ

τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ » διακρίνων ἀνὰ μέσον βασιλείας κόσμου καὶ βασιλείας Θεοῦ, καὶ συνιστῶν τῷ ἰδίᾳ ἐκάστῳ πρέπον καὶ δίκαιον, οὐδαμῶς συλλαμβάνεται ἐν τῇ παγίδι τῆς δολιότητος ἣν ἔστησαν αὐτῷ οἱ δόλιοι γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὥπως ἐνεχοποιήσωσιν ἀπέναντι τοῦ Καίσαρος.

Μόνον εἰς τὰ ἐλαττήρια δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ποίαν τινα διαφορὰν, διότι ἐνθ' παρὰ τοῖς ἔλλησι σοφισταῖς ἡ σοφιστική, ἔστω καὶ ἐπιδεικτικῶς γινομένη, ἐχρησίμευσεν εἰς φιλοσοφικὴν αὐτῶν ἄσκησιν οὐχ' ἥττον ἢ εἰς ἰδίαν ψυχογωγίαν, παρὰ τοῖς φύσει ὑποκριταῖς γραμματεῦσι καὶ φαρισαίοις ἐγένετο ἀπειναντίας μέσον ὅπως δι' αὐτοῦ παγιδεύοντες ἐν λόγοις τὸν ὑπ' αὐτῶν σφόδρα μισούμενον Χριστόν, ἐνοχοποιήσωσιν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ προληπτικοῦ καὶ δεισιδαίμονος λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Σκοπὸς τῆς σοφιστικῆς τῶν γραμματέων καὶ νομοδιδασκάλων ἦν ἡ διὰ παντὸς σοφιστικῷ καὶ δολίῳ μέσῳ καὶ τροπῇ ἠθικῇ τοῦ Ἰησοῦ δολοφονία, ἣν οὐδαμῶς κατορθώσαντες, κατέληξαν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ νὰ θανατώσωσι σωματικῶς. Ἐκείνους δὲν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δολοφονήσωσιν ἠθικῶς. Τὸ ἐλαττήριον τῆς ψυχῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ἦν ὁ φθόνος. Ὁ φθόνος δὲν ἔτρεφον κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. ὑπεργόρευεν αὐτοῖς πολλάκις νὰ ὑποκρίνωνται ἄγνοίαν εἰς ἐρωτήσεις ἀπευθυνομένας αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διότι οὕτω συνέφερεν αὐτοῖς. Οὕτω παρὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἑαυτῶν συνειδήσεως εἰς πράγματα τὰ ὅποια κάλλιστα ἐγίνωσκον ἐσιώπων οἱ ὑποκριταί. Αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀγενῆ ἐλαττήρια δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἐπικριτὰς καὶ κατηγοροὺς τοῦ Σαυκράτους ὧν ἕκαστος ἐξεπροσώπευεν οὕτως εἰπεῖν τὸ πνεῦμα ἢ τὰς ἀρχὰς καὶ δοξασίας τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἐπομένως ἤγετο ἐκ πεποιθήσεων μᾶλλον ἢ ἐξ ἀτομικῶν καὶ προσωπικῶν κατὰ τοῦ Σαυκράτους λόγων. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ἐξεπροσώπευσαν καὶ αὐτοὶ τὸ τότε θρησκευτικὸν τῶν ἐξωτερικῶν διατυπώσεων καὶ νομικῶν παραδόσεων καὶ προλήψεων καθεστώς, τὸ ὅποion ἤρχετο ὁ Χριστός νὰ ἀνατρέψῃ διὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ πνευματικῆς διδασκαλίας. Πλὴν εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως ὑπαθέσωμεν, τὸ ἀληθές ὅτι καὶ τούτων καὶ ἐκείνων τὰ σοφιστικὰ βέλη ἐκτοξευόμενα κατὰ βράχων ἀκαταμαχῆτου λογικῆς ὀλοσχερῶς ἐθραύοντο, διότι καὶ

ὁ φιλοσοφικὸς πρόδρομος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου Σωκράτης πολεμῶν διὰ τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ δυνάμειος τοὺς σοφιστὰς ἐξήρχετο πάντοτε νικητὴς ἐκ τοῦ πεδίου τῆς διαλεκτικῆς συζητήσεως, καὶ ὁ ἐνανθρωπήσας τοῦ Θεοῦ Λόγος Ἰησοῦς, τῆς τελείας ἠθικῆς καὶ λογικῆς ὁ τύπος καὶ υπογραμμός, ἀντεπεξέρχόμενος κατὰ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, κατέστρεφεν αὐτῶν τὰ σοφίσματα διὰ τῆς δυνάμειος τοῦ ὁρθοῦ συλλογισμοῦ.

Οὕτω Σωκράτης καὶ Χριστός, ὁ μὲν ὡς σοφὸς ἄνθρωπος, ὁ δὲ ὡς Θεάνθρωπος, ἐκεῖνος μὲν ὡς ὁ πρόδρομος ἢ ὡς ἡ ὑπεφώσκουσα τῆς λογικῆς ἡὼς ἢ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Λόγου προαγγέλουσα. Οὗτος δὲ ὡς αὐτὸς ὁ ἐν τῇ νοητῇ στερεώματι ἀνατείλας πνευματικὸς ἥλιος, ὁ μὲν διὰ τοῦ ἀνθρώπινον ἔχοντος κύρος ὁρθοῦ λόγου, ὅστις ἦν ἀκτίστις τοῦ θείου καὶ αἰωνίου Λόγου, ὁ δὲ διὰ τοῦ ἀλάσθαστον ἔχοντος κύρος θείου λόγου, καταπολεμήσαντες πάσας τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας τῆς ἐποχῆς αὐτῶν καὶ τὴν ἀλήθειαν κατὰ συνείδησιν μαρτυρήσαντες, ὁ μὲν ὡς ἀτελής ἄνθρωπος καὶ τὴν ἄγνοιαν αὐτοῦ ὁμολογῶν, ὁ δὲ ὡς τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος αὐθεντικῶς λέγων ὅτι εἶναι αὐτῇ ἡ Ἀλήθεια καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καθιέρωσαν τὸ κύρος τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ὁρθοῦ λόγου.

Ἄλλ' ὁ μὲν Σωκράτης διὰ τὴν κατὰ συνείδησιν μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας, ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ τὸ θῦμα τῆς Σχολῆς τῶν σοφιστῶν, διότι ὡς ἀνατροπεὺς τῶν καθεστώτων καὶ διασθωρεὺς τῆς νεολαίας ὑπὸ τῶν φθονερῶν δημαγωγῶν Ἀνύτου, Μελίτου καὶ Λύκωνος κατηγορηθεὶς, ὑπέστη τὸν διὰ κηρείου θάνατον, ὁ δὲ Ἰησοῦς ὡς αὐτῇ ἡ ἐνσαρκος καὶ προσωπικὴ ἐν τῷ κόσμῳ Ἀλήθεια, ὥφειλε νὰ ὑποστῇ καὶ τὸ καιριώτερον τραῦμα, καὶ τὸν ὀδυνηρώτερον τῶν θανάτων ὑπὸ τῆς ὑποκριτικῆς καὶ αἰμοχαροῦς Σχολῆς τῶν ἀρχιερέων, γραμματέων καὶ φαρισαίων.

Τι ἐξ ὧν τούτων ἐξάγομεν ; Τὸν ἐξῆς νόμον : Ὅτι ἡ ἀλήθεια ὡς ἀνέκαθεν, οὕτω καὶ νῦν καὶ αἰετοτε εἶχε, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ τοὺς ἑαυτῆς μάρτυρας—καὶ ὅτι ἐνόσῳ τὸ ὑπὸ διαφοροὺς ὄψεις καὶ μορφὰς ἐκδηλούμενον καὶ δρῶν ἐν τῷ κόσμῳ ψεῦδος—οὗ ἄμεσος συνέπεια εἰσὶν αἱ πολλαὶ θερησκευτικαί, φιλοσοφικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις προλήψεις, πλάναι καὶ αἰρέσεις μετὰ

πάσης ατομικῆς καὶ κοινωνικῆς διαφθορᾶς καὶ κακοδαιμονίας— ἐνὸσω λέγω, τὸ ψεῦδος ἔχει ἐν ταῖς κοινωνίαις πολλοὺς τοὺς ἑαυτοῦ ὀπαδοὺς καὶ συναγούρους, τὰ μόνα πρὸς τὴν ἀνάδειξιν καὶ τὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας συντελεστικά μέσα. εἰσὶν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἠθικοὶ ἀγῶνες ἐν τῷ προσώπῳ τῶν μαρτύρων αὐτῆς, οἵτινες, ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ περιστάσεων ὑφ' ἃς κοινωνία τις ἢ ἔθνος διατελεῖ, ὑφίστανται καὶ ἀνάλογα ἠθικὰ ἢ σωματικὰ παθήματα, διότι ἕκαστος ἀγὼν ἔχει κατ' ἀναλογίαν καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἀγωνιστάς, ὁ δὲ μείζων πάντων ἀγώνων ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ὑγιῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ἀρχῶν, θὰ ἔχῃ κατ' ἀνάγκην καὶ τοὺς μείζονας ἀγωνιστάς, οἵτινες πάντα κίνδυνον ἐκποδῶν ποιοῦντες ὑπὲρ τῆς καθολικῆς τοῦ θείου κηρύγματος διαδόσεως, βαδίζουσι τὴν πλήρη ἠθικῶν ἀκανθῶν καὶ τριβόλων ὁδὸν ἣν διεσφραξεν αὐτοῖς ὁ πρωταγωνιστὴς καὶ μεγαλομάρτυς Χριστὸς—τὸ μοναδικὸν τοῦτο ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ἐγκαρτερήσεως, αὐταπαρνησίας καὶ αὐτοθυσίας παράδειγμα.

Ἡ μεγάλη αὕτη τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἠθικῇ ὁδῷ ἦν ἕκαστος γνήσιος τεῦ Χριστοῦ μαθητῆς καὶ ἀπόστολος ὀφείλει νὰ διανύσῃ ὅπως λάβῃ τῆς νίκης τὸν στέφανον, εἶναι διαγεγραμμένη ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ ἰδρυτὴς καὶ νομοθέτης τοῦ ὁποίου εἶναι, αὕτη ἡ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀληθῆ ζωὴν ἀπλανῶς ἄγουσα ἡμᾶς ὁδός, Αὐτὸς ὢν καὶ ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. « Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή » (Ἰωάν. ΙΔ' .)

Σύμφωνα πρὸς ὃν φέρει τίτλον ἡ διατριβὴ αὕτη ἤτοι σύμφωνα πρὸς τὸν νόμον ἐκεῖνον τῆς συνειδήσεως ὃς καλεῖται ἠθικὸς νόμος, καὶ πρὸς τὸν νόμον ἐκεῖνον τῆς λογικῆς νοήσεως, ὃς καλεῖται ὀρθὸς λόγος, μέλλοντες νὰ ἐξετάσωμεν τὴν τε χριστιανικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τοῦ τὴν ὁδὸν ταύτην τῆς ἠθικῆς τελειότη-
 ὁλοῦν διανύοντος **Α**. Μακράκη, ἀνάγκη νὰ ποιήσωμεν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ τελείου τοῦ Θεοῦ ἔργου, ἀπὸ τοῦ τελείου ἠθικοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεανθρώπου, ἐξ οὗ πᾶς νόμος ἠθικὸς καὶ τὰ ἀγαθὰ πάντα ἐκπηγάζουσιν.

«Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι,
ὥσπερ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς τέλειός ἐστι » (Ματθ. ε΄.)

«Ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς
ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.»
(Ματθ. στ΄.)

Ὁ Χριστὸς ὡς Θεάνθρωπος συνδέει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει δηλ: τελείαν θεογνωσίαν καὶ τελείαν ἀνθρωπογνωσίαν, τέλειος δὲ θεογνώστης καὶ ἀνθρωπογνώστης ὢν γινώσκει ἀλάνθαστως καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ ἐμῇ συνειδήσει ἢ τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἔσωθεν συμβαίνοντα, καθὼς καὶ πάντας τοὺς κρυπτοὺς τῆς διανοίας λογισμοὺς. Οὕτω τέλειος ὢν κατὰ τὴν νόησιν καὶ παγγνώστης ὡς Θεός, καὶ ἀναμάρτητος ὢν ἐν τῇ πράξει ὡς τέλειος ἄνθρωπος. γίνεται κριτὴς οὐ μόνον τῆς ἐμῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμῶν διανοημάτων, φρονημάτων, αἰσθημάτων, ἐνεργειῶν καὶ πράξεων.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ οἱ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς λόγοι τελείου Θεοῦ καὶ τελείου ἀνθρώπου τίθενται ὡς νόμος ἢ κανὼν ἀλάνθαστος λογικῆς νοήσεως καὶ ἠθικῆς βουλήσεως καὶ ἐνεργείας, καθ' ὃν νοῶν, βουλευόμενος καὶ πράττων, γίνομαι οὐ μόνον λογικὸς ἐν τῇ νοήσει, ἀλλὰ καὶ ἠθικὸς ἐν τῇ πράξει, ἔχων ὀρθὸν καὶ ὑγιὲς τὸ χριστιανικὸν φρόνημα, καὶ ἀγνὸν καὶ ἄδολον τὸ τῆς ψυχῆς χριστιανικὸν αἶσθημα.

Εἶναι λοιπὸν ὁ Χριστὸς ὁ ἀλάνθαστος τῆς ὀρθῆς νοήσεως καὶ πράξεως κανὼν καὶ τῆς ἀληθείας τὸ ἀλάθητον κριτήριον, καθ' ὃ κρίνων τοὺς λόγους, τὰ φρονήματα, τὰς πράξεις, καὶ τὸν βίον ἐκάσπου, ἔχω συνείδησιν ὅτι κρίνω ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς. Ἄλλ' οἱ λόγοι, ἡ διδασκαλία καὶ ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ διετυπώθησαν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, διὰ τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον ἔσται δι' ἡμᾶς τὸ φῶς

ἐκεῖνο τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας δυνάμει τοῦ ὁποίου θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἰδῶμεν εὐκρινῶς τοὺς ἐν τῷ φωτὶ τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ὑγιῶν χριστιανικῶν φρονημάτων περιπατοῦντας ἐν οἷς καὶ τὸν ἡμέτερον σοφὸν διδάσκαλον καὶ λαμπρὸν τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχον κ. Α. Μακράκη.

Οὕτω ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὸ ἠθικὴν καὶ λογικὴν ἔποψιν εἶναι τὸ ὄντολογικὸν καὶ λογικὸν τῆς ἀληθείας κριτήριον, δυνάμει τοῦ ὁποίου βαθμολογῶ παντὸς ἠθικοῦ καὶ λογικοῦ ὄντος τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀξίαν.

Ὡς ποιητικὸς καὶ τελικὸς τοῦ Σύμπαντος Λόγος κατὰ τὸ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο» (Ἰωάν. Α'), ἢ κατὰ τὸ «Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος» (Ἀποκαλ. Ἰωάννου) εἶναι τὸ τέλειον ἐκεῖνο γνωστικὸν μέσον δι' οὗ νοῶν τὸν Λόγον τῆς ἐν τῷ Θεῷ ὑπάρξεως, ζωῆς καὶ νοήσεως ἐξ οὗ πάντες ἔχουεν τὴν ὑπαρξίν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν νόησιν, ἀνάγομαι εἰς τὴν περὶ ὑπάρξεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ φιλοσοφικὴν γνῶσιν, μαθάνω τί ἐστὶ Θεός, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, τί ἐστὶ κόσμος καὶ τίνες αἱ μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις καὶ ἀναφοραί. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων καὶ ἄλλων πρὸς τὸ ὑψηλὸν τοῦτο θέμα σχετικῶν ποιούμεθα λόγον ἐν τῷ Β'. κεφαλαίῳ.

Ἡδὴ δὲ λέγομεν ὅτι τοιοῦτον φῶς ἐν ἡμῖν ἔχοντες καὶ τοιοῦτον φωτὸς ὁδηγόν, θὰ δυνηθῶμεν νὰ διακρίνωμεν κάλλιστα καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ φωτὶ τούτῳ τῆς Ἀληθείας περιπατοῦντας δυνάμει δὲ τοῦ κριτηρίου τούτου τῆς ἀληθείας θὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀξίας τῶν κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ὑγιοῦς ἐπιστήμης τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας διδασκόντων καὶ ὀρθοτομούντων, ἐν οἷς εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μοναδικὸς ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τοῦ θεωρήτικοῦ καὶ πρακτικοῦ ὕλισμου ἀνεφάνη παρ' ἡμῖν ὁ δεινὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος καὶ τῶν Γραφῶν κράτιστος ἐρμηνευτῆς Ἀπόστολος Μακράκης.

Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἄνδρα κατὰ τὰς ἀτομικὰς ἡμῶν δόξας καὶ πεποιθήσεις, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὸ μέτρον τῶν διανοητικῶν ἡμῶν δυνάμεων δι' ὧν θὰ καθίστατο ἡμῖν ἀδύνατος ἡ ἀνάβασις εἰς τηλικούτον ὕψος σοφίας καὶ ἐπιστήμης εἰς ὃ ὁ ἀνὴρ

ἐνῆλθεν ἵνα ἀπὸ περιοπῆς τοιαύτης τὸν ἄνδρα ἐπισκοποῦντες, χαράξωμεν πιστὴν εἰκόνα τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ καὶ ἐπιστημονικῆς μορφῆς. Ἀπέχομεν πολὺ τοῦ νὰ ἡμεθα οἱ ἱκανοὶ καὶ ἀρμόδιοι εἰς τοῦτο. Ἡμεῖς συμφώνως τῇ ἐπιγραφῇ ἣν φέρει ἡ βίβλος αὕτη, ὀφείλομεν τὸν ἄνδρα νὰ ἐξετάσωμεν σύμφωνα πρὸς τὸν ἠθικὸν τοῦ Εὐαγγελίου νόμον καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον ἥτοι τὸν νόμον ἐκεῖνον τῆς νηήσεως καὶ λογικῆς ὃν διετύπωσεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ.

Ἄλλως φῶς ὢν ὁ Χριστὸς ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαφωτίζῃ καὶ πάσας τὰς ψυχὰς ἐκεῖνας ὅσαι ὡς ἔλαφοι διψῶσι προθύμως σπεύδουσι νὰ πίνωσι τὸ ζῶν πνευματικὸν ὕδωρ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου. Διότι λέγει: «τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν πνευμᾶ ἐστὶ καὶ ζωὴ ἐστίν.» (Ἰωάν. στ'.) Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν τῆς ψυχῆς διψαν ἀνταποκρίνεται λέγων: «Ἐάν τις διψῇ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρέουσιν ὕδατος ζῶντος (τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν.)» (Ἰωάν. Ζ'.) Καὶ ἀληθῶς. Ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς διψῆς τῆς ψυχῆς ἢ τῆς ἐφέσεως καὶ τοῦ πόθου ὃν ἔχει ὅπως ἀνακαλύψῃ καὶ κατανοήσῃ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην Σοφίαν, ἐρχεται καὶ εἰς ἐπίγνωσιν αὐτῆς, διότι ὁ Χριστὸς προτάττει τὸ: «Ἐάν τις διψῇ» διότι ἰὸ μὴ ἐφιέμενος μαθεῖν, αὐτὸς βεβαίως δὲν δύναται νὰ μάθῃ. Ἀνάγκη οὖν τῆς κατὰ Χριστὸν ἐπιγνώσεως τῆς ἀληθείας νὰ προϋπάρχῃ ὁ τῆς ψυχῆς ἐνθερμος ζῆλος, ἀλλὰ καὶ ζῆλος τοιοῦτος ν' ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ ψυχῇ ἀδύνατον, ἐὰν μὴ προηγηθῇ τοῦτο ἢ πρὸς τὸν Χριστὸν πίστις, διὰ τοῦτο ὁ Κύριος προέταξε τὸ: «ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ» Ἄρα πάντες οἱ εἰς Χριστὸν ἀπιστοῦντες ἢ καὶ χλιαροὶ καὶ ψυχροὶ κατὰ τὴν πίστιν ὅσῃ καὶ ἂν ᾖσι τῆς θύραθεν σοφίας κάτοχοι ἢ κατὰ κόσμον φιλόσοφοι, οὐδέποτε ὅμως θὰ δυνηθῶσι νὰ κατανοήσωσι τὴν ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ κεκρυμμένην Σοφίαν, τὴν ἐν Χριστῷ ἀπόλυτον καὶ καθολικὴν Ἀλήθειαν ἢ τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ φιλοσοφικὸν τοῦ Χριστοῦ χαρακτῆρα μὴ ἔχοντες τὸν ἐκ τοῦ Χριστοῦ φωτισμὸν τῆς διανοίας, τούναντίον ὅσοι εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες ἐφώτισθησαν ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ οἱ: «πνευμᾶ ἐστὶ καὶ ζωὴ ἐστίν»

οὗτοι ἡδονήθησαν νὰ λάβωσι γνῶσιν τῆς ἐν τῷ Χριστῷ σοφίας καὶ τὴν τοῦ Λόγου σοφίαν φιλήσαντες νὰ φιλοσοφῶσι χριστιανικῶς. Ἐν τῷ Χριστῷ κατὰ Παῦλον εἰσὶ κεκρυμμένοι πάντες οἱ τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας θησαυροί. « Ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. » (Κολασ. Β΄.) ὁ δὲ φίλος τῆς ἐν τῷ Χριστῷ Σοφίας καλεῖται χριστιανὸς φιλόσοφος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ σφώτατος Πλάτων, ὁ προκατηχητὴς οὕτως εἰπεῖν καὶ προπαιδευτὴς τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας, τὴν σοφίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐκάλεσε ὄρεξιν τῆς θείας σοφίας. « Πλάτων δὲ ἰδιαιτάτα μὲν σοφίαν ἡγεῖται εἶναι τὴν τῶν νοητῶν καὶ ὄντως ὄντων ἐπιστήμην. . . ἰδίᾳ δὲ σοφίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν καλεῖ ὄρεξιν οὖσαν τῆς θείας σοφίας. »

Ἄλλ' ἢ κατὰ Χριστὸν σοφία καὶ φιλοσοφία ἄλλη, καὶ ἄλλη ἢ κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, ἦν ὁ θεοδίδακτος καὶ φιλόσοφος χριστιανὸς Παῦλος ἀποκαλεῖ: « φιλοσοφίαν καὶ κενὴν ἀπάτην. » Ἀδελφοί, βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. » (Κολασ. Β΄.—8.)

Τῆς ἐν Χριστῷ σοφίας καὶ φιλοσοφίας ζηλωτὴς διάπυρος ἐγένετο ἀπὸ τῆς νεαῆς αὐτοῦ ἡλικίας ὁ ἡμέτερος σοφὸς διδάσκαλος Α, Μακράκης, ὡς παρακατιόντες ὀφόμεθα.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, ἄνευ πίστεως πρὸς τὸν Χριστόν, οὔτε ἔφεσις, οὔτε πόθος ἐν τῇ ψυχῇ οὐδεὶς πρὸς ἔρευναν καὶ ἀποκάλυψιν τῆς ἐν τῷ Χριστῷ κεκρυμμένης σοφίας, ὁ Μακράκης φιλοσοφῆσας κατὰ Χριστόν, καὶ ἐπὶ τοῦ Λόγου ὀλόκληρον φιλοσοφίας σύστημα ἰδρύσας, δῆλον ὅτι ἐκ νεαρῆς ἡλικίας πιστεύσας καὶ ἀφοσιωθείς ὅλως εἰς Χριστόν, εἰς Αὐτόν ἤλπισε καὶ Αὐτόν πρὸ παντός ἄλλου προσφιλοῦς ἀντικειμένου ἡγάπησεν ἐπὶ γῆς, ὅτι ἡ μὲν πίστις γεννᾷ τὴν ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς τὴν ἀγάπην. Πίστις, ἐλπίς καὶ ἀγάπη ἀποτελοῦσι τὴν κορωνίδα καὶ τὸ κεφάλαιον πασῶν τῶν Χριστιανικῶν ἀρετῶν.

Ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων θεμελιωδῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν ὁ ὅλος ἐποικοδομεῖται ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς κατὰ Χριστόν ἄνθρωπος. Ἡ πρὸς τὸν Χριστόν ἀνυπόκριτος καὶ ζέουσα πίστις, γεννᾷ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ πιστεύοντος τὴν χαρμόσυνον καὶ ἡδονικὴν

ἐλπίδα τῆς ἀπολαύσεως τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀγαθῶν ἃ ὁ Κύριος ὑπόσχεται ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ εἰς πάντας τοὺς τὸν καλὸν ἀγῶνα ἐν τῷ δε τῷ βίῳ ἀγωνισαμένους, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ λογικῆς πίστεως καὶ τῶν ἠθικῶν ἔργων ἐπηρειδομένη ἐλπίς αὕτη γεννᾷ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἐλπίζοντος τὸ γλυκὺ καὶ ἡδονικὸν αἶσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν δοτῆρα τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν καὶ ἀληθῶς φιλάνθρωπον Ἰησοῦν Χριστὸν, ὅστις ἐὰν ὑπέστη παθήματα, κακώσεις καὶ αὐτὸν τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον ἠθέλησεν ἵνα ὑποδείξῃ ἡμῖν ὅτι μόνον διὰ τῆς παθητικῆς ἀρετῆς ὁ κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος τελειοῦται. Διότι ἡ τοῦ χριστιανοῦ ἀρετὴ θά φανῇ βεβαίως εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὰ παθήματα, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν καὶ εἰς τὰς τρυφὰς καὶ ἀνέσεις τοῦ βίου. Ὁ ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ γηγῆνη καὶ κοσμικῇ εὐτυχίᾳ διάγων ἥκιστα φροντίζει ἵνα ἀναμιμνήσκηται τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, πολλῶς δὲ ἤττον τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ ἐν ᾧ ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ πᾶς τοῦ Παύλου μιμητῆς δύναται μετ' αὐτοῦ νὰ εἴπῃ τὸ : « Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ. » (Πρὸς Γαλάτας στ' .-11)

Συμπεραίνοντες λοιπὸν λέγομεν ὅτι ἵνα ἀναπτυχθῇ καλῶς καὶ βαθείας ἀποκτήσῃται ῥίζας ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς γνησίου χριστιανοῦ τὸ πρὸς τὸν Χριστὸν ἄδολον τῆς ἀγάπης αἶσθημα, ἀνάγκη αὕτη νὰ ὑποβληθῇ πρότερον ὑπὸ τὸν ἀναγκαῖον καὶ ἀπαράιτητον τῶν παθημάτων νόμον.

Ὁ Χριστὸς π. χ. ἐντέλλεται ἡμῖν νὰ λαλῶμεν ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ παρῥησίᾳ τὴν ἀλήθειαν. Τώρα λαλοῦντες αὐτὴν ἀπροκαλύπτως, νομίζετε ὅτι δὲν θὰ προκαλέσωμεν καθ' ἡμῶν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἔχθραν ἐκείνων οἵτινες. ὥς οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι φιλοῦντες τὸ ψεῦδος, ἔχουσιν ἄμεσον συμφέρον ἵνα μὴ ἐπικρατήσῃ καὶ διαδοθῇ πρὸς καταισχύνην αὐτῶν; Δὲν θὰ ἐξαναστῶσιν οὗτοι καθ' ἡμῶν ἵνα διὰ πάσης διαβολῆς καὶ συκοφαντίας καὶ διὰ παντὸς δολίου καὶ ἰησοῦϊτικοῦ μέσου δολοφονήσωσιν ἡμᾶς ἠθικῶς ἀπέναντι τοῦ πλήθους τῶν ἁμαθῶν ἢ προληπτικῶν; Τίς συναισθανόμενος ἐνοχὴν ἐπὶ τινι ὀρισμένῳ ἐγκλήματι, ἔστω οὗτος ἀρχιερεὺς ἢ μητροπολίτης, προβλέπων δὲ τὰς ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀληθείας μελλούσας νὰ ἐπιβαρύνωσιν

αὐτὸν συνεπειας δὲν θὰ μηχανευθῇ διὰ παντός τρόπου νὰ ἐξο-
 τώσῃ καὶ καταστρέψῃ τὸν ἐλεγκτὴν τῆς κακίας του ἢ τῶν ἐγ-
 κληματικῶν αὐτοῦ ἔργων; Οὕτως ὁ χριστιανὸς ἐπὶ τῇ ἐπιτελείῃ
 τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος τοῦ ὁμολογεῖν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐλέγχειν
 τὸ ψεῦδος καὶ τὴν κακίαν ἐν τῷ προσώπῳ παντός Γραμματέως
 καὶ Φαρισαίου, μισοῦμενος καὶ πολεμούμενος ὑπὸ τῶν μισούν-
 των τὸ φῶς τῆς ἀληθείας φαύλων καὶ πόνηρῶν, σῆλον ὅτι ὑπε-
 βλήθη ὑπὸ τὸν νόμον τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν παθημάτων. Διό-
 τι οὐδεὶς ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὴν ἀλήθειαν λαλήσας,
 νὰ μὴ ἐμισθῇ ὑπὸ τῶν πλειοτέρων, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ μὴ
 ἐμισθῇ ἐκεῖνος ὅστις ἐλάλησεν αὐτὴν παρρησίᾳ χωρὶς νὰ ἀπο-
 βλέψῃ εἰς πρόσωπα εἴτε φιλικὰ ταῦτα, εἴτε συγγενικὰ ὅτι φί-
 λος μὲν Πλάτων, φιλότατῃ δ' ἡ ἀλήθεια» ὁ δὲ φίλων τὴν Ἀλή-
 θειαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃς ἔστιν αὐτὴ ἡ προσωπικὴ
 Ἀλήθεια, ἀδύνατον νὰ παρκαούσῃ αὐτοῦ εἰπόντος : «Ὁ φίλων
 πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος» (Ἰωάν. Ι' .)
 καὶ « Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-
 πων, ὁμολογήσω καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ
 ἐν οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-
 πων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν
 οὐρανοῖς. » (Ματθ. Ι' .)

Διότι ἡ ἄρνησις τῆς ὁμολογίας τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας
 εἶναι ἡ ἄρνησις αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔστιν ἡ
 ἀλήθεια « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια » (Ἰωάν. ΙΔ' .) Ἀλλως πῶς
 δύναται τις νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὸν Χριστὸν, τὴν Αὐτοαλήθειαν
 ὅταν δὲν λαλῇ τὴν ἀλήθειαν ; ἢ πῶς θὰ συσχετισθῇ τις πρὸς
 τὴν ἠθικὴν τοῦ Χριστοῦ ὅταν παρκαμῇ τὸ οὐσιωδέστερον καθῆ-
 κον οὗ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῇ ἡ ἠθικὴ ὑπαγορεύει ; Διὰ τοῦτο ἡ
 πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη ἄγει τὸν φιλοῦντα εἰς πειθαρχίαν τῶν
 λόγων αὐτοῦ. Οἱ τοῦ Ἰησοῦ λόγοι οἱ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ συνι-
 στῶσι τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ νόμον, ὁ δὲ νόμος οὗτος εἶναι τὸ ἠθικὸν
 κριτήριον πᾶσων τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων εἰς ὃ ὑποβιβάζομε-
 ναι, εὐρίσκονται ὅτι εἶναι τοιαῦτα ἢ τοιαῦτα, ἀναλόγως τῶν
 τοιούτων ἢ τοιούτων σχέσεων μεθ' ὧν ἕκαστον ἠθικὸν καὶ ἐλεύ-
 θερον πρόσωπον συνδέεται πρὸς τὸν τέλειον, ἠθικὸν ἄνθρωπον
 Ἰησοῦν, ὃς, συγκεφαλαίων ἐν ἑαυτῷ πάσας τὰς ἀρετὰς εἰς

βαθμόν τέλειον, εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἢ ἐνσώκωσις πεῦ ἡθικοῦ νόμου.

Τὸν τέλειον τῆς ἡθικῆς κώδικα, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ὁσφρασφός καὶ ἐνάρετος, ἡδύνατο νὰ διατυπώσῃ τοσοῦτον τέλειον, ὡς διετύπωσεν αὐτὸν ὁ λόγος καὶ ἔργος ἀλάσθαστος καὶ ἀναμάρτητος Ἰησοῦς Χριστός, τὸ τέλειον ἡθικὸν ἀγαθὸν ἐξ οὗ πηγάζει ὁ ἡθικὸς νόμος, τὸ ἡθικὸν κριτήριον τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν καὶ πράξεων, ὁ ἀλάσθαστος τῆς νοήσεως καὶ πράξεως νόμος δι' οὗ ἀνυψούμεθα εἰς τὴν νόησιν καὶ γνῶσιν τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ νοήσει καὶ γνῶσει τοῦ τελείου αὐτοῦ ἡθικοῦ ἔργου ἐν τῷ Θεάνθρωπῳ.

Διὰ τῆς ἰδέας τοῦ τελείου ἡθικοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ Θεάνθρωπῳ συνδεόμεθα μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ ἐν τῷ Θεῷ, ὁ δὲ ἡθικὸς οὗτος δέσμος, καλεῖται ἡθικὸς νόμος. Ὁ ἡθικὸς οὗτος νόμος ὑποχρεοῖ ἡμᾶς ἡθικῶς νὰ ἐνεργῶμεν καὶ πράττωμεν σύμφωνα πρὸς τὴν βουλὴν καὶ θέλησιν τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχικὴ βουλὴ καὶ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἦν ἡ ποιήσις ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεάνθρωπος ὡς ἐκφρασις καὶ παράστασις τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ, ταυτίζεται πρὸς τὸ τέλειον ἡθικὸν ἀγαθὸν ἢ εἶναι Αὐτὸς ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ τέλειος ἐπὶ γῆς ἄνθρωπος, ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην ὅτι Αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος ταυτίζεται καὶ πρὸς τὸν τέλειον ἡθικὸν νόμον, ἢ εἶναι, αὐτὸς ὁ ἡθικὸς νόμος ἐν μορφῇ ἀνθρωπίνῃ. Ὡς τέλειον ἡθικὸν ἀγαθὸν ὁ Θεάνθρωπος συνιστᾷ καὶ ἡμῖν τὴν τελειότητα λέγων : « Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι » (Ματθ. ε' .)

Τοῦ τελείου ἡθικοῦ ἀγαθοῦ τέλειον ἡθικὸν ἔργον εἶναι ὁ θεῖος κώδιξ, τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐν ᾧ ὡς ἐν ἡθικῷ καὶ πνευματικῷ κατόπτρῳ ἐνορᾷ τις πάσας τὰς ἀρετὰς τοῦ τελείου ἀνθρώπου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὦν ἡ ὑψίστη ἢ ἐν Γολγοθᾷ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσία ἐφ' ἧς καὶ ὁ θρησκευτικὸς ἐδράζεται νόμος. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλάσσεται τοῦ νοσήματος τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, μέσον δὲ συνδιαλλαγῆς τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ἦν ἢ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐξίλαστήριος θυσία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Διότι πρὶν ἢ ὁ ἄνθρωπος γίνῃ ἐλεύθερον ἡθικὸν πρόσωπον ἀνάγκη νὰ ἐλευθερωθῇ πρότερον τῆς ὑποδουλοῦσιν αὐτὸν ἁμαρτίας, νὰ

ἰαθῇ τῆς κατεχούσης αὐτὸν ψυχικῆς νόσου δι' ἠθικῶν καὶ ψυχικῶν φαρμάκων τὰ ὅποια παρέχει αὐτῷ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν ἐαυτῆς μυστηρίων. Διὰ τοῦτο ὁ θρησκευτικὸς νόμος προηγεῖται τοῦ ἠθικοῦ νόμου, καθὼς καὶ ἡ νηπιώδης ἡλικία προηγεῖται τῆς ἀνδρικῆς. Τῆς ἠθικῆς μορφώσεως ἡμῶν διὰ τοῦ ἠθικοῦ νόμου, θὰ προηγηθῇ ἡ θρησκευτικὴ ἡμῶν μόρφωσις διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου.

Διότι ἐνόςω διατελοῦμεν δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας οὐκ ἐσμὲν ἠθικά καὶ ἐλεύθερα πρόσωπα, συνεπῶς οὐ δυνάμεθα βαδῖσαι τὴν ὁδὸν τῆς ἠθικῆς τελειότητος ὡς ἀξιοῖ τοῦτο παρ' ἡμῶν ὁ Χριστός.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρέχει ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν, ὅταν πιστεύσωμεν ὅτι διὰ τῆς **χάριτος** αὐτοῦ δύναται νὰ ζωοποιήσῃ ἡμᾶς καὶ ἀπαλλάξῃ τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας. Ὡστε ἐκ μὲν τοῦ Χριστοῦ παρέχεται ἡμῖν ἡ **χάρις** καὶ ἡ τῶν ἀμαρτιῶν **ἄφεσις**, παρ' ἡμῶν δὲ ἀπαιτεῖται ἡ **πίστις**. Πίστις εἰς τὸν ἐνσαρκωθέντα καὶ σταυρωθέντα Λόγον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα Θεάνθρωπον, τὴν θεότητα τοῦ ὁποίου πολλοὶ μὲν τὴν σήμερον ἐκ τῆς τάξεως τῶν λογίων ἀμφισβητοῦσι, αἱ δὲ τῶν θείστων καὶ πνευμάτων σχολαί διαρρήδην ἀρνοῦνται.

Πίστις καὶ πεποίθησις ὅτι ὅσα ἐπαγγέλεται ἡμῖν ὁ Χριστὸς περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, περὶ μελλούσης αἰωνίου ζωῆς καὶ περὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, εἶναι ἀληθῆ καὶ βέβαια καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτα, τοιαύτη **ἠθικὴ** πίστις χορηγεῖ ἡμῖν τὸ δικαίωμα ὅπως ζητήσωμεν καὶ τὴν **χάριτα** καὶ τὴν **ἄφεςιν** τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. Ἀρα ἡ μὲν **πίστις** ἐξ ἡμῶν ἡ δὲ **χάρις** καὶ ἡ τῶν ἀμαρτιῶν **ἄφεσις** ἐκ τοῦ Κυρίου.

Πρὸς δὲ τὸν ἐρωτῶντα τί ἐστὶ πίστις ἀπαντῶμεν ὅτι πίστις ἐστὶ δεῖξις ἢ φανέρωσις πραγμάτων μὴ βλεπομένων. Τὸ βλεπόμενον οὐ δεῖται πίστεως, διότι τὸ βλέπομεν καὶ τὸ γνωρίζομεν λέγει δὲ καὶ ὁ Παῦλος: « Ἔστι δὲ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων » (Ἑβρ. στ'.)

Τοιαύτη **ἠθικὴ** πίστις πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὰς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, ἀπαντᾷται ὡς ἐπὶ τό πολὺ παρὰ τοῖς φύσει ἀγαθοῖς, καὶ πράξι καὶ ταπεινοῖς τῇ καρδίᾳ, οὗς ὁ Κύριος μεταφορικῶς ἀποκαλεῖ « γῆν ἀγαθὴν » τοῦτέστι ψυχὰς ἀγαθὰς, αἵτινες ἐπίδεκτι-

καὶ οὖσαι πάσης ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς καλλιεργείας, ἀναβλα-
στάνουσι σὺν τῷ χρόνῳ ἀγλαοὺς πνευματικοὺς πίστεως καὶ ἀγά-
πης καρπούς, ὧν εἷς ἔστι καὶ ὁ σοφὸς τοῦ Γένους διδάσκαλος κ.
Α. Μακράκης, ὅστις ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὰ ζωηφόρα τῆς θείας
Σοφίας νάματα ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου ποτισθεὶς, πρωτί-
μως ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἐνθερμον αὐτοῦ πίστιν, ἀ-
φ' οἷσιν καὶ ἀγάπην ἐν συγγράμματι ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἀποκά-
λυψις θησαυροῦ τοῦ κεκρυμμένου » ὅπερ ἦν καὶ τὸ πρῶτον αὐ-
τοῦ ἔργον.

Τίς δὲ ὁ θησαυρὸς οὗτος ; Ὁ θησαυρὸς οὗτος ὁ κεκρυμμένος
ἦν ἢ ἐν τῷ ἐνσαρκωθέντι. Ἀδῶγ ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ Ἀλήθεια,
ἐφ' ἧς ὁ συγγραφεὺς ἐποικοδόμησεν ὁλόκληρον φιλοσοφίας σύστη-
μα ἐν ᾧ μετὰ εὐκρινείας λόγου καὶ ἐπιστημονικῆς ἐναργείας λί-
ονται πάντα τὰ περὶ τὸν Θεόν. τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον
θεολογικά, ἀνθρωπολογικά καὶ κοσμολογικά ζητήματα,

Πλήρες καὶ τέλειον φιλοσοφίας σύστημα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι
τέλους ἄριστα συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἐ-
πιστημονικώτατα ἀποδείχθείσης ταύτης Ἀληθείας, δι' ἧς συνά-
πτεται οὕτω καὶ συνταυτίζεται ἡ ἀληθὴς θρησκεία μετὰ τῆς ὑ-
γιоῦς ἐπιστήμης, θρησκευτικῶς καὶ φιλοσοφικῶς μία καὶ ἡ αὐτὴ
οὐσα Ἀλήθεια.

Τῆς Ἀληθείας ταύτης τὰ πρῶτα οὕτως εἰπεῖν σπέρματα
ἐρρίφθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ συγγράμματι
ὅπερ εἰκοσιεπταετῆς ὧν τὴν ἡλικίαν, συνέγραψεν ἐν Κων)πόλει.
Μαρτύριον καὶ τοῦτο τρανώτατον τῆς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἄνω-
θεν δοθείσης αὐτῷ σοφίας, ἐξ ἧς ἡδύνατό τις ἔκτοτε νὰ προει-
κάσῃ καὶ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολὴν, καὶ τὴν
μετὰ ταῦτα σπουδαιωτάτην ἡθικὴν αὐτοῦ καὶ πνευματικὴν ἐν τῇ
κοινωνίᾳ δρᾶσιν.

Ὁ ἀφανὴς τὸ κατ' ἀρχὰς πνευματικὸς τῆς Ἀληθείας σπόρος
ρίφθεις εἰς γῆν ἀγαθὴν, ὅποια ὄντως ἡ ἀγνὴ καὶ ἄδολος ψυχὴ
τοῦ νεαροῦ τότε Μακράκη, ὥφειλε σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀναπτυχθῇ
εἰς δένδρον πνευματικὸν βαθύρριζον καὶ ἀγλαόκαρπον ἐξ οὗ ἄ-
φθονοι οἱ τῆς ἀληθείας ν' ἀναβλαστάνωσιν ἡθικοὶ καρποί. Τῆς

ἀληθείας ταύτης τὰ πρῶτα θεμέλια ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ πρῶτῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ἐν ᾧ ὡς ἐν πνευματικῷ κατόπτρῳ ἐνορᾷ τις καὶ τὴν ἀγνότητα καὶ καθαρότητα τῆς καρδίας τοῦ συγγραφέως, καὶ τὰ εὐγενέστερα καὶ χριστιανικώτερα τῶν αἰσθημάτων αἶα καὶ ὅσα δύναταί τις ν' ἀπαντήσῃ εἰς ψυχὰς φλεγομένας ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν διαπύρου ἀγάπης.

Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ θεμέλιον καὶ ἡ βάσις πασῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, καὶ ὅτι ὁ τὴν μείζονα ταύτην ἀρετὴν κτησάμενος, ῥαδίως κέκτηται καὶ τὰς ἐλάσσονας, ὅτι ἡ ἀγάπη κατὰ Παῦλον εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος ὁ πάσας ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρετὰς συνδέων. «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα, μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη» (Κορινθ. Α΄.) «Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος» (Κολασ. γ΄.)

Τὸ πρὸς τὸν Χριστὸν αἶσθημα τῆς ἀγάπης στηριζόμενον ἐπὶ τῆς αὐτοθυσίας, προαπαιτεῖ ἄρνησιν ἐν ἀνάγκῃ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς τοῦ ἀγαπῶντος. Τοιαύτην αἰσθιζόμενος πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπην ὁ κυρυφαῖος τῶν ἀποστόλων οὕτω πῶς ἐκφράζεται ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ αὐτοῦ: Πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἄρχαι, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστώτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἐτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρῆσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ῥωμ. η΄.) Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν πειράζοντα αὐτὸν νομικὸν διὰ τῆς ἐρωτήσεως: «Διδάσκαλε ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;» ἀπῆντησεν αὐτῷ. Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ. Δευτέρα δὲ ὁμοίᾳ αὐτῇ. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται (Ματθ. κγ΄.).

Ἄλλ' ἡ πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ὀφειλομένη ἀγάπη, προσφέρεται κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν γε-

νόμενον καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν σταυρωθέντα Μονογενῆ αὐ-
τοῦ Υἱὸν καὶ Λόγον, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης καὶ λατρείας
τοῦ Πατρὸς. « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐσμὲν » (Ἰωαν. Ι΄.) εἶπεν ὁ
Χριστός, « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. » (Αὐτοθ.)
Ἀλλὰ καὶ ὁ Πατὴρ εἶπε περὶ τοῦ Υἱοῦ. « Οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός
μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. » (Ματθ. Δ΄.)

Τὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἄκραν ἀγάπην ἐξεδήλωσεν ὁ
ἀγαπητός Υἱός διὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ παθημάτων
καὶ τῆς ἐν Γολγοθᾷ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίας.

Ἄρα καὶ αἱ ἐξ ὅλης αὐτῶν τῆς καρδίας ἀγαπῶντες Αὐτὸν
ὀφείλουσιν ἐπίσης νὰ ἐπικοινωνῶσι καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ,
ὅτι ἡ πρὸς Χριστὸν ἀγάπη ἐν τοῖς παθήμασιν ἀναπτύσσεται σφο-
δρωτέρα καὶ διὰ παθημάτων τελειοῦται.

Νόμος ἄρα ἀναγκαῖος καὶ ἀπαράιτητος πρὸς δοκιμασίαν τῆς
μεγάλης ταύτης ἀρετῆς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ ἀγα-
πῶντος τὸν Χριστόν, εἰσὶν αὐτὰ τοῦτα τὰ ἠθικὰ παθήματα καὶ
αἱ ἐν τῷ βίῳ ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀληθείας καὶ ἀρετῆς
ἠθικοὶ καὶ πνευματικοὶ ἀγῶνες.

Ὁ Εὐαγγελικὸς νόμος περιέχει πολλὰς ἐντολάς, ἀλλ' ἡ πρω-
τίστη αὐτῶν εἶναι τὸ ἀγαπᾶν τὸν Κύριον ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ,
λέγει δὲ καὶ ὁ Παῦλος ὅτι : « πλήρωμα τοῦ νόμου ἡ ἀγάπη, τέ-
λος δὲ νόμου Χριστός » (Ρωμ. ιγ΄. — ε΄.)

Τούτων οὕτως ἐχόντων, προτιθέμενοι ἤδη νὰ κρίνωμεν τὰ
χριστιανικὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας ὅσῳ καὶ τὰ χριστιανικὰ
φρονήματα τῆς διανοίας τοῦ κ. Μακράκη κατὰ τὸν Εὐαγγελι-
κὸν τοῦτον νόμον οὗ « πλήρωμα ἡ ἀγάπη » ἀνάγκη νὰ γίνωσιν
ἡμῖν γνωστὰ διὰ τοῦ λόγου, ὅτι ὁ λόγος εἰκὼν ὢν τῆς ψυχῆς,
ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὰ ἐν αὐτῇ κεκρυμμένα αἰσθήματα καὶ δια-
νοήματα, καθὼς ἡ ποιότης τοῦ καρποῦ μαρτυρεῖ τὴν φύσιν τοῦ
δένδρου. Λέγει δὲ καὶ ὁ Χριστός « Ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δέν-
δρον γινώσκεται » (Ματθ. Ζ΄.)

Τὸ γινώσκειν τὸ δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ, ἐστὶ γινώσκειν
τὴν αἰτίαν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ἢ ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ
ἀποτελέσματος ἀνάγεσθαι εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν αἰτίαν,

ὅτι ἡ ἀγαθὴ φύσις τοῦ σχετικοῦ ἀποτελέσματος, μαρτυρεῖ τὴν ἀγαθὴν φύσιν τῆς παραγωγικῆς αἰτίας, καθὼς καὶ ἡ πονηρὰ φύσις τοῦ σχετικοῦ ἀποτελέσματος μαρτυρεῖ τὴν πονηρὰν φύσιν τῆς παραγωγικῆς αἰτίας. Λέγει δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ὅτι : «ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρὰ» (Ματθ. ΙΒ΄.) Οὔτε ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας δύναται νὰ ἐκβάλλῃ τὰ πονηρὰ, οὔτε ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ, δύναται νὰ ἐκβάλλῃ τὰ ἀγαθὰ. Συμβαίνει ὅμως ὑποκριταί, πονηροὶ ὄντες, νὰ ἐκβάλλωσιν οὐχ ἥττον ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς ἐαυτῶν καρδίας λόγους εὐφήμες ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἐξ ὧν ὁ ἀκροατὴς δύναται νὰ μορφώσῃ καλὴν περὶ αὐτῶν ἰδέαν. Ἵνα μὴ λοιπὸν ἐξαπατώμεθα ὑπὸ τῶν τοιούτων ὑποκριτῶν ὁ Χριστὸς συμβουλεύει ἡμᾶς νὰ κρίνωμεν τοὺς τοιούτους ἐκ τῶν ἔργων πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν λόγων, καὶ ἐκ τῶν ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ δράσεως αὐτῶν τοιούτων ἢ τοιούτων ἀποτελεσμάτων. «Προσέχετε, λέγει, ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες. Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς » (Ματθ. Ζ΄.)

Ἐπίσκοπος λ. χ. οὐ οἱ ἀπ' ἁμβωνος ἐκφωνούμενοι λόγοι φαίνονται χριστιανικώτατοι καὶ εὐαγγελικώτατοι, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἐξελέγχονται ὡς ἀνατρεπτικὰ τῶν βάσεων ἐφ' ὧν ἡ χριστιανικὴ στηρίζεται ἀρετὴ, ὁ τοιοῦτος ἐπίσκοπος φίλε ἀναγνώστα, εἶναι ψευδοπροφήτης καὶ ψευδεπίσκοπος, οὐδὲν ἔχων κοινὸν μετὰ τῆς ἠθικῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Εἶναι σαπρὸν ἠθικὸν δένδρον ἐκ τοῦ ὁποίου ἀδύνατον νὰ προέλθῃ ἀγαθὸς καρπὸς **ἠθικότητος**. « Οὐ δύναται δένδρον σαπρὸν καρποῦς καλοῦς, ποιεῖν »

Σύμφωνα πρὸς τὰ λογικὰ ταῦτα τοῦ Χριστοῦ ἀξιώματα ὀφείλουντες νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἠθικὸν ποιὸν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐν λόγοις καὶ ἔργοις χριστιανικὴν δρᾶσιν τοῦ κ. Μακράκη ἐν τῇ ἐλληνικῇ κοινωνίᾳ, ποιήσωμεν πρῶτον ἀρχὴν ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἵνα ἰδόντες τὰ κατ' αὐτὴν ἀναπτυχθέντα ἐν τῇ

ψυχῇ αὐτοῦ αἰσθήματα, κρίνωμεν περὶ τοῦ ποιῶν καὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός ὅτι «ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται »

Φέρε οὖν γνωρίσωμεν τὸν ἄνδρα ἐκ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἑαυτοῦ στόματος.

«Παιδὸς, λέγει, ἦγον ἡλικίαν, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐξεκρέματο ἐκ τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματος τοῦ φιλανθρώπου Σωτῆρος, ἐξ αὐτοῦ ἤλπιζον, ὅ,τι ἂν ἤλπιζον. Ἀνεγίνωσκον ἐν προθυμίᾳ ψυχῆς τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ἄθλους τῶν μαρτύρων, καὶ ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας τῶν διωκτῶν τῆς πίστεως, αἰετιθεμένην συμπαθῶς πρὸς τοὺς γενναίους ἀθλητάς, καὶ ἡσθασνόμεν ἄναπτυσσομένην καὶ ἐν ἐμοὶ τὴν ἔφessin τῆς ἀπολαύσεως, αἶποτε δυνατόν, τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου. Πέρανας τὰ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι (Σίφνῳ) παραδιδόμενα σχολιακὰ μαθήματα ἐξήλαθον τῆς φίλης μοι ἐκείνης γῆς μαθήσεως ἔφessin ἔχων, καὶ ἐν αὐτῇ κλεινῇ Κων)πόλει παραγενόμενος ἐμαθήτευσά ἐν τῇ κατὰ αὐτῇ Ἐηροκρήνη λεγομένη μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ. Ἐνταῦθα ἀπρῶτον ἔμαθον ἀκοῇ, ὅτι οἱ ἐν Εὐρώπῃ σοφοὶ ἀρνοῦνται τὴν αἰσιότητα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἠπόρουν κατ' ἐμαυτὸν ἐγὼ λέγων, «πῶς ἐνώπιον τοσούτων θαυμάτων καὶ μαρτυρικῶν αἱμάτων, ἐφ' αἷων ἐγὼ ἐστήριζον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἡδύναντο ἄνδρες σοφοὶ ἀπιστεῖν τῷ Χριστῷ. Ἡ ἀκρόασις φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ἢ ἀνάγνωσις συγγραμμάτων ὑπὲρ τε καὶ κατὰ, αἱ γενόμεναι ἀσυνδιαλέξεις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἔδωκάν μοι γινῶναι «οἷα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα, τὰ ἐκτοξευόμενα «κατὰ τῆς ἀμώμου ἡμῶν πίστεως. Καὶ ἐδεήθην τοῦ Κυρίου ἐξ ὅλης μου τῆς καρδίας καὶ εἶπον. Δός μοι, Κύριέ μου, στόμα «καὶ σοφίαν τοῦ ἐμφράξαι καὶ φιμῶσαι πάντα τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν, ὅτι ἐξήλωσα ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου καὶ τῆς δόξης σου, εἰδὼς σε ἀλήθειαν καὶ Κύριον καὶ Θεόν. Καὶ χρόνῳ δίδωκέ μοι Κύριος ὑπερεκπερισσοῦ ὧν ᾗτησα ἢ ἐνόησα, καὶ ἐν τούτῳ «ἔγνων, ὅτι **Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας**, ἐπακούων τὰς δεήσεις τῶν

«ἐπικαλουμένων μικρῶν τε καὶ μεγάλων» (Ὁρα Προλεγ. = «Ἡ πόλις Σιών» σελ. = ιγ'. — ιδ'. ἔτους 1860)

Τοιαῦτα τὰ ἀγνὰ καὶ ἄδοξα αἰσθήματα τῆς καρδίας τοῦ παιδὸς ἔτι ἄγοντος ἡλικίαν κ. Μακράκη ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματος τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀρχήθην ἐξεκρέματο. Μαρτυροῦσι ταῦτα εἰλικρινῇ καὶ ἄδολον ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστὸν ἢ εἶναι λόγοι ξηροὶ πρὸς οὓς οὐδὲν ἔχει μέρος ἡ καρδία; Εἶναι πίστις αὕτη ἀχώριστος τῆς πρακτικῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀχώριστος τῆς δι' ἔργων ἐκδηλουμένης ἀγάπης πρὸς τὸν Σωτῆρα, ἢ εἶναι πίστις ἥτις χωριζομένη τῶν καλῶν ἔργων ἐξελέγχεται ψευδὴς καὶ ὑποκριτικῇ; Πρὸς τὸν ἐνδοιάζοντα ἢ τὸν μὴ δυνάμενον νὰ ψυχολογήσῃ ἐπὶ τῆς διὰ ζωτῶν καὶ καταναυκτικῶν λόγων εἰλικρινοῦς ταύτης τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογίας, χρειάζονται βεβαίως ἀποδείξεις καὶ πραγματικὰ γεγονότα δι' ὧν ἡ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν Χριστὸν πίστις, νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι ἀχίριστος τῶν καλῶν ἔργων, τοῦτέστι τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης οὗ τέλος ὁ Χριστός.

Εἰς τὸν ψυχολογοῦντα ὅμως, καὶ εἰς ἐκείνον ὅστις εἶναι οὕτως εἰπεῖν βεβαπτισμένος ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ὁμολογία τοιαύτη καὶ ἐν τοιαύτῃ γενομένη ἡλικίᾳ καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν, ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος τοῦ ὕλισμου, οὐχὶ μόνον νέοι τρυφερᾶς ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ μεσήλικες, καὶ γέροντες, καὶ σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι καὶ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως ἄνθρωποι ἀπιστοῦσιν εἰς τὰς αἰωνίους καὶ ἀναλλοιώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχάς, πολλοὶ δὲ μάλιστα ἐκ τῶν καλουμένων ἐπιστημόνων, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τινῶν τῶν περ' ἡμῖν ἀνωτέρων κληρικῶν, καταλήγουσιν ἄχρι τοῦ νὰ ἀρνοῦνται καὶ αὐτὴν τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ὁμολογία λέγω, τοιαύτη θεωρεῖται προῖον καὶ ἀπαύγασμα ψυχῆς ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων διακατεχομένης χριστιανικῶν αἰσθημάτων, οἷα καὶ ὅσα ἀπικνῶνται μόνον εἰς ψυχὰς χριστιανῶν ἠθικῶν ἅμα καὶ πεφωτισμένων οἷος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνὴρ ὅστις, παιδιόθεν ἐν τῷ πνεύματι τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐμβαπτισθεὶς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ πρωίμως ἐμρυτευθὲν τῆς θείας ἀγάπης σπέρμα, ὥρειλε σὺν τῷ χρόνῳ ν'

ἀναπτυχθῇ εἰς δένδρον βαθύρριζον καὶ ἀγλαόκαρπον ἐξ οὗ ἄρθοι νὰ παράγωνται οἱ τῆς ἀγάπης ἡθ. καὶ καὶ πνευματικὴ καρπία.

Καὶ τῶνόντι. Ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀκλόνητος ἐκείνη πίστις, καὶ ὀλοτελής ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη ἡ ἄκρα τῆς ψυχῆς προθυμία μεθ' ἧς, νεώτατος ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἔσπευδε ν' ἀναγινώσκη τοὺς βίους τῶν ἐπ' ἀρεταῖς εὐαγγελικαῖς διαπρεψάντων ἀγίων ἀνδρῶν καὶ τὰ τούτων πολυειδῆ μαρτύρια· ἡ συνεπεῖα τοιούτων ψυχωφελῶν ἀναγνωσμάτων ἔφρασε ἐκείνη τῆς ψυχῆς ἵνα, **εἴποτε δυνατόν**, ὑποστῇ καὶ αὐτὸς τὸ μαρτύριον τοῦ θανάτου· ἡ μετὰ τὸ πέρας τῶν σχολιακῶν μαθημάτων ἐξοδος ἐκ τῆς φίλης αὐτῷ πατρίδος Σίφνου, ἵνα, φοιτήσας εἰς ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, θυνθῇ οὕτω ἡμέραν τινα, δι' ἀκαταμαχῆτων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ λογικῶν ἀποδείξεων νὰ φιμώσῃ τὰ σῶματα τῶν θεϊστῶν καὶ ἀρνησιχρίστων Ῥενάνων· ἡ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀκρόασις φιλοσοφικῶν μαθημάτων, καὶ ἀνάγνωσις συγγραμμάτων ὑπὲρ τε καὶ κατὰ· ὁ συνεπεῖα θερμῆς ἱκεσίας πρὸς τὸν Πατέρα τῶν φώτων, ἐξ οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον, διαφωτισμὸς ἐκεῖνος τῆς διανοίας, δι' οὗ σὺν τῷ χρόνῳ ἠδυνήθη ἐπ' ἑαυτοῦ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου νὰ ἐποικοδομήσῃ ὁλόκληρον φιλοσοφίας σύστημα, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ συμβιδάξῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μετὰ τῆς ὑγιоῦς ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας, εἶναι ἱκανὰ νομίζομεν ταῦτα νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ τοῦ ἀνδρὸς τούτου σπουδαιότης ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν εἰς ἣν τοσοῦτον πρῶϊμος ἐγκύψας, ὥφειλε νὰ ἀποθῇ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ὁ ἄριστος καὶ κράτιστος ἐρμηνευτὴς αὐτῶν, καὶ ὁ δεινώτερος καὶ ἐξοχώτερος τῶν παρ' ἡμῖν θεολόγων καὶ φιλοσόφων, ὡς τοσῶτον μαρτυροῦσι καὶ ἡ πληθὺς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, πρὸ πάντων δὲ τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα;

Ἡ πρὸς τὸν Κύριον ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας γενομένη δέησις τοῦ τότε ἡβῶντος Μακράκη, ἵνα δώσῃ αὐτῷ στόμα καὶ σοφίαν τοῦ ἐμφραῖσαι διὰ τῆς ὑγιоῦς ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας τὰ στόματα τῶν διὰ τῆς ἐπιστήμης τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ

καὶ τὴν ὑπάρχον τῷ Θεῷ ἀριουμένων θεϊστῶν καὶ ὕλιστῶν φι-
λοσόφων, ἢ δέησις λέγω, ἐκείνη : εἰσηκούσθη πληρέστατα. Καὶ
πῶς ἦτο ἄλλως δυνατόν μετὰ τὸν ἐξαγνισμόν ἐκείνον τῆς καρ-
δίας, καὶ τὴν ἄκραν πρὸς τὸν Κύριον ἀφοσίωσιν νὰ μὴ ἐπέλθῃ ὁ
τῆς διανοίας φωτισμός, ὥστε τὰ φρονήματα τῆς διανοίας νὰ
μὴ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας, καὶ ἡ
λογικὴ τῆς διανοίας νόησις καὶ ἐπιστημονικὴ αὐτῆς μὀρφωσις,
πρὸς τὴν ἡθικὴν καὶ θεάρεστον τῆς ψυχῆς βούλησιν τοῦ ἐμφρά-
ξαι διὰ τῆς ἐπιστήμης τὰ στόματα τῶν ἀπίστων; Ὁ εἰπὼν
τοῖς : « Ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. » (Ἰωάν. Ζ'.)
« Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου
ἐστέ, καὶ γνώσεσθε τὴν Ἀλήθειαν, καὶ ἡ Ἀλήθεια ἐλευθερώσῃ
ὑμᾶς. » (Ἰωάν. Η'.) πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ εἰσακούσῃ τῆς ἐξ
ὅλης καρδίας δεήσεως τοῦ νεαροῦ Μακράκη διψῶντος τὸ πνευμα-
τικόν τοῦτο τῆς γνώσεως ὕδωρ, καὶ τὴν ἀπόλυτον καὶ ἐξηγη-
τικὴν τῶν πάντων Ἀλήθειαν ἐκτοτε ἐπιζητοῦντος ; Δὲν λέγει
ὁ Χριστὸς : « Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε, καὶ εὕρη-
σετε ; » (Ματθ. Ζ'.) Δὲν εἶπεν : « Ἐγὼ εἰμι ἡ Ἀλήθεια ; »
(Ἰωάν. ιδ'.)

Ἄλλ' ἵνα μὴ κενὰ λέγωμεν φέρε ἀκολουθήσωμεν τὸν ἀνδρα
κατὰ τὴν πρὸς ἀναζήτησιν καὶ εὕρεσιν τῆς Ἀληθείας πορείαν
αὐτοῦ. « Καὶ δὴ, λέγει, γενομένων ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας
αὐτοῦ Τιβερίου Καίσαρος, ἰδοὺ ἀκούομεν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ τῷ
αἵθναι τῶν Ἰουδαίων θόρυβον πολὺν περὶ τῆς ἐλευσεως προσδο-
κωμένου τινὸς Μεσσία, ἥτοι τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας γι-
ανόμενον. Οἱ μὲν λέγουσιν αὐτὸς ἐστίν· ἕτεροι δὲ ἀρνοῦνται
« λέγοντες ὅτι πλανᾷ τὸν ὄχλον, καὶ φῆμαι ἄλλαι παντοῖαι πε-
ρὶ αὐτοῦ διαθρυλλοῦνται. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὡς Ἕλληνες σο-
φίαν καὶ ἀλήθειαν ζητοῦντες, δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς Ἱεροσόλυμα
καὶ ζητήσωμεν εἴσοδον πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρὰ τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ Ἀνδρέου καὶ Φιλίππου, καὶ δὴ καὶ εἰσερχόμεθα. Ἐρω-
ατῶμεν οὖν, σὺ τίς εἶ, περὶ οὗ ὁ πολὺς οὗτος θόρυβος γίνεται ;
« Τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ ; Ἐγὼ, λέγει, εἰμι ἡ ἀλήθεια. Ἡ
ἀλήθεια, ἡ θεία ἀλήθεια, ἡ ἱερὰ ἀλήθεια ἡ ἐραστὴ καὶ πολυζή-

*τητος ἀλήθεια, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐξήλωμεν ζητεῖν ὁδηγηθέντες ἀπαρὰ τῆς φιλοσοφίας, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας; Ναί, ἀεγὼ εἶμι, ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι ἐγὼ εἶμι, καὶ ἀλήθεια αὐτὰ οὐ δύναμαι ψεύσασθαι καὶ εἰπεῖν ὅτι οὐκ εἶμι.»

«Νῦν οὖν καὶ ἡμεῖς συλλαβόντες ἀγάγωμεν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα καὶ τοῦ πραιτωρίου τοῦ Πιλάτου πρὸς αὐτὸ τὸ «κριτήριον» τῆς ἀληθείας, ἔνθα ἐν μοίρᾳ ἐδρεύουσι δικαστοῦ ἢ «φιλοσοφία, ἢ θρησκεία καὶ ἢ πολιτεία, καὶ βασανίσαντες ἐλέγξωμεν, εἰ οὗτός ἐστιν, ὥσπερ λέγει, αὕτη ἡ ἀλήθεια. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ τὸν φιλοσοφικὸν ἐλεγχον αὐτὸν ὑποβάλωμεν, ἐκζητοῦντες παρ' αὐτοῦ τὸν φιλοσοφικὸν τῆς ἀληθείας χαρακτῆρα «Φέρε τοίνυν ἡμῖν, ὦ Ἰησοῦ, εἰ ὥσπερ φῆς, σὺ εἶ ἡ ἀλήθεια, «δεῖξον εἰ φέρεις ἐν σεαυτῷ τὸν φιλοσοφικὸν τῆς ἀληθείας χαρακτῆρα, τὴν δύναμιν τοῦ ἐξηγεῖν καὶ ἐρμηνεύειν πάντα θεὸν, «κόσμον, ἄνθρωπον, ἐξῆς δὲ καὶ τὸν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικόν. «Ἐγὼ, φησί, τοῦ ὄντος Θεοῦ ὁ ὢν Λόγος, πρὸς αὐτὸν σχέσιν «ἔχων ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, ἐγὼ μόνος τί ἐστιν ὁ θεὸς καὶ «πατὴρ μου ἐπιγινώσκω, καὶ τὴν γνῶσιν ταύτην ᾧ ἂν βούλομαι δύναμαι μεταδιδόναι. Ὁ ἑώρακώς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα μου, καὶ οὐδεὶς δύναται γινῶναι αὐτὸν χωρὶς ἐμοῦ. Καὶ «καθὼς ἡ ἡμετέρα ψυχὴ διὰ τοῦ ἑαυτῆς λόγου ἑαυτὴν ἐξηγεῖ «καὶ ἐρμηνεύει, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς· οὕτω καὶ ὁ ὢν Πατὴρ μου οὐκ ἄλλως ἑαυτὸν ἐξηγεῖ καὶ ἐρμηνεύει, εἰμὶ δι' ἐμοῦ, τούτέστι, τοῦ ἑαυτοῦ Λόγου Τοῦτο λοιπὸν πρῶτον δῆλον ὅτι ἐγὼ, ἐπειδὴ τοῦ ὄντος θεοῦ ὁ ὢν εἶμι Λόγος, τὴν δύναμιν «ἔχω ἐξηγεῖν καὶ ἐρμηνεύειν τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ τί «ἐστὶ κόσμος χωρὶς ἐμοῦ νοηθῆναι ἀδύνατον. Ὁ κόσμος ποίημα «καὶ ἔργον ἐστὶ τοῦ θεοῦ καὶ Πατρός μου, ὃν ἐποίησε δι' ἐμοῦ, «τούτέστι ἐμοὶ χρώμενος ὥσπερ μέτρῳ καὶ κανόνι, ἀφορῶν «εἰς ἐμὲ ὡς εἰς τὸ πρωτότυπον παράδειγμα τελειότητος. «Ὁ κόσμος ἄρα ἀπομίμημά τι τῆς ἐμῆς φύσεως, οὐκ «ἐστὶν ἐξηγήσιμος ἄλλως, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ, ὅτι πάντα δι' ἐμοῦ «ἐγένετο καὶ χωρὶς ἐμοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. Τί δέ ἐστιν

« ἄνθρωπος, καὶ τοῦτο μόνος ἐγὼ δύναμαι δεῖξαι. Τοῦ ἀνθρώπου
 « γὰρ διαφθαρέντος καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐκπεσόντος φύσεως, παρα-
 « συνεβλήθη γὰρ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς,
 « ἐγὼ προσελαβόμεν ἑν ἑμαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην οὐσίαν ἀγνήτην
 « καὶ καθάραν, οἷαν αὐτὴν ἐν ἐμοὶ ὁ τέλειος Νοῦς καὶ Πατήρ
 « πρῶτον ἔπλασεν, καὶ γέγονα τέλειος ἄνθρωπος, ἅπ' ἀρχῆς ὢν μόνος
 « τέλειος θεός. . . . Δι' ἐμοῦ ἄρα πάντα, θεός, κόσμος, ἄν-
 «θρωπος ἐξηγοῦνται καὶ ἐρμηνεύονται, διότι ἐγὼ Θεός καὶ ἄν-
 «θρωπος καὶ πρωτότυπον παράδειγμα τοῦ κόσμου, συγκεκρισάμενος
 « ἐν ἑμαυτῷ τὰ πάντα. Ὅτι μὲν οὖν φέρω τὸν φιλοσοφικὸν
 « τῆς ἀληθείας χαρακτήρα, ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν. » (Ὁρα Χριστὸς
 ἡ Αὐτοαλήθεια)

Ἐφεξῆς ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει καὶ ἐρμηνεύει καὶ τὸν ὑψη-
 σκευτικὸν καὶ πολιτικὸν τῆς ἀληθείας χαρακτήρα.

Εἶναι δὲ παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι ἐν τῷ παρόντι συγγράμ-
 ματι ὑπὸ τὴν φαινομένην ἀφέλειαν καὶ ἀπλότητα τοῦ λόγου ὁ
 συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ πρῶτα ἀρχικὰ καὶ θεμελιώδη τῆς φιλο-
 σοφίας προβλήματα τὰ περὶ τὸν θεόν, τὸν ἄνθρωπον, τὸν κό-
 σμον καὶ τὰς μετὰ αὐτῶν σχέσεις, δι' ὧν ἔθετο νέας ἀρχὰς
 καὶ νέας βάσεις τῇ φιλοσοφίᾳ ἀκλονήτους ἐφ' ὧν στηριζόμενος,
 οἰκοδομεῖ τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα. Τοῦ νέου φιλοσοφικοῦ
 τούτου συστήματος οὐ ἐγένετο ὁ μετὰ ταῦτα ἰδρυτὴς καὶ θεμε-
 λιωτὴς, αἱ ἀπαρχαὶ οὕτως εἰπεῖν καὶ τὰ πρωτόλεια ἐνυπάρχου-
 σιν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ πρώτῳ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας συγ-
 γράμματι : « Ὁ κεκρυμμένος θησαυρὸς » ἰδίως δὲ ἐν τῷ μετὰ
 ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Λόγος φιλοσο-
 φικός οὗ τὸ θέμα Χριστὸς ἡ Αὐτοαλήθεια » ἐξ οὗ πείθεται τις
 ὅτι ἡ τοῦ συγγραφέως σοφία μηδισμῶς οὐσα ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ
 προϊόν μελέτης ἐπὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν, δύναται κάλλιστα νὰ ὀ-
 νομασθῇ σοφία θεοῦ κεκρυμμένη, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ἡ τοῦ
 κόσμου τούτου, σοφία λογίζεται μωρία παρὰ τῷ θεῷ. « Ἡ γὰρ
 σοφία τοῦ κόσμου τούτου, λέγει ὁ Παῦλος, μωρία παρὰ τῷ
 θεῷ ἐστίν. » (Κορίθ. Α' .) « Σοφίαν λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις »

πορίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου . . . ἄλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκρυμμένην.» (Κορινθ. — Β΄.)

Ἄλλ' ὡς ἴδομεν τὰ μὲν ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ ἐν Κων)πόλει μεγάλη τοῦ Γένους Σχολῇ ἥς ἰδρυτῆς ὑπῆρξεν ὁ πρόφην μὲν εὐνοϊκός τοῦ τότε Σουλτάνου Σελήμ Γ.. εἶτα δὲ ἀποκεφαλίσθεις Μ=Διερχμενὺς Δημήτριος ὁ Μούρουζης τῆς ἐπισήμου βυζαντινῆς καὶ φαναριωτικῆς οἰκογενείας μέλος ἐπιφανέστατον. Ἡ Σχολὴ αὕτη πολλοὺς καὶ περιφανεῖς ἄνδρας ἐκπαίδευσεν, οὐ μικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνά πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν διάδοσιν τῆς ἐγκυκλίου παιδείας καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὥσπερ πάλαι ποτὲ, πλὴν ἐν ἀνωτέρᾳ μοίρᾳ ἢ Ἰόνιος Ἀκαδημία, φάρος φωτοβόλος ἐν μέσῳ πυκνοτάτου τῆς Ἀνατολῆς σκοτούρης. ἥς ἰδρυτῆς ὁ μέγας φιλέλλην Ἀγγλος καὶ ἑλληνιστῆς Γκύλφορντ.

Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ τοῦ Γένους Σχολῇ διδασθεὶς ὁ κ. Μακράκης τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐπλούτισε τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καὶ παντοδαπῶν γνώσεων, αἵτινες οὐδὲν θὰ εἶχον τὸ χρησίμον καὶ ἠθικὴν καὶ χριστιανικὴν ἔποψιν, οὐδὲ θὰ συνεβάλλοντο εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ἀνάδειξιν καὶ σπουδαιότητα αὐτοῦ διὰ τῆς ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνίας ἠθικῆς αὐτοῦ καὶ πνευματικῆς δράσεως, ἐὰν τούτων μὴ προηγεῖτο ἡ διὰ τῶν ψυχροσωτηρίων ἀρχῶν καὶ διδασμάτων καὶ τῶν ἐξαγκλιστικῶν μέσων τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Θρησκείας ἀνάπλασις καὶ ἀναγέννησις τῆς φύσεως αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ πρακτικῷ αὐτοῦ βίῳ ἐφαρμογὴ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ Εὐαγγελίου νόμου, Τίνα δὲ τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἑψηλοῦ τούτου σκοποῦ μεταχειρισθέντα μέσα, αὐτὰ ταῦτα ὁ κ. Μακράκης ἐκτίθησιν ὡς ἐξῆς: «Ἄφ' οὗ χρόνου, λέγει, ἔδωκα τὴν καρδίαν μου τοῦ κευαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ἠθέλησα νὰ λάβω πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς βουλῆς καὶ τῶν θελημάτων αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀνεγίνωσκον καὶ ἐμελέτων πᾶσαν τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἐρευνῶν τι βούλεται ὁ Θεὸς ἡμῖν ἀποκαλύψαι, καὶ τί θέλει νὰ θέλωμεν, καὶ αὐτὸ θέλει νὰ πράττωμεν. Ὁ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης αὐτῆς ἁγίας Γραφῆς φωτισμὸς εἰσῆρχετο βαθμηδὸν εἰς τὴν διά-

ανοιάν μου. Ἐν πρώτοις κατενόουν τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ τῆν τοῦ
 «Χριστοῦ ἡθους διάπλασιν καὶ μόρφωσιν ἀφορῶντα, καὶ διέγων
 «τὰς ἁμαρτίας μου καὶ τὰς κακίας τῆς φύσεώς μου, συγκρίνων
 «ἐμαυτὸν κατὰ τὸν ἡθικὸν τοῦ Εὐαγγελίου νόμον. Ἄλλ' ἐν τῷ
 «αὐτῷ νόμῳ ἔβλεπον καὶ τὰ μέσα τῆς ἀπ' αὐτῶν ἀπαλλαγῆς.
 «Ἡθέλησα ἐπομένως τουθ' ὅπερ καὶ ὁ θεὸς θέλει, τὴν ἀναγέν-
 «νησιν καὶ ἀνάπλασιν τῆς φύσεώς μου κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν
 «ὁμοίωσιν τοῦ Χριστοῦ τοῦ νέου Ἀδὰμ, ὃς ἐγένετο κατ' εἰκόνα
 «καὶ ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ τελείαν. Πρὸς κατόρθωσιν δὲ τῆς θελή-
 «σεως ταύτης, ἔπραττον πάντα τὰ καθαρτικὰ καὶ ἁ-
 «γιαστικὰ ἔργα ὅσα ὁ θεὸς νόμος πρὸς τὸν ἁγιασμὸν
 «ἡμῶν ὑποβάλλει καὶ ὑπάρχουσι. Εἰσὶ δὲ ταῦτα. 1ον Μετά-
 «νοια εἰλικρινὴς μετὰ λύπης καὶ δακρύων ἀπομακρύνουσα τὴν
 «αθέλησιν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας 2ον ἐξομολόγησις τῶν κακῶς πε-
 «πραγμέων καὶ ἄφεσις αὐτῶν διὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν
 «καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας, ἣν ὁ Κύριος μετέδωκε τῇ ἐαυτοῦ
 «Ἐκκλησίᾳ. 3ον Αὐστηρὰ νηστεία πρὸς καταδάμασιν τῶν πα-
 «θῶν τῆς σαρκὸς καὶ πρὸς τὴν τοῦ νοῦ νηφαλιότητα. 4ον Συνε-
 «νεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος πρὸς τὸν θεὸν προσευχὴ ἐξαιτουμένη τὸ
 «ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος καὶ τὴν ἐφ' ἡμᾶς ἐπίβλεψιν αὐτοῦ. 5ον
 «Ἐλεημοσύνη κατὰ δύναμιν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι καὶ πενομένοις
 «ἀδελφοῖς. 6ον Συνεχὴς μετάληψις τῶν θείων δώρων μετὰ φόβου
 «θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης. Καθὼ λοιπὸν ἅπαξ διὰ παντὸς με-
 «τανοήσας καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς ἀποταξάμενος, καὶ
 «ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μου διὰ τῆς ἐξομολογήσεως λαθῶν, νη-
 «στεύων αὐστηρὰς νηστείας μέχρι τελείας ἀσιτίας ἐπὶ τρεῖς καὶ
 «πλείονας ἡμέρας, προσευχόμενος τῷ θεῷ καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ
 «ἔλεος καὶ ἐπ' ἐμὲ νὰ ἐπιχύσῃ ἐπὶ καλούμενος, ποιῶν τὴν κατὰ
 «δύναμιν ἐλεημοσύνην, ἕως τοῦ μὴ ἔχειν με περίσσευμα ἐν τῷ
 «βαλαντίῳ μου, καὶ συνεχῶς τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κι-
 «ρίου μεταλαμβάνων μετὰ φόβου θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης,
 «ἀκαθάρσις ἐμκυτὸν, ἀπεκδυσάμην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν
 «ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ἐνεδυσάμην τὸν

« νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτί-
σαντος αὐτόν. » (ὅρα α' Ἀπολογία ἐπὶ τοῦ περὶ ψυχῆς φρονή-
ματος αὐτοῦ) σελ—291—292—293.)

Τοιαῦτα τὰ ἀγνά καὶ ἄδοξα αἰσθήματα τῆς καρδίας, καὶ αἱ
εὐαγγελικαὶ πράξεις τῆς θελήσεως τοῦ χριστοφιλοῦς τούτου
καὶ πολυτίμου ἀνδρός ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ
νόμου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ συνεπεῖα τοιούτων θεαρέστων τῆς θελήσεως καὶ
ἀποφάσεως τῆς ψυχῆς ἔργων, καὶ τοῦ ἐκ τῆς μελέτης τῶν θείων
Γραφῶν ἀναλόγου τῆς διανοίας φωτισμοῦ, ἔπρεπεν, ὡς εἰκος ἐν
τῇ ψυχῇ τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀναπλασθέντος ν' ἀναπτυχθῇ καὶ
ἀνάλογος περὶ τὴν διδασκαλίαν ζήλος, διὰ τοῦτο πρὶν ἢ ἀρξῇ-
ται νὰ δράσῃ ἐπισήμως ἐν εὐρυτέρῳ δράσεως καὶ ἐνεργείας κύ-
κλῳ, μετέρχεται πρὸς καιρὸν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου
τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν Κων)πόλει, χωρὶς οὐδὲ τὸ ἐλά-
χιστον νὰ ἐναποταμιεύῃ χρηματικὸν περίσσευμα, ὅπερ, ὡς αὐ-
τὸς λέγει, διέθεσεν ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶς ἐχόντων καὶ πνευμένων
ἀδελφῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς ἐκ τῶν διακκεστέρων τῆς ψυχῆς αὐ-
τοῦ πέθων ἦν ἡ κατὰ Χριστὸν παιδεία καὶ ἀνατροφή τῶν παιδῶν,
διὰ τοῦτο παρὰ τὴν τακτικὴν τῶν ἐλληνικῶν παράδοσιν καὶ τὴν
διδασκαλίαν τῆς κατηγήσεως, ἀναδέχεται ἅμα νὰ ἐρμηνεύῃ εὐ-
τοῖς καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἦν δὲ τότε διδάσκων ἐν ἰδιω-
τικῷ Λυκεῖῳ οὗ διευθυντῆς ἦν ὁ φίλτατος αὐτῷ καὶ ὁμόφρων
Σπ)οῖδων ὁ Πάτριος.

Ὅν δὲ τρόπον ἐπισυνάγει ὅρις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς
πτέρυγας, καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ ὁ τῆς ἠθικῆς καὶ εὐσεβείας
διδασκαλὸς τοὺς τρυφεροὺς αὐτοῦ μαθητὰς ἠβέλησε νὰ ἐπισυ-
νάξῃ ὑπὸ τὰς θείας τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας πτέρυγας. Ὡς περ
δὲ τὸ μικρὸν οὐ μικρὸν ὅταν ἐκφέρῃ μέγα, οὕτω καὶ ἡ πρὸς
διάπλασιν τῆς καρδίας τῶν νεαρῶν μαθητῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς
τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας πνευματικὴ τοῦ ἀνδρός ἐργασία εἰ καὶ
ἐν σμικρῇ τελουμένη κύκλῳ, παρήγαγεν οὐχ' ἥττον ἀφθόνους
τοὺς πνευματικὰς καρποὺς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μικρῶν παιδῶν,

οἵτινες καὶ εὐσεβέστεροι ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἐγένοντο καὶ ἤθι-
κώτεροι. Ὡς περὶ δὲ μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ, οὕτω
καὶ ἡ ἀναπλαστικὴ τῆς θείας διδασκαλίας δύναμις ἐνεργοῦσα ἐπὶ
τῶν ὀλίγων, ἠδύνατο προϊόντος τοῦ χρόνου, διαδοχικῶς τοῦ
ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν αὐξανομένου, νὰ ἐνεργήτῃ καὶ ἐπὶ τῶν
πολλῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ μία ἐκ τῶν συμφωνιῶν τοῦ κ. Μακράκη
μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λυκείου Σπυρίδωνος Πιπτιλίου ἦν καὶ
ἡ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστου μηνὸς προσαγωγή τῶν νεαρῶν μαθητῶν
εἰς τὴν τῶν ἀγίων μυστηρίων κοινωνίαν, ὁ τότε ἀρχιερεὺς τῆς
ἐνορίας τοῦ Σταυροδρυμίου μετὰ τοῦ τότε Πιπτιλίου καὶ τῶν
περὶ αὐτὸν συνοδικῶν ἀρχιερέων ὑπολαβόντες ὡς φαίνεται τὸν
κ. Μακράκη ὡς νεωτεριστήν, καὶ ὡς ἐκ τυφλοῦ ζήλου θέλοντα
νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν ὤθηεν τῆς Ἐκκλησίας, ἀντέστησαν
προφασισθέντες ὅτι νεωτερισμὸς τοιοῦτος προσβάλλει τὰ ἅχρ-
ι τοῦδε ἐπικρατήσαντα ἔθιμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ τριῖς ἡ ὅλις ἡ
καὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους μεταλαμβάνειν.

Οὕτω ἐκ τυφλοῦ καὶ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζήλου, καὶ ἐκ ψευδοῦς
ἀφοσιώσεως τῶν ψευδαρχιερέων ἐκείνων πρὸς διατήρησιν τοῦ κα-
θεστῶτος ὤθηεν τῆς Ἐκκλησίας, ἐμπαϊώθη ἡ εὐγενεστάτη καὶ
χριστιανικωτάτη πρόθεσις τῆς ψυχῆς τοῦ κ. Μακράκη.

Ἐὰν ὁ κ. Μακράκης ἔχων ἱκανὸν ἀργύριον, ἔλεγεν αὐτοῖς,
ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τὸ ἱκανὸν καὶ ἄφετε ἡμᾶς ἀνενοχλήτους, ἐσμέν
βέβαιοι ὅτι ἐκεῖνοι ἀργυρολόγοι ὄντες, προθύμως θὰ ἔσπευδον εἰς
ἐκτέλεσιν τῆς αἰτήσεως. Ἐὰν ἔλεγεν αὐτοῖς δίδωμι τὰ αὐτὰ ἵνα
εὐλογηθῇ παράνομος γάμος, ἢ νὰ χειροτονηθῇ ἱερεὺς ἀμαθὴς καὶ
διασφαρμένος, προθύμως ἐπίσης θὰ ἔσπευδον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς
αἰτήσεως, ἀλλὰ προαιμένου περὶ πράξεως εὐαγγελικωτάτης, οἷα
ἡ συνεχὴς τῶν θείων δώρων μετάληψις, τοῦτο ἀποτελεῖ ἔγκλημα
ἐν τῇ πνευματικῇ τροφοδοσίᾳ Ἐκκλησίας!

Ἐπὶ τῇ πορώσει ταύτῃ τῆς καρδίας καὶ τῇ ἄκρα ἀσεβείᾳ τῶν
ἀργυρολόγων ἀρχιερέων τοῦ Φαναρίου, δικαίως ὁ κ. Μακράκης
ἀγανακτήσας, τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν ταύτην καὶ ἀνομίαν κατήγ-

γείλῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐν Σταυροδρομίᾳ Ἑκκλησίας τῆς Παναγίας.

Ἄλλ' ἐνόσω παρὰ τῷ πολὺ λαῷ ἐπικράτει ἄκρα ἀμάθεια πρὸς τὰ τῆς θρησκείας, καὶ σύν αὐτῇ ἡ δουλικότης ἐκείνη τοῦ πνεύματος μεθ' ἧς, τοὺς **οἰουσδήποτε** ἐπισκόπους καὶ κληρικούς θεωρεῖ ὡς ἄλλους ἐπὶ γῆς ἀγγέλους, ὡς ὄντα ἐκτάκτως προνομιούχα, τὴν ἐξουσίαν ἔχοντα τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, οἱ **οἰοσδήποτε** ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί θὰ ᾤσι πάντοτε κύριοι τοῦ ἐδάφους, οἱ δὲ λόγοι αὐτῶν θὰ θεωροῦνται ὡς ἄλλοι χρησμοί.

Οὐδὲν ἔντευν ἀπορίας ἄξιον ἂν καὶ οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν εἴτε ἐξ ἀμαθείας, εἴτε παρασυρθέντες ὑπὸ διεφθαρμένων ἀρχιερέων, εὗρέθησαν ἐναντίοι ἀντὶ ὑπερασπιστῶν.

Τὸ τοιοῦτον ὤφειλεν ὡς εἰκὸς νὰ μειώσῃ τὸν ζῆλον τοῦ ἀνδρὸς ἀπέναντι τῶν νεαρῶν αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ νὰ ἐπιδοθῇ ἐπομένως εἰς ἕτερον στάδιον εὐρύτερον ἐκείνου τῆς κατ' ἰδίαν διδασκαλίας. Ἦρξατο ὅθεν νὰ συγγράφῃ. Πρῶτον δὲ αὐταῦ σύγγραμμα ὡς εἶπομεν ἦν ἡ « Ἀποκάλυψις θησαυροῦ τοῦ κεκρυμμένου » περὶ οὗ ἐν ὀλίγοις διελάβομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἀλλὰ θεοσεύσεις πραγματείας τοιαύτης ἐν ἡ ἐποχῇ ἀεπύζον τὸ τοῦ ὕλισμου πνεῦμα. δεσμεύει καὶ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν τῶν πλειοτέρων, σμικρὰν ἡδύνατο νὰ παραγάγῃ ἡθικὴν ὠφέλειαν ἐν κοινωνίᾳ ὕλιστικῇ οἷα ἡ τῆς Κων)πόλεως, καὶ μόνον εἰς εὐαρίθμους ἡδύνατο αὕτη ν' ἀποφέρῃ τοὺς προσδοκωμένους πνευματικούς καρπούς. Ἄλλ' ὁ Μακράκης πεποιθὼς ἐπὶ Κύριον, καὶ πίστιν ἔχων « δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην » (Γαλατ. ε'.) δι' αὐτῆς ὤφειλε νὰ ἐνεργῇ τῆς ἀγάπης τὰ ἔργα, καὶ δένδρον πνευματικὸν καρποφόρον νὰ παραγάγῃ τοὺς ἑαυτοῦ καρπούς, ἀδιάφορον ἂν οἱ τούτων γενομένοι εἰσὶ πολλοὶ ἢ ὀλίγοι. Αὐτὸς ἀκράδαντον ἔχων πίστιν εἰς Χριστὸν, καὶ γινῶσιν ἐπιστημονικὴν τῆς ἐν Αὐτῷ κεκρυμμένης Σοφίας, πιστεύσας ὤφειλε καὶ νὰ λαλήσῃ. « Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα » (ψαλμ. ΠΙΕ').) εἶπε καὶ ὁ προφητὰναξ.

Ὅθεν καὶ ὁ Μακράκης μὴ δυνάμενος ἐφησυχάζειν ἐνόσω τὸ

καρτερῶν τῆς Χριστοῦ γνώσεως καὶ σοφίας ἦν κεκρυμμένον ἀπὸ τῶν ὁμμάτων τῆς διανοίας τῶν πολλῶν προτιμᾶ τὸν κροφορικὸν λόγον ὡς συντελεστικώτερον τοῦ γραπτοῦ εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν πολλῶν. Διὸ καταλιπὼν πρὸς καιρὸν τὸ συγγραφικὸν στάδιον, ἄρχεται σκεπτόμενος περὶ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας, ἣν μὴ δυνάμενος ὡς ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἀργυρολόγων ἀρχιερέων τοῦ Φαναρίου, νὰ ἐξασκήσῃ ἐλευθέρως ἐν Κων) πόλει, ἀναχωρήσας ἐκβείθεν μεταβαίνει ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας.

Μολονότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (ἔτει 1860) αἱ περὶ ὕλησιν ἀρχαί καὶ θεωρίαι, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ἀμέσου συγχρωτισμοῦ τῶν ἡμετέρων μετὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης διδασκόντων αὐτάς, δὲν εἶχον εἰσέτι κατακτήσει ἔδαφος ἐν Ἀθήναις, οὐδὲ ἐκυκλοφόρουν αὐταὶ μεθ' ὅσας σήμερον ταχύτητος καὶ εὐκολίας, οὐχ' ἤττον ὑπῆρχε καὶ τότε τάξις τις λογίων ἥτις ἐνεκολποῦτο τοιαύτας θεωρίας, πολλῶν δὲ μάλιστα αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις ἤρξαντο σπουδαίως νὰ κλονίζωνται. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ εὐρεθῇ ἀνὴρ, ὅστις, κεκτημένος γνῶσιν ἐπιστημονικὴν τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολύτου Ἀληθείας νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτοῖς τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ φιλοσοφικὸν τῆς θρησκείας χαρακτήρα, συνάμα δὲ προσαγάγῃ αὐτοῖς καὶ ἐπιστημονικὰς, περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἀποδείξεις, καθ' ὧν οὐδ' αὐτὸς ὁ φανατικώτατος θαυμαστής τοῦ θεῖστοῦ Ῥενᾶνος, θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον εἰς ἀναίρεσιν ἐπιχείρημα.

Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ὁ Μακράκης ζηλωτὴς ὢν τῆς προγονικῆς εὐκλείας καὶ τῆς διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας διαπρεψάσης ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Πλάτωνος θαυμαστής, οὗ ἐγενετο καὶ ὁ ἐξοχώτερος ἐρμηνευτής, ἦν ἅμα μεμυημένος σφόδρα καὶ τῆς ἐν τῷ ἐνσαρκωθέντι Λόγῳ κεκρυμμένης σοφίας καὶ ἀληθείας. Αὐτὴ ὡς Αὐτοαλήθεια, ὡς αὐτὸς ὁ νοερός τῆς διανοίας Ἥλιος ἐν τῷ νοερῷ ἀνατείλας ὀρίζοντι, διὰ τῆς φωτεινωτάτης αὐτοῦ λάμψεως νὰ ἐπισκιάσῃ ἔμελλε τὰ ἀμυδρὰ ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων φιλοσόφων φῶτα, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Σωκράτους

ὅστις ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἔποψιν ἀπεδείχθη ὡς αὐτὸς ὁ τοῦ Χριστιανισμοῦ πρόδρομος, ὡς αὐτὸς ὁ τῆς τοῦ Λόγου προσωπικῆς ἀποκαλύψεως φιλοσοφικὸς προφήτης. Διότι ἡ νέα Χριστιανικὴ Φιλοσοφία εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ πλήρωμα τῆς ἀτελοῦς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, καθάπερ ὁ εὐαγγελικὸς νόμος τὸ πλήρωμα τοῦ ἀρχαίου μωσαϊκοῦ νόμου, ὅτι : « πλήρωμα νόμου ἡ ἀγάπη, τέλος δὲ νόμου Χριστὸς » (Ρωμ. ιγ'). Ἐκλεκτὸς δὲ Ἰουδαϊσμός καὶ Ἑλληνισμός συνεχωνεύθησαν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ἡ αὕτῃ θρησκευτικῇ Ἀλήθεια ἦν ἐζήτουν οἱ ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μεσσίας—Χριστοῦ, εἶναι ἡ αὕτῃ φιλοσοφικῇ Ἀλήθεια ἦν διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐζήτουν οἱ ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν ἐλλήνων φιλοσόφων ἐν τῷ διακυβερνῶντι τὸ **Σύμπαν** καθολικῷ Λόγῳ, ὅστις ἀσάρξ γινόμενος καὶ σκηνώσας ἐν ἡμῖν πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας » (Ἰωαν. α'). ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ὃν ἠγνόουν οἱ ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐλλήνων, καὶ τὴν ἐν Αὐτῷ σοφίαν καὶ ἀλήθειαν ἣν ἔγνων οἱ ἐκ τῶν κλητῶν Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγων : « Ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν· ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἑσταυρωμένον, Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, ἔλλησι δὲ μωρίαν· αὐτοὺς **δὲ τοὺς κλητοὺς Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν θεοῦ δυνάμιν καὶ θεοῦ σοφίαν** » (Κορινθ. Α').

Ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ ἔγκειται πᾶσα ἡ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπόκρυφος καὶ μυστηριώδης δύναμις, δι' ἧς ὁ ἐν ἀσθενείᾳ τελειούμενος χριστιανὸς μυεῖται εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς ἐν τῷ θεῷ Σοφίας. Ἄρα τῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως τοῦ Λόγου, δεόν νὰ προηγηθῇ ἡ εἰς Χριστὸν ἑσταυρωμένον εἰλικρινὴς πίστις καὶ ἐνθερμος ἀφοσίωσις. Ἄρα ἄνευ πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς Χριστὸν ἑσταυρωμένον, οὐδὲ ὑγιᾶς φιλοσοφικῆ περὶ Χριστιανισμοῦ γνώσις. Ἡ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ φαινομενικὴ ἀσθένεια, ἡ ἄλλως μωρία παρὰ τοῖς μὴ ἐκλεκτοῖς ἔλλησι θεωρουμένη, εἶναι ἡ ἡθικὴ ἐκείνη καὶ ἀκαταγώνιστος δύναμις ἐξ ἧς πηγάζει ἡ πρώτη καὶ θεμελιώδης χριστιανικὴ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης,

νόμος δὲ οὗ οὗ ἀναπτύσσεται καὶ κρατύνεται ἡ τοιαύτη χριστιανικὴ ἀγάπη, εἰσὶν αὐτὰ ταῦτα τὰ παθήματα καὶ οἱ ποικίλοι πειρασμοὶ οὓς ἐν τῷ κόσμῳ τῶν φαύλων καὶ πονηρῶν ὑφίσταται πᾶς ὁ κατὰ τὸν νόμον τοῦτον τῆς ἐν Χριστῷ ἠθικῆς τελειότητος θέλων νὰ προαχθῇ.

Ἄς ἀναλογισθῇ τις ἐντεῦθεν κατὰ πόσον ἡ τοιαύτη πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀγάπη δύναται βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ νὰ ριζώσῃ, ὅταν ὁ τὸν τοιοῦτον ἱερὸν καὶ ἔνθεον συλλαβὼν ἔρωτα ἔτuche νὰ ἦναι παῖς ἔτι τὴν ἡλικίαν ὡς ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνὴρ «οὗ ἡ ψυχὴ ἐξεκρέματο ἐκ τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματος τοῦ φιλανθρώπου Σωτῆρος, ἐξ οὗ ἤλπιζεν, ὅ,τι ἂν ἤλπιζεν.»

Ἄλλ' ἄς ἀναλογισθῇ τις ἔτι κατὰ πόσον οἱ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἠθικῆς τελειότητος ἀγῶνες δυσχερέστεροι καὶ χαλεπώτεροι ἀποβαίνουσιν, ὅταν ὁ ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ τῆς ἀρετῆς ὁδεύων, ζῇ ἐν τῷ μέσῳ κοινωνίας ἀνθρώπων παρ' οἷς τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον, ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ πρὸς τὰ κακὰ τάσις ὑπερισχύουσι παντὸς ἄλλου ἱεροῦ καὶ εὐγενοῦς αἰσθημάτων.

Ἐὰν δὲ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης καὶ τηλικαύτης κοινωνικῆς διαφορᾶς βιώσας, κατόρθωσεν ὥστε νὰ τηρήσῃ ἑαυτὸν ἀγνόν καὶ ἠθικῶς ἄμεπτον, ὁ τοιοῦτος βεβαίως θὰ ἀποτελέσῃ ἔκτακτον καὶ μοναδικὸν ἐξαιρέσεως παράδειγμα, ἡ δὲ ἐξαίρεσις αὕτη ἐν οἷα ζῶμεν ἐποχῇ ὕλισμοῦ, δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἐὰν εἰπῶμεν ὅτι ἀποτελεῖ θαῦμα.

Τοιαύτην μοναδικὴν ἐξαίρεσιν, ἐν τῇ ἐπὶ τὰ χεῖρω ὄσημέραι χωρούσῃ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, ἀποτελεῖ σήμερον ὁ ἡμέτερος Α. Μακράκης, ὅστις μικρὸν πρὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γαλλιστι συγγραφείσης ἐν Πάρισι τοῖς δὲ δημοσιευθείσης Χριστιανικῆς Φιλοσοφίας, μετέβη ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ ἐκεῖ ἐδρεύουσα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, γνησίᾳ πνευματικῇ θυγάτηρ τῆς ἐν Κων)πόλει ἀνωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, θελήσαντα τὸν ἄνδρα ἵνα, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἐρμηνεύσῃ τὸν φιλοσοφικὸν τῆς Ἀληθείας χαρακτῆρα καὶ ἀποδείξῃ οὕτω τὴν ἀρμονίαν τῆς θρησκείας μετὰ τῆς ἐπιστήμης, παρεκώ-

λυσε προφασισθεῖσα ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς λαϊκὸν νὰ λαλῇ ἐπ' Ἐκκλησίας ! Οὕτω μήτηρ καὶ θυγάτηρ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἔκγονα, οἰονεὶ ἀπὸ κοινοῦ συνασπισθεῖσαι, ἐκεῖ ἔνθα ὤφειλον νὰ τείνωσι χεῖρα βοηθείας, καὶ ἐκ μέσης ψυχῆς τὴν ἱεράν τοῦ ἀνδρὸς πρόθεσιν ἐγκολποθῶσι, παρεμβάλλουσιν ἀπεναντίας κωλύματα !

Κατέναντι τοιούτων ἀμαθῶν ὅσῳ καὶ διεφθαρμένων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν, ἐξ ὧν ὁ πολὺς καὶ ἀμαθὴς κόσμος ἀναμένει **φωτισμὸν καὶ ψυχῆς σωτηρίαν**, ὁ τῆς ἠθικῆς καὶ λογικῆς τοῦ Εὐαγγελίου διαπρύσιος κῆρυξ καὶ διδάσκαλος, καὶ τῆς θείας ἐπιστήμης μύστης, τί ἄλλο ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ πρὸς φωτισμὸν τῶν πολλῶν, εἰ μὴ ὅπερ ἐδόθη αὐτῇ τῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης τάλαντον ; Διὸ ἀπελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπανακάμπτει αὐθις ἐν Κων)πόλει, τοῦτο μὲν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ διδασκαλικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦτο δὲ, ὅπως προσπορίζεται καὶ τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς ἐκδόσιν συγγραμμάτων ὑλικά μέσα. Συγγράφει ὅθεν ἐκεῖ δεύτερον σύγγραμμα : « Ἡ πόλις Σιών ἢ ἡ ἐπὶ τῆς Πέτρας οἰκοδομηθεῖσα Ἐκκλησία » Τοῦτο δὲ ἐν ἔτει 1860 ὅτε ὁ συγγραφεὺς μόλις ἤγε τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἐτέθη τὸ ζήτημα : Πῶς δύναται νὰ εὐδαιμονήσῃ ἕκαστον ἄτομον καὶ ὅλη κοινωνία, καὶ ἐλύθη ἀποδεικτικῶς, ὅτι μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν νόμων αὐτοῦ κατορθοῦται τοῦτο. Μετ' αὐτὸ, ἐξέδωκεν ἕτερον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν : « Λύσις φιλοσοφικῇ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ εἰς ταῦτόν τῃ θρησκευτικῇ συμπύπτουσα » ὁμιλίᾳ ἐκφωνηθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἐλληνικῷ Λυκείῳ Σπουρ. Πατριῶν τὴν 17 Ἰουλίου 1860 ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ λύεται θρησκευτικῶς καὶ φιλοσοφικῶς τὸ ζήτημα τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ, καὶ ἀποδεικνύεται ἡ συμφωνία τῆς ὑγιоῦς ἐπιστήμης μετὰ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτῳ συγγράφει καὶ ἕτερα ἐν φυλλαδίοις, καὶ διατριβάς θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ὕλης, αἱ ἐκεῖθεν ἀποστέλλει πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ Στεφάνου Ξένου ἐκδομένῳ τότε εἰκονο-

γράφει περιοδικῶς « ὁ Βρεττανικὸς Ἀστὴρ » φύλλον παγκοσμίου ἀπολαύον φήμης. Θεολόγοι ἄγγλοι ἐκ τῶν ἐπιφανέστερων τὰς διατριβὰς ταύτας ἀναγνώσαντες, τὴν θεολογικὴν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐθαύμασαν δεινότητα, ὡς τοῦτο ἀκολούθως ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ αἰόδιμος Στ. Ξένος. ἐν Ἀθήναις εὐρισκόμενος.

Ἐπιθυμήσας τέλος εὐρύτερον καὶ ὑψηλότερον ἐνεργείας κύκλον ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα διατρίψας ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη συνέγραψεν ἐκεῖ γαλλιστί (ἔτει 1863) τρεῖς φιλοσοφικὰς πραγματείας ὧν ἡ μὲν ἐπιγράφεται : « Ἡ ἀναίρεσις τοῦ σκεπτικισμοῦ, τὸ κριτήριον τῆς Ἀληθείας, καὶ ἡ Αὐτοαλήθεια » ἡ δευτέρα ἐπιγράφεται : « Ὁ ἀληθὴς Ἰησοῦς Χριστὸς ἀντιτασσόμενος εἰς τὸν ψευδῆ τὸν ἐπινοηθέντα παρὰ τοῦ Ἑρνέστου Ρενὰν καὶ τῆς σκεπτικῆς αὐτοῦ Σχολῆς ». Ἡ δὲ τρίτη ἐπιγράφεται : « Ἡ ἐπιστήμη τοῦ θεοῦ καὶ ἐμῷ αὐτοῦ, ἡ ὁ θεὸς τῶν χριστιανῶν ἀποδεικνυόμενος διὰ πασῶν τῶν μεθόδων τῆς Ἐπιστήμης, ἥτοι ἀπαγωγικῆς, ἐπαγωγικῆς καὶ ψυχολογικῆς. » Ἐν ἔτει δὲ 1864 ἐδημοσίευσε πληρέστερον φιλοσοφικὸν σύγγραμμα : « Τὸ Ἐῦλον τῆς Ζωῆς ἢ ἡ νεωτέρα Χριστιανικὴ Φιλοσοφία » Τὴν μετάφρασιν τούτων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνίδα, φωνήν, ἐφιλοπόνησεν ὁ ἐξ Ἰθάκης δικαστῆς κ. Ἀντώνιος Λεκατσᾶς, ἐνὴρ λόγιος καὶ εὐσεβής.

« Εἰς τὸν νέον Ἰσραὴλ, λέγει ὁ κ. Λεκατσᾶς ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ, εἰς τὸν λαὸν τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος ἀπέκειτο καὶ τὸ μέγα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἔργον, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτὸ τὸ τέλειον ἄνωθεν δῶρημα. »

« Ὁ προσφιλεὴς ἡμῖν συμπολίτης, ὁ ἐκ Σίφνου ὁρμώμενος ὁμογενὴς Ἀπόστολος Μακράκης, ὃν ἤδη πάντες γινώσκομεν, ἀπὸ τοῦ βῆμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου παρ' ἡμῖν ἐξαιρέτως τιμήσας, καὶ τὴν δημοσιογραφίαν εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς περιωπὴν ἀνυψώσας, ὁ κλεινὸς καθηγητὴς οὗτος, ἐμελλε, διὰ τῶν ἀληθῶς σοφῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, τῶν τε ἑλληνιστῶν καὶ γαλλιστῶν ἐκδοθέντων, νὰ περιποιήσῃ κλέος ἀθάνατον εἰς τὸ ἡμέτερον Ἔθνος. »

« Ταῦτα τὰ συγγράμματα, καὶ ἰδίως τὰ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ

«ἀρτίως παρ' ἐμοῦ μεταφρασθέντα, σκοποῦσιν ὅλα ἀνεξαιρέτως τὴν βεβαίαν πρόσodon καὶ ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἱστορικῶς κα-
αταφαινομένων αὐτοῦ χρεῖων, θρησκευτικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ
«πολιτικῶν.»

«Εἰς τὸ πλήρωμα τοῦτο τῶν τριπλῶν χρεῖων ἐζήτησεν ἕως
«ὥρως ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐνιδρύσῃ τὴν ὑπαρξιν καὶ προαγωγὴν αὐ-
«τοῦ τὴν καθόλου εὐημερίαν του. "Ἄλλ' ἐζήτησεν, ὡς οὐκ ἔδει
«ἀφιστάμενος πάντοτε τοῦ μόνου δυνάμενου πληρῶσαι τὰς χρεῖας
«ταύτας ἄκρου ἀγαθοῦ, τοῦ τελείου καὶ καθολικοῦ Λόγου. "Οθεν
«ἐγεννήθησαν αἱ διάφοροι τῆς θρησκείας αἱρέσεις, τὰ διάφορα
«τῆς φιλοσοφίας συστήματα, καὶ τὰ διάφορα τῆς πολιτείας
«εἶδη, ὅλα παραίτια τῶν μεγαλητέρων τῆς ἀνθρωπότητος συμ-
«φορῶν, δι' ἃς οὐκ ἐπαισχύνονται μεγαλαυχεῖν αἱ περιώνυμοι
«τῆς δυτικῆς σοφίας σχολαί!»

«"Ἄλλ' ἐν τοῖς ἤδη ἐκδιδόμενοις συγγράμμασι τοῦ φίλου
«ὁμογενοῦς Α. Μακράκη βλέπομεν εὐτυχῶς ἐκλείπουσαν τὴν
«ὀλεθρίαν ταύτην σύγκρουσιν τῶν θρησκευτικῶν αἱρέσεων καὶ
«τῶν φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων, μίαν μόνην ἐν
«ἐν αὐτοῖς καθορῶντες θρησκείαν, τὴν ἀληθῆ, μίαν μόνην φιλο-
«σοφίαν, τὴν ὑγιᾶ, μίαν μόνην πολιτείαν, τὴν νέμουςαν ἐκάστῳ
«τὸ ὀφειλόμενον, καὶ τὰς τρεῖς ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Λόγου συνερ-
«αγαζόμενας ἀπὸ κοινοῦ καὶ συμβαδιζούσας ἐν μονάδι πρὸς τὸ
«ἀπόλυτον τοῦ ἀνθρώπου συμφέρον, πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν
«τῆς δημιουργίας του, πρὸς τὴν ἀγῆρω μακαριότητα!»

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ πρώτου τό-
μου. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ: «Τὸ Εὖλον τῆς Ζωῆς
ἢ ἡ νεωτέρα Χριστιανικὴ Φιλοσοφία» προσομιᾶζόμενος ὁ λό-
γιος μεταφραστὴς, καὶ πρὸς τοὺς συνδρομητὰς καὶ πάντας ἐν γέ-
νει τοὺς ἀναγνώστας ἀποτεινόμενος λέγει: «Φόρον ἀληθείας
«πληρῶ πρὸς τὸ κοινόν, λέγων ἐν συντόμῳ, ὅτι ὁ ἀνεξάρτητος
«καὶ προλήψεων ἐλεύθερος ἀναγνώστης καθορᾷ τὴν θαυμασίαν
«ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν καὶ λογικὴν τάξιν, δι' ὧν προβαίνει

αὐτὸ συγγραφεὺς εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας πρεσβεύει, τῶν ἀρχῶν τῆς Χριστιανικῆς φιλοσοφίας, μετὰ λόγου ἀκρείττονος ἀνατρέπων τὴν ὑπὸ Καρτεσιῶν τεθεῖσαν βάσιν τῆς ἀλεγομένης νεωτέρας φιλοσοφίας « *Cogito ergo sum* » (νοῦν αὐτοῦ ὑπάρχει), ἐξελέγχων ὅλας τὰς περιωνύμους σχολὰς τῆς « Δύσεως πλανωμένας, καταδεικνύων τὰ λαοσῶα ἀποτελέσματα « τῆς πρώτης, καὶ καταφανεῖς ποιῶν τὰς κοσμοκτόνους καὶ ψυχοκτόνους συνεπειὰς τῆς δευτέρας ἐντελῶς συμβιβάζων τὴν Γραμμὴν μετὰ τῆς Ἐπιστήμης, τὴν Φιλοσοφίαν μετὰ τῆς Θεολογίας »

Καὶ τοῦ μὲν Α', τομ. ἡ μετάφρασις ἐγένετο περὶ τὸ ἔτος 1867, τοῦ δὲ Β'. ἔτι 1868.

Ἡ κατὰ τὸ γαλλικὸν δημοσίευσίς τοῦ δευτέρου τούτου τόμου ἐγένετο ἐν ἔτει 1864. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον ἐγένετο καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι μεταπολίτευσις. Ἐπανελθὼν δὲ τότε ἐκ Παρισίων εἰς Κων)πολιν καὶ δι' Ἀθηνῶν διελθὼν, ἐλάλησε δις ἢ τρίς ἐν τοῖς προτυλαίαις τοῦ Πανεπιστημίου θέμα ἔχων τὰ πολιτικὰ τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος.

Τίς δὲ ἡ ἐκ τῶν λόγων τούτων προξενηθεῖσα ἐντύπωσις εἰς τὸ ἐκ πολλῶν λογίων ἀποτελούμενον τότε ἀκροατήριον ; Ἐπίσημος καὶ λόγιος κληρικός, ὁ πρῶην Ἱεροκῆρυξ κ. Ἱερώνυμος Οἰκονόμου, ἐν σελίδι 8 τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος πονηματίου « Ἱστορικὴ σύγκρισις μεταξὺ Α. Μακράκη καὶ Α. Λυκούργου « Ἀρχιεπισκόπου Σύρου, γράφει τὰ ἐξῆς : « Ἐλθούσης τῆς ὀρίσμενης ὥρας (καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ λαλήσῃ ὁ κ. Μακράκης), κμαθηταί, καθηγηταί καὶ λαὸς συμπικνωῦνται νὰ τὸν ἀκούσωσιν ἐκ περιεργείας. Ἦρξατο ὁμιλῶν, ἐθαύμαζον πάντες τὴν ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν του ἐνεοὶ ἀτενίζοντες αὐτῷ. « Ἐνόμιζες ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος Πλάτων ἐλθὼν ἐκ νεκάδων ὠμίλει ἐνταῦθα. Αἱ ἰδέαι ἐπῆρχοντο αὐτῷ ὡς νιφάδες χιόνος, καὶ « ἐξεφράζοντο μετὰ ἐναργείας φιλοσοφικῆς, καὶ μετὰ χαλλωνῆς « φράσεως μαγευτικῆς. Ἐρρέεν ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ φυσικώτατα, ὡς τὸ ὕδωρ ἀπὸ πολυχεύμονος κρουνοῦ, προ-

«ξενῶν πολλὴν ἡδύτητα τοῖς ἀκροαταῖς καὶ πλουτίζων φιλοσό-
φικαῖς θεωρίαις τὴν διάνοιαν αὐτῶν. Ὁ γέρων μακαρίτης
« Ἀσώπιος ἦν ἀκουμισμένος εἰς τὴν μαρμάρινον στήλην τοῦ Πα-
« νεπιστημίου, ἔχων μὲ τὸν ἐπενδύτην του κεκαλυμμένον τὸ
« πρόσωπον μέχρι ῥινός, καὶ ἡκροῶτο προσεκτικώτατα, ἀτενίζων
« ἐννεὸς εἰς τὸν δημηγοροῦντα. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ λόγου
« ἀναχωρῶν ὁ γέρων, ἔλεγεν ὑποτονθορίζων αὐτὸς εἰξεύρει γράμ-
« ματα, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μικροὶ ἀπέναντί του. » « Ὁ δὲ μακα-
« ρίτης Φίλιππος Ἰωάννου συνήθως ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ ἑαυτὸν
« συχνάζοντας, καὶ θέλοντας νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὸν Μακράκην,
« μὴ πιάνεσθε μὲ τὸν Μακράκην, διότι εἶναι δεινὸς διαλεκτι-
« κός. » ὁ μακαρίτης Δαμαλᾶς, ὁ Διομηδὴς Κυρια-
« σκού (καθηγηταὶ τῆς θεολογίας) θελήσαντες νὰ ἀντεπεξέλθωσι
« σκατ' αὐτοῦ ἐν ἐφημερίσιν, ἔπαθον τῶν παθῶν των τὸν τάρα-
« χον ὑπὸ τοῦ ῥωμαλείου καὶ ἀκαταβλήτου καλάμου αὐτοῦ. »

Σημειωτέον ὅτι ὁ ταῦτα γράφων δὲν εἶναι καὶ ἐκ τῶν ἄγαν
ἄφροσιωμένων τῷ κ. Μακράκη καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ.

Ἄλλως τε ὁ διηγούμενος ταῦτα, λαλεῖ περὶ ἱστορικοῦ γεγο-
νότος τοῦ ὁποίου ἐγένετο αὐτήκοος μάρτυς.

Μετὰ τὰς δύο ἢ τρεῖς ἐκείνας ἀγορεύσεις ἐπανακάμψας αὐθις
ἐν Κων)πόλει, ἐδίδασκεν ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς τὴν ἐν Ταταούλεις φι-
λεκπαιδευτικὴν ἀδελφότητα, συγγράφει δὲ ἐκεῖ καὶ ἕτερον σύγ-
γραμμα : « Ὑπόμνημα περὶ τῆς φύσεως τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίας » δημοσιευθὲν ἔτει 1865. Τὴν πρὸς ἑκδοσιν τοῦ συγγράμ-
ματος τούτου χρηματικὴν δαπάνην κατ' ἰδίαν προαίρεσιν ἀνεδέ-
ξατο προσφιλὴς αὐτῷ φίλος Ἀθανάσιος Ἀδαμαντίδης, τῇ γεν-
ναίᾳ τοῦ ὁποίου συνδρομῇ ἤχθη εἰς φῶς καὶ ἕτερον αὐτοῦ σύγ-
γραμμα : « Ἀπολογία ἐπὶ τοῦ περὶ ψυχῆς φρονήματος αὐτοῦ »
δημοσιευθὲν ἐν Ἀθήναις ἔτει 1873. Δαπάνη τῆς ἐν Κων)πόλει
φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος ἐκδίδει εἰς φῶς καὶ τρεῖς ὁμιλίας
αὐτοῦ, ἃς εἶχεν ἐν αὐτῇ ἀπαγγελίᾳ, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν : « Τὸ
Ἐθνοδόξαστον ἔργον, ἡγουν ποῖον ἔργον δύναται νὰ δεξάσῃ τοὺς

νῶν "Ελλήνας ὑπὲρ πάντα τῆς γῆς τὰ "Εθνη." ἐκδοθέν τὸ δευ-
τερον ἐν Ἀθήναις ἔτει 1875 ..

Ταῦτα ἄχρι τοῦ ἔτους 1866. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης λήγει
τὸ ἐν Κων)πόλει καὶ Παρισίοις διδασκαλικὸν καὶ συγγραφικὸν
στάδιον τοῦ κ. Μακράκη, σκίπτεται δὲ νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀ-
θήνας καὶ ἐκεῖ πλέον νὰ στήσῃ τὴν ἑδραν τῆς σταθερᾶς αὐτοῦ
διαμονῆς. Πράγματι βλέπων ὅτι ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν
συνταγματικὸν Βασιλέα Γεώργιον, καθιερωθείσης ἤδη ἐλευθερίας
τοῦ λόγου, ἔχει εὐρύτερον ἐνεργείας κύκλον ἢ ἐν Κων)πόλει,
κατὰ Μάιον τοῦ ἔτους 1866 καταλαμβάνει αὖθις τὰς Ἀθήνας,
ἀπὸ δὲ τῆς 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἄρχεται τῆς προφορικῆς τοῦ
λαοῦ διδασκαλίας ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὀμονοίας. Εἴκοσι λόγοι
θέμα ἔχοντες τὸ ἔργον τοῦ 1821 πῶς ἂν τάχιστα καὶ κάλ-
λιστὰ εἰς πέρας ἔλθοι, ἐκφωνηθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ πλα-
τείᾳ τῆς « Ὀμονοίας » ἐμάγευσαν πολυπληθέστατον ἀκροατή-
ριον, ὅπερ μὴ δυνάμενον νὰ συγκρατῇται ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ,
καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸ πέρας ἐκάστου λόγου εἰς ζωηρὰς ἐπευφη-
μίας καὶ χειροκρατήσεις ὑπὲρ τοῦ ῥήτορος ἐξερηγνύετο.

Ἀνταποκριτὴς ἐν Ἀθήναις τῆς ἐν Τεργέστη ἐκδιδομένης ἐγ-
κρίτου ἐφημερίδος «Κλειῶ» ἐτύγχανε τότε ὁ κ. Βυζάντιος, ἄνθρω-
πὸς ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων λογίων τοῦ ἔθνους.

Τὰς ἐκ τῶν λόγων τοῦ κ. Μακράκη ἐντυπώσεις του ὁ κ. Βυζάντιος
ἔγραφεν εἰς τὸν ἐν Τεργέστη συντάκτην τῆς «Κλειῶς» κ. Θεαγένην
Λιθαδῶ, λόγιον ἐπίσης καὶ εὐπαίδευτον ἄνδρα μεταφραστὴν δὲ τοῦ
ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου Ἰακώβου Βέκ (Beck) ἐκδοθέντος
«Ἐγχειριδίου Λογικῆς». Εἶχε δὲ ἡ ἀνταπόκρισις οὕτω: «Ἐν-
σταῦθα ἑναγχος παρρησιάσθη ἄνθρωπος τριακοντούτης σχεδὸν τὴν ἡ-
λικίαν, ἄνθρωπος εὐγλωττος, δυνατὸς εἰς τὸν λόγον, ἰσχυρὸς εἰς
τάς ἀποδείξεις, ὁμιλεῖ ἐν τῇ πλατείᾳ ἐν ὑπαίθρῳ ἐνώπιον πλή-
θους συναθροισμένου προθύμως εἰς τὴν ὀρισμένην ὥραν, καὶ
ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 21, ἀπόδεικνύει μετὰ θάρρους
καὶ πεποιθήσεως, ὅτι ἂν ὀρθοθῶμεν θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς,
καὶ μετὰ πολιτικῆς συνέσεως, θὰ φέρωμεν εἰς αἴσιον τέλος τὸν

ἄλγων τοῦ 21, ἀφιερούμεναι εἰς τὸν Θεόν τὸν Κύριον ἡμῶν
 Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ταπεινοῖ καὶ ἀνυφοῖ, καὶ διασκεδάζει
 βουλάς, ἐθῶν καὶ βασιλείων, καθύστεν τὰ πάντα ὑπεῖκουσι τῷ
 «θεῷ αὐτοῦ νεύματι.» (Ὅρα σελ. 6 τοῦ ὡς εἴρηται πονήματος
 I. Οἰκονόμου.

Ὁ Μακράκης, ὡς γνωστόν, δεινὸς διαλεκτικὸς, δυνατὸς
 εἰς τὰς λογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἀποδείξεις, πειστικώτατος
 εἰς τοὺς λόγους ἀναλυτικώτατος, κριτικώτατος, μεθοδικώτατος
 καὶ εἰς ὅφρα λίαν γλαφυρὸς τὰ ὑψίστα τῆς διανοίας προβλήματα
 καθιστᾷ προσιτὰ εἰς πάντας δι' ἀναλύσεως σαφεστάτης.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐκ τῆς προηγμένης τάξεως τῆς κοινωνίας λό-
 γιος καὶ ἐπιστήμων, καὶ ὁ ἐκ τῆς μεσαίας τάξεως ἄμοιρος πολ-
 λῶν γραμμάτων, πλήν νοήμων καὶ ἀφελῆς ἀκροατής, ἐκείνος
 μὲν τὸν δεινὸν διαλεκτικὸν καὶ ἐπιστήμονα ἄνδρα, οὗτος δὲ τὸν
 ἀφελῆ καὶ ἀποστολικὸν τοῦ θεοῦ λόγου κήρυκα ἐξίσου θαυμά-
 ζοντες, καὶ ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ ἀποκομίζουσι τὰς ἀρίστας τῶν ἐν-
 τυπώσεων. Ὁ κ. Μακράκης δὲν ἀφίεται εἰς ποιητικὰς ἐξάρσεις
 ἢ φαντασιώδεις ἀνατάσεις τοῦ λόγου, ἀλλ' οὐδ' εἰς κοινοταπίας
 ἐξολισθαίνει. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τῆς οὐσίας καὶ τῶν πραγμά-
 των ῥήτωρ. Διὰ τοῦτο ὁ λόγος τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους εἶναι
 σοβαρὸς καὶ περιεσκεμμένος. Ἐχει θέμᾳ ὠρισμένον, μὲ λέξεις
 καὶ φράσεις προσηκούσας εἰς ἔκφρασιν καὶ παράστασιν νοημάτων
 καὶ ἰδεῶν. Ἡ διαλεκτικὴ αὐτοῦ δεινότης καὶ τέχνη, δι' ἧς αἰεί-
 ποτε νικᾷ ἐν ταῖς λόγοις τοὺς διὰ σοφισμάτων θέλοντας ν' ἀν-
 τεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ, οὐδεμίαν ἄλλην ἀναγκνωρίζει πηγὴν
 καὶ αἰτίαν ἢ αὐτὴν τὴν λογικὴν ἣν ὁ Χριστὸς διὰ τῶν παραβο-
 λικῶν αὐτοῦ εἰκόνων διετύπωσεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ.

Ἐπὶ ἑξ ὁλοκλήρους μηνας ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐξη-
 γῶν καὶ ἀναπτύσσων εἰς τὸν λαὸν τὸ περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 21
 ὑψηλὸν θέμα ἐφέλκευεν ὡς εἴπομεν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἀκρόασιν
 πολυπληθοῦς καὶ ἐκλεκταῦ ἀκροατηρίου ἡδέως ἀκούοντος, καὶ
 τὸν ῥήτορα μετὰ τὸ πέρας τοῦ λόγου ζωηρῶς ἐμψυχοῦντος καὶ
 χειροκροτοῦντος. Μόνοι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ μεγάλου Ἀρχι-

τέκτονος τοῦ Σύμπαντος ἐλεύθεροι καλούμενοι τέκτονες βλέποντες τὴν διδασκαλίαν τοῦ κ. Μακράκη ἀνατρεπτικὴν τῶν σχεδίων αὐτῶν, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶπεν ὅτι ζητοῦσιν οὗτοι πολιτείαν ἄνευ θρησκείας, καὶ κηρύττουσιν εὐαγγελικὴν ἠθικὴν κεχωρισμένην ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως καὶ ἀγάπης, ἐταράχθησαν εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἀπειλήσωσιν αὐτὸν δι' ἁνωγύμου ἐπιστολῆς ὅτι θὰ τὸν φονεῖσωσιν ἐὰν ἐξακολουθήσῃ λαλῶν καὶ γράφων κατὰ τῆς μασσονίας. Εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ τοῦ Χριστοῦ γενναῖος ἀπόστολος καὶ στρατιώτης, ἀντέταξεν ὡς εἰκὸς, τὴν περιφρόνησιν. Δραξάμενός μάλιστα τῆς εὐκαιρίας, ἐπολέμησε τὸ μασσονικὸν σύστημα μετὰ πάσης εὐτολμίας καὶ ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς «Ὁμονοίας» καὶ διὰ τῆς ἐφημερίδος αὐτοῦ : «Ἡ Δικαιοσύνη» ὅτις, κυκλοφοροῦσα τότε εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων, εἶχεν ὡς συνδρομητὰς καὶ ὑποστηρικτὰς καὶ πάντας τοὺς ἀγίους ἀρχιερεῖς τοῦ κράτους.

Ἡ σύνταξις τῆς «Δικαιοσύνης» διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ἔτος. Μετὰ τὴν Δικαιοσύνην προβαίνει εἰς ἑκδοσὶν ἐτέρας ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Λόγος» διατηρηθείσης τότε ἐπὶ τρία ἔτη. Ἐν αὐτῇ ἐξηγεῖτο καὶ ἀνεπτύσσετο ἡ φύσις τῆς κατὰ Χριστὸν θρησκείας, πολιτείας καὶ φιλοσοφίας. Ἐν τῷ μεταξύ οὐδόλως ἡμέλει καὶ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος θεοῦ κηρύγματος. Κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος (1868) ἐξεδόθη εἰς φυλλάδιον ἡ κατὰ μασσόνων πραγματεία αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἡ Μασсонία γνωριζομένη καὶ διὰ τοῦ μασσονικοῦ διπλώματος».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται ἡ ἐπίσημος τοῦ ἀνδρὸς δρασίς ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Φιλομαθὴς καὶ εὐσεβὴς νεολαία ἐλκυσθεῖσα ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς χάριτος τῆς εὐφραδείας καὶ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ ἀνδρὸς δεινότητος, ἐφιεμένη δὲ καὶ τὸν διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας φωτισμὸν αὐτῆς ἐνοικιάζει ἐπὶ τούτῳ εὐρείαν αἰθουσαν, ἐν ᾗ πάνυ ἡδέως καὶ μετὰ ἰδιαζούσης προσοχῆς ἀκροαζομένη τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ παραδόσεων, διὰ νέων τὴν διάνοιαν αὐτῆς ἐπλούτιζε ὑψηλῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν. Ἡ σύστασις Σχολῆς τοιαύτης μεγάλας ὑπισχεῖτο προόδους, ἀς δυ-

ατυχῶς ἀνέκοψεν ἡ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἐπελθοῦσα αὐτῷ ἀσθένεια, ἀνθ' ἧς ἐδέησε νὰ μείνῃ κλινήρης ἐπὶ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1871 ἄχρι τοῦ ἔτους 1874 ὅτ' ἐγένετο καὶ ἡ τομὴ τοῦ ἀνιάτου ποδὸς του.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς δούνης του, ὁ ὡς χρυσὸς ἐν χωνεύτηρίῳ καὶ ὁ ὡς Ἰωβ ἐν ὑπομονῇ δοκιμασθεὶς χαλκέντερος οὗτος ἀνὴρ, δὲν παύει τοῦ νὰ διδάσκῃ τοὺς ὀλίγους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ φίλους ἐρμηνεύων αὐτοῖς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν εἰς ἅκρον δυσνόητον ὅσῳ καὶ μυστηριώδη Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Ἐπὶ κλίνης ὧν συγγράφει καὶ δημοσιεύει ἐν ἔτει 1873 τὴν α' Ἀπολογία ἐπὶ τοῦ περὶ ψυχῆς φρονήματος αὐτοῦ δι' ἧς ἀναιρεῖ καὶ ἀνατρέπει διὰ λογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν επιχειρημάτων καὶ Γραφικῶν ἀποδείξεων, τὸ περὶ ψυχῆς σαθρόν φρόνημα καθηγητοῦ τινος Νεστορίδου. Κυρίως δὲ τοῦ ἔργου τούτου λανθάνων καὶ ὑπὸ τὸν Νεστορίδην κρυπτόμενος ἦν ὁ ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζας κακῶδοξος καὶ αἰρετικὸς ἀρχιερεὺς Βίμπος.

Κατὰ τοῦ κακῶδοξου τούτου ἀρχιερέως ὁ τῆς ὀρθοδόξιας διδάσκαλος Μακρίνης συντάξας ἔτει 1869 κατηγορίαν ἐπὶ αἰρέσει, ἐπέδωκεν ἐνυπόγραφον τῇ 1. Συνόδῳ. Ἐκτοτε ὁ Βίμπος ἐγένετο ὁ ἀσπινδύτερος καὶ λυσσωδέστερος ἐχθρὸς τοῦ κ. Μακράκη. Μεγάλῃ περὶ ἐαυτοῦ φρονῶν, ὡς νεωστὶ ἐλθὼν ἐκ Γερμανίας, ὁ πρόφρων οὗτος τῆς Σχολῆς τοῦ Στράους ἐνόμισε ὅτι ἡδύνατο ν' ἀντιπραταχθῇ καὶ πρὸς τὸν ἐν θεολογίᾳ, φιλοσοφίᾳ καὶ λογικῇ δεινώτατον Μακράκην. Διὸ ὁ ἀνίπποις χερσὶ θεολογῶν Βίμπος ἐλθὼν εἰς θεολογικὰς μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ τύπῳ συζητήσεις, ἔπαθεν ὅ,τι ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει ἔπαθον πρὸ αὐτοῦ οἱ καλούμενοι καθηγηταὶ τῆς θεολογίας ἐν τῇ Ἑθνικῇ Πανεπιστημίῳ Δαμαλάς, Ζήκος καὶ Διομήδης Α. Κυριακοῦ. Τὰ ἄρθρα ταῦτα τμηματικῶς ἐν τῇ «Λόγῳ» δημοσιευθέντα, ἀνετυπώθησαν εἴτα ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει ἐκ σελίδων 196 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν : «Λογικὸς ἔλεγχος θωρακωτοῦ τινος ἐλέγχου». Εἶναι

δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἀληθῶς ἀριστοῦργημα διαλεκτικῆς δεινότητος καὶ τέχνης, καὶ λογικῆς ἀπαρμύλλου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ὁ ἐνδοξὸς εἰς λογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα Βίμπρος ὤφειλε νὰ μείνῃ ἐνεὸς καὶ νὰ ἡττηθῇ αἰσχροῦς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς συζητήσεως. Τὸ πικρὸν τοῦτο μάθημα καὶ αἰσχρὸν πάθημα τοῦ **ἡ-ΘΙΚΟΥ** ποιμένου κ. Θεοκλήτου Βίμπρου, ὤφειλεν ὡς εἰκὸς, νὰ γεννήσῃ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὸ αἶσθημα τοῦ φθόνου, ὃν πολλὰ-χῶς ἐξ-ἔδηλωσε κατὰ τοῦ κ. Μακράκη, ἰδίως δὲ ἐν ἔτει 1879 ὅτε συνοδικὸς ὢν, ἐγένετο ὁ πρωταίτιος ὥστε νὰ ἐκδώσῃ ἡ Ἱερὰ καλουμένη Σύνοδος τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ αἵρεσει καταδικαστικὴν ἀπόφασιν !

Ἐν τσοσούτῳ ὁ Μακράκης ἔνθεν μὲν ὑπὸ ἀθεολογήτων, ἐμπαθῶν καὶ διεφθαρμένων καλογήρων, ἔνθεν δὲ ὑπὸ δοκησιούφων σχολαστικῶν καὶ ἀργυρωνήτων καθηγητῶν πολλὰχῶς πολεμούμενος καὶ συκοφαντούμενος, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡθικῶν τῆς ψυχῆς καὶ διανοητικῶν τοῦ πνεύματος ἀγῶνων ἐν ἀσθενείᾳ ὅσημέραι τελειούμενος, ἐπραγματοποιοῖ οὕτω τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἱεροὺς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πόθους, οὓς νεώτατος ἔτι τῇ ἡλικίᾳ συνέλαβεν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς δόξης τοῦ Κυρίου καὶ ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς Ἀληθείας. Διότι ὡς ἐξ ὑπαρχῆς εἴπομεν, νόμος ἀναγκαῖος πρὸς τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν τελειότητα παντὸς γνησίου τοῦ Χριστοῦ μαθητοῦ καὶ ἀποστόλου, εἰσὶν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἡθικὰ παθήματα δι' ὧν ὁ τὸν καλὸν ἀγωνιζόμενος ἀγωνν, ἐλπίζει ὡς ὁ Παῦλος τῆς κίωνίου δόξης καὶ μακαριότητος τὸν ἀμαράντινον στέφανον ὅτι : « ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει » (Ρωμ. ε.) τὸν εἰς μέλλουσαν ζωὴν καὶ κρίσιν καὶ ἀνάστασιν πιστεύοντα. Ἀλλὰ, ὡς ὁ αὐτὸς μέγας ἀπόστολος λέγει : « Πάντες οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται. » (Τιμοθ. Β'.) Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἐαυτοῦ μαθητὰς εἶπεν : « Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν. » (Ἰωάν. ιε.) Καὶ : Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. » (Ματθ. ι.)

Συντελεστικὸν ἄρα μέσον πρὸς ἐδραίωσιν καὶ παγίωσιν τῆς πρὸς τον Χριστὸν πίστεως εἰσὶν αὐτὰ τὰ παθήματα.

Ἀκολουθήσωμεν ἤδη τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνδρὸς ὁρᾶσιν.

Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1876 ἰδρύει ὀριστικῶς ἐν Ἀθήναις νέαν ἐκπαιδευτικὴν καὶ φιλοσοφικὴν Σχολὴν ἐν ᾗ ἐφοίτων περὶ τοὺς 150 μαθηταί, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, παρεκτὸς τοῦ πλήθους ὅπερ ἀθρόον συνέρρεεν εἰς τὰς ἐσπερινὰς αὐτοῦ διδασκαλίας.

Ἐγκριτος δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος τῶν Ἀθηναίων, ὁ κ. Σπυρ. Π. Κροκιδᾶς πείραν λαβὼν τῆς Σχολῆς ταύτης ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοδομένη τότε ἐφημερίδι ἡ «Εἰρήνη» τὰ ἐξῆς περὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἐδημοσίευσεν:

«Ἡ Σχολὴ αὕτη, τῶν μαθημάτων αὐτῆς ἀπὸ δύο μηνῶν ἤδη ἀρξαμένη, καὶ ἀριθμοῦσα οὐκ ὀλίγους μαθητὰς ἐκ τῆς τάξεως «τῶν λογικωτέρων, εὐφυστέρων καὶ ἠθικωτέρων νέων, βαίνει ἤδη «εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον φθάνουσιν οἱ ἄνθρωποι «αὐτοῦ λόγου καὶ τῆς ἀληθείας ἀπέναντι τῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ «ψεύδους. Ἡ Σχολὴ αὕτη προώρισται ἵνα ἀντικαταστήσῃ πλάσας «τὰς μέχρι τοῦδε φιλοσοφικὰς τῆς ὑψηλοῦς σχολᾶς. Ὁ λόγος «καὶ ἡ συνείδησις, ἡ γραφὴ καὶ ὁ κόσμος, ταῦτα εἰσι τὰ ἐπι- «στημονικὰ κριτήρια δι' ὧν ἡ σχολὴ αὕτη εὐρίσκει τὴν ἀλήθειαν «καὶ ἐλέγχει τὸ ψεῦδος. Ὁ Καρτέσιος, ὁ Λόκιος, ὁ Λεϊβνί- «τιος, ὁ Ἐκλεκτισμὸς, ὁ Ἰδανισμὸς καὶ ὁ Σκεπτικισμὸς, «ἡ ἤδη ἐξηλέγχθησαν, ἐτρώθησαν ἐπικινδύνως καὶ ἐτελείτησαν τὸν «ἄπνε μακτικὸν θάνατον ἀναιρεθέντες ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς....

«Τὸ σπουδαιότατον ἐν τῇ φιλοσοφικῇ χώρῃ περὶ τῆς ἀρχῆς «τῶν ἰδεῶν ζήτημα ἡ λύσις τοῦ ὁποίου ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν λύσιν «πάντων τῶν ἄχρι τοῦδε ἀλύτων φιλοσοφικῶν ζητημάτων, ἡ «σχολὴ αὕτη ἔλυσεν ἐπιστημονικώτατα καὶ ἐπιτυχέστατα «ἐγὼ ὡς δημοσιογράφος καὶ ὡς τῆς σχολῆς ταύτης πείραν λαβὼν, «κατὰ καθήκον πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, καὶ ὠφέλειαν «αὐτοῦ πλησίον γράφω ταῦτα, καὶ πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, «ἀκούει τούτων, καὶ λαμβάνει πείραν ὡς λογικὸς καὶ φιλομα-
.

«θῆς, βουλόμενος κτήσασθαι καὶ ἔχειν τὴν ἀληθῆ περὶ ἑαυτοῦ τε, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέαν, καὶ οὐχὶ ψευδεῖς καὶ χιμαιρικὰς αἰτίνας ποιῶσι τὸν ἄνθρωπον ἐγνωστὴν καὶ τετυφωμένον, ἀκαὶ ἀπομακρύνουσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας, τῆς τροφῆς ταύτης τῶν πνευμάτων.» (ὅρα ἀριθ. 93 «Εὐρήνης» — 1875).

Κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος ἐξέδωκεν ὁ κ. Μακράκης καὶ τὸν πρῶτον τόμον τοῦ νέου φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος ὑπὸ τὸν τίτλον : « Ἡ Φιλοσοφία καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστήμαι » περιέχων Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, Ψυχολογίαν καὶ Λογικὴν, ἐκ σελίδων 500.

Ἡ πρωτότυπός αὕτη Φιλοσοφία δι' ἧς λύνονται ἐπιστημονικώτατα πάντα τὰ περὶ τὸν Θεὸν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον ἀρχικά καὶ θεμελιώδη τῆς φιλοσοφίας προβλήματα, ἐν ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ ἀρίστων τῆς ἑλλην. διανοίας πνευματικῶν προϊόντων, ὡφείλεν ἐν τῇ χριστιανισθείᾳ Ἑλλάδι νὰ λάβῃ καὶ τὴν εὐγενετέραν καὶ ὑψηλωτέραν αὐτῆς ἐκφράσιν. « Περὶ τοῦ προκειμένου συγγράμματος, λέγει ὁ αὐτὸς λόγιος δημοσιογράφος, πᾶν ὅ,τι ἂν εἴπῃ τις θὰ ἦναι ἑλαττον τῆς πραγματικότητος καὶ συγχρότως περιττόν, καθ' ὅσον αὐτὰ τὰ πράγματα φωνὴν ἀφίαισι, ἀκαὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ σύγγραμμα ἱκανὸν ἐστὶ νὰ συστήσῃ ἑαυτὸ ἀκαὶ νὰ μᾶς δείξῃ τὰ πλεονεκτήματά του Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ταύτῃ τέθεινται βάσεις ἢ ἀρχαί, ἀκλόνητοι καὶ ἀδιάσειστοι, ἐφ' ὧν ἐρειδόμενος καὶ ἐξ ὧν ὀρμώμενος, ὁ συγγραφεὺς ὁ καθομεῖ τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ συστήματος, προβαίνων διὰ τοῦ συλλογισμοῦ ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς γνωπτῶν εἰς τὴν ἀγνώσιν τῶν ἀγνώστων καὶ συνδέων δακτυλιοειδῶς τὴν μίαν ἀληθειαν διὰ τῆς ἄλλης, οὐδὲν κήδημα ποιῶν ἢ κενὸν ὑπολιμπάνων. Ἀδευτέρων δὲ πλεονέκτημα ἔνεστιν ἐν τῷ φιλοσοφικῷ τούτῳ συστήματι, ὅτι διὰ τῶν θεμιστῶν ἀναμφισβητήτων ἀρχῶν καὶ τοῦ ἀληθοῦς κριτηρίου τῆς ἀληθείας ἀνασκευάζει πειστικώτατα ἀκαὶ ἄρδην ἀνατοέπει ἅπαντα τὰ μέχρι οὐδὲ ἀναφανέντα ἐν τῇ « Ἐπερίᾳ Εὐρώπῃ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀποδεικνύων τὴν σαθρότητα αὐτῶν. Τρίτον ὅτι συμβιβάζει καθ' ὅλοκληρον τὴν

Χριστιανικὴν θρησκείαν μετὰ τῆς φιλοσοφίας, ἀποδεικνύων ἀμφοτέρας τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἔχουσας, τὸν Λόγον ἐξ οὗ πᾶσα γνῶσις ἀπορρέει. » » « Πολλαχῶς, καὶ μάλιστα ἐν τῇ λογικῇ, ὁ συγγραφεὺς μιμεῖται θαυμασίως τὴν χάριν τοῦ διαλογικοῦ ὅρους τοῦ θεοῦ Πλάτωνος Ἐν «τέλει συνιστῶντες στενῶς τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἰς πάντας αὐτοὺς λόγιους, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, οὐδόλως δισταζόμεν νὰ συστήσωμεν αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ Δύσει ἐπιστήμονας, διότι ἐν αὐτῷ δὲν θὰ αὐρῶσι νεφελώδεις θεωρίας, ἐξ ὧν καταπλημμυροῦνται δυσυγῶς αὐτὰ μέχρι τοῦδε ἀναφανέντα φιλοσοφικὰ συστήματα, οὔτε ματαιὰς φωνασκίας, οὔτε συστήματα παράτολμα, ἀλλὰ πράγματα καλῶς ἀποδεδειγμένα, θεωρίας σαφῶς ἐκτεθειμένας καὶ στοιχεῖα ἀσφαλῆ εἰς τοὺς τοῦ εἰδέναι ὀρεγόμενους Καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματι τοῦ ἔχει αὐτὴν τὴν ἀπειστικότητα, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ ἰδιαίτερᾳ αὐτοῦ προφορικῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἀναπτύξει τοῦ συγγράμματος τούτου. Οὐδὲ πειθεῖ ὄχλον τινὰ καὶ ἀπαιδεύτους ἄνδρας, ἀλλ' ἔχει παρ' ἑαυτῷ μαθητευομένους φοιτητὰς καὶ τελειοφοίτους ἐξ ὅλων τῶν σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου, οἵτινες καὶ ἐξεταζόμενοι ἀποκρίνονται εὐστόχως λίαν. »

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπειδὴ δὲ σὺν τῷ φιλοσοφικῷ συστήματι ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἀνάλογον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον νὰ χρησιμεύῃ ὡς συμβολὴ ἢ προπαιδεία διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ διανύσωσι τὴν σπουδὴν τῆς Φιλοσοφίας, ἐξέδωκεν ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ συστήματος τὴν «Γραμματομάθειαν» μετ' αὐτὴν δὲ, ἐν ἔτει 1878 τὸ δεύτερον μέρος, ἥτοι τὴν «Λεξιμάθειαν» εἶτα δὲ καὶ τὴν «Λογομάθειαν» ἣτις ἀποτελεῖ τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Καὶ διὰ μὲν τοῦ πρῶτου, τριετὴς καὶ τετραετὴς παῖδες ἐλάμβανον γνῶφιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν συλλαβῶν πλήρη καὶ τελείαν, τὰ δὲ πλεονεκτήματα

τῆς νέας αὐτῆς μεθόδου ἐφάνησαν ἐν αὐτῇ τῇ θαυμαστῇ προσο-
δῷ τῶν μαθητῶν.

Διὰ τῆς Γραμματομαθείας μετεδίδετο εἰς τὸν ἀγράμματον
παῖδα ἡ γνῶσις τῶν γραμμάτων, οὐχὶ μόνον κατ' ὄνομα καὶ
σχῆμα, ὡς νῦν γίνεται ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς, ἀλλὰ κα-
τὰ πάσας τὰς ιδιότητας αὐτῶν, τὴν χρῆσιν αὐτῶν, καὶ ἡδύνατο
νὰ συνθέτῃ αὐτὰ εἰς συλλαβὰς ἐξ ὧν γίνονται αἱ λέξεις.

Διὰ τῆς Λεξιμαθείας ὁ παῖς μαθάνει καὶ τὰς λέξεις καθ' ἡν
μέθοδον ἔμαθε καὶ τὰ γράμματα. Μαθάνει ὁρᾶν τὰς λέξεις
κατ' ἀπαγγελίαν, κατὰ σημασίαν, κατ' εἶδος, καὶ πάσας τὰς
μεταβολὰς τῶν κλιτῶν λέξεων καὶ τὰς σημασίας αὐτῶν. Μαθάν-
ει δὲ τὰυτα πάντα ἐπὶ λέξεων δι' ὧν ἀποκτᾷ τὰς ἀληθεῖς καὶ
ὠφελίμους ιδέας καὶ γνῶσεις περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου
καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων καὶ ἀναφορῶν.

Διὰ δὲ τῆς Λόγομαθείας διδάσκεται τοὺς κανόνας τῆς συντά-
ξεως τῶν λέξεων εἰς προτάσεις, κῶλα, περιόδους καὶ λόγους
καὶ πάντα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν τῶν λόγων κατασκευὴν. Εἰς
τὸ τρίτον τοῦτο καὶ τελευταῖον μέρος τῆς ἐκπαιδεύσεως διδά-
σκονται οἱ συγγραφεῖς τῆς γλώσσης ποιηταὶ τε καὶ πεζογρά-
φοι. Προηγεῖται δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις καὶ φιλολογία
τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, διότι δι' ἐκείνης ὁ παῖς μαθάνει τὴν
ἀλήθειαν, διὰ ταύτης δὲ τοὺς μύθους καὶ τὰ ψεῦδη, τὰ ὅποια
εἶναι ἀβλαβῆ καὶ ὠφέλιμα, ὅταν προγινώσκηται ἡ ἀλήθεια.
Ἀφοῦ δὲ ὁ μαθητὴς μάθῃ νὰ γράφῃ ὀρθῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσ-
σαν καὶ δι' αὐτῆς νὰ ἐκφέρῃ ἐλευθέρως τὰς ἑαυτοῦ ιδέας καὶ
γνῶσεις, ἀφοῦ μάθῃ νὰ ἐννοῇ τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς, πῶς
τὰς τε καὶ λογαγράφους, ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν φύσιν τοῦ ἀληθινοῦ
Θεοῦ καὶ τὸ ἔργον τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως καὶ σωτηρίας
τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ μάθῃ νὰ διακρίνῃ τὰς θεοφιλεῖς ἀρετὰς
ἀπὸ τὰς θεομισεῖς κακίας, καὶ ἀφοῦ ἐθισθῇ ἐκείνας μὲν νὰ ἀπο-
κτᾷ ὅση δύναμις, ταύτας δὲ νὰ ἀποφεύγῃ ὡς τὸ δηλητήριον καὶ
τὸν θάνατον, τότε εἶνε καὶ λέγεται παῖς πεπαιδευμένος

Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἑπταμελεῦς Ἐφορίας τῆς φιλοσοφί-
ας

κῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς τοῦ κ. Μακράκη Σχολῆς ἐν τοῖς πρώτοις
 ἦν καὶ ὁ πρῶτος μαθητὴς αὐτοῦ, νῦν δὲ Ἐπίσκοπος Πατρῶν κ.
 Ἱερόθεος Μητρόπουλος. Ὡς μέλος τῆς Ἐφορίας ταύτης καὶ ὁ
 κ. Ἱερόθεος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Γραμματομαθείας προοιμια-
 ζόμενος μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν ἐκτίθει τὰ ἑξῆς: « Ἡ Ἐφορία
 « τῆς φιλοσοφικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς Σχολῆς τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ
 « κ. Α. Μακράκη ἐκτυποῦσα καὶ δημοσιεύουσα τὸ νέον ἐκπαιδευ-
 « τικὸν σύστημα τῆς ἐφορεύει Σχολῆς, ἔχει συνείδησιν ὅτι ἐξυ-
 « κληρετεῖ τὸ τιμαλφέστερον συμφέρον τῶν οἰκογενειῶν, καὶ τὸ
 « ἀκράτιστον συμφέρον τῆς ἐνδόξου ἡμῶν πατρίδος, τὸ ἐκ τῆς
 « καλῆς καὶ ἀληθινῆς παιδείας τῶν εὐγενῶν γόνων τοῦ ἔθνους
 « προερχόμενον »

Πῶς δὲ λειτουργεῖ παρ' ἡμῖν ἡ σημερινὴ ἐκπαίδευσις εἰς τε
 τὰ σχολεῖα καὶ τὰ γυμνάσια; Ἀκούσωμεν « Ἡ κλασικὴ μόρ-
 « φωσις, ὅπως τὴν ἐννοοῦμεν ἐδῶ, δίδουσα τὰ σκῆπτρα εἰς τὰς
 « λέξεις καὶ ἀποκλείουσα τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, περιθάλ-
 « πουσα τὸ ἄχρηστον καὶ ἄσκοπον, καὶ ἀποκλείουσα τὸ ὠφέλιμον
 « καὶ πρακτικόν, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ πλάσῃ κοινωνίαν ἀνθρώ-
 « πων ἐκ τῶν προτέρων προωρισμένων νὰ ναυαγήσουν εἰς τὸν
 « πρακτικὸν βίον. Ὁ διδάσκαλος ἐδίδαξε γραμματικὴν, συντα-
 « κτικὸν, γραμματολογικὰς θεωρίας, τὰ πάντα μετῆλθε διὰ νὰ
 « παραζαλίσῃ τὸν μαθητὴν μὲ ἓνα κυκεῶνα λέξεων ἀχρήστων,
 « κανόνων ἀντικρουομένων, διὰ νὰ τοῦ στρεβλώσῃ τὴν κρίσιν, διὰ
 « νὰ τοῦ φονεύσῃ τὴν μνήμην, διὰ νὰ τοῦ προκαλέσῃ τὴν ἀπο-
 « στροφὴν πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς. Εἰς τρόπον
 « ὥστε νὰ μὴ λαμβάνεται καμμία φροντίς, ὅπως ἐκ τῶν συγ-
 « γραμμάτων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων προκύψῃ ἐπωφελὲς ἐργα-
 « σία, ἀλλ' ἀπλῶς μία ἄψυχος γραμματικὴ, ἓνας ἐπίμοχθος,
 « τυραννικὸς ἀγὼν ἐτυμολογίας περὶ τὰς λέξεις. Ἡ θρησκευ-
 « τικὴ διδασκαλία κατηργήθη ἀπὸ τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, ἀλλὰ
 « καὶ ὅπως ἐγένετο, ὅχι τὰ διδάγματα τῆς τῆς θρησκείας, ὅχι τὸ
 « εὐαγγελικὸν κήρυγμα, ἀλλὰ μία ἱστορικὴ ἀπομνημόνευσις χωρὶς
 « τὰ ὠφέλιμα συμπεράσματα Εἰς ὅλα αὐτὰ τὶ ἄλλο βλέ-

«πομὲν ἢ μίαν κλασικὴν ἀμάθειαν τοῦ χειρίστου εἶδους, «ἢ ὅποια δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ καταλήξῃ εἰς «ἔθνικὸν ναυάγιον;» (Ὅρα αρ=5,497 «Ἀκροπόλεως» 28 Ἰουνίου 1897)

Τὴν ἀντίθετον ὅλως ὄψιν παρουσιάζει τὸ νῦν σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως, συγκρινόμενον πρὸς τὴν διδασκαλικὴν μέθοδον τοῦ κ. Μακράκη τὴν ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ αὐτοῦ συστήματι διατετυπωμένην. Ὅποια ἀληθῶς ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἐνός ἐκπαιδ. συστήματος καὶ τοῦ ἑτέρου ! Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξ ἀμφοτέρων ἐπὶ τῶν διδασκομένων ἀποτελέσματα ὅπως ἀντίθετα !

Διὰ τῆς νέας λογικῆς μεθόδου ταῦ κ. Μακράκη ἐμάνθανον οἱ παῖδες ταχέως καὶ καλῶς τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἡννούν τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς, ἐμορφούντο ἠθικῶς κατὰ τὸν τοῦ Εὐαγγελίου τέλειον τῆς ἠθικῆς τύπον, ἐλάμβανον ἰδέας καὶ γνώσεις ἐπιστημονικὰς περὶ θεοῦ, ἀνθρώπου, κόσμου καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένων σχέσεων. οἱ δὲ γονεῖς ἀντὶ σμικρᾶς δαπάνης ἀπελάμβανον ὠφελήματα μεγάλα διὰ τὰ ἑαυτῶν τέκνα. Τὰ θαυμαστὰ τοῦ συστήματος τούτου ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν ὑπῆρξαν τοιαῦτα, ὥστε νέοι καθ' ἐκάστην νὰ προσέρχωνται μαθηταί. Καὶ ὅμως τὴν τοσαῦτα ἀγαθὰ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῷ ἔθνει ὑπισχυομένην φιλοσοφικὴν ταύτην καὶ ἐκπαιδευτικὴν Σχολήν, ὁ ἐν ἔτει 1878 κατὰ κακὴν τῆς παιδείας μοῖραν ὑπουργὸς τῆς παιδείας Ἀνδρέας Αὐγερινός, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις διατελῶν τῆς τότε ἀνιέρου Συνόδου τῶν σιμωνιακῶν, διαλύει ἀνόμως καὶ βανδαλικῶς διὰ κλητῆρων καὶ στρατιωτῶν ! Οὕτω Ἑκκλησία καὶ Πολιτεία ἀπὸ κοινοῦ συνασπισθεῖσαι πρὸς ἐξόντωσιν Ἑθνωφελεστάτης Σχολῆς, ἀμρότεροι συνετέλεσαν εἰς τὴν διὰ τῆς κακῶς γινομένης ἐκπαιδεύσεως διαφθορὰν τῆς κοινωνίας, ἐπισφραγίσασαι οὕτω ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὑγιоῦς παιδείας καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως προκύψαντα ὀλέθρια κοινωνικὰ νοσήματα ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ χρεωκοπία τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ ἐσχάτη αὐτοῦ συμφορὰ καὶ πανολεθρία !

Ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς διὰ τῶν σπαθῶν καὶ λογχῶν τῶν στρατιωτῶν καὶ κλητῆρων διαλύσεως τῆς Ἐθνωφελοῦς Σχολῆς, καὶ τῆς διασχορπίσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰς ὁδοὺς, ὁ τῆς παιδείας Ὑπουργὸς Αὐγερινὸς εἰσάγει εἰς δίκην τὸν διευθυντὴν αὐτῆς Α. Μακράκη, ὅτι ὤκνησεν διατηρεῖ Σχολὴν ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὅτι ἀντέστη (πῶς ; ὁ Μακράκης!) κατὰ τῶν κλητῶν εἰς τὴν διάλυσιν αὐτῆς !!

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Σχολῆς, καὶ ἀφοῦ ἐν ἔτει 1880 ἐξήλθε τῶν φιλικῶν ὁ ὡς αἰρετικὸς διαβληθεὶς πολυπαθέστατος Μακράκης, ἄρχεται τῆς ἐκτυπώσεως καὶ παραδόσεως τῆς φιλοσοφικῆς ἠθικῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν Β' τόμον τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὤφειλε νὰ λάβῃ χώραν ἡ κατ' αὐτοῦ ἐπὶ αἰρέσει δίκη διέκδοσαν ἐντεῦθεν καὶ αἱ τῆς φιλοσοφικῆς ἠθικῆς παραδόσεις. Καὶ ἡ μὲν πρώτη συνεδρίασις ἐγένετο τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1881, ὅτε ἀπορριφθεῖσιν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν περὶ ἀκυρότητος τοῦ κατηγορητηρίου ἐνστάσεων τοῦ κατηγορουμένου, ἐπανελήφθη αὕτη, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ δικαστήριον ἀπορρίπτει τὴν περὶ ἀναβολῆς τῆς δίκης αἴτησιν τοῦ κατηγορουμένου. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 3 Μαρτίου ὁ κατηγορούμενος ὑπέβαλε τὴν αἴτησιν περὶ ἐξετάσεως ἀρχιερέων τινῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν τὰ ἀποδιδόμενα αὐτῷ ἀποτελοῦσιν αἵρεσιν, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀπορρίφθηκε, ἤρξατο ἡ κυρία δίκη κατὰ τὴν 5ην Μαρτίου 1881, κατὰ δὲ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17 Μαρτίου τὸ δικαστήριον, εἰσαγγελεύοντος τοῦ Μπένση, καταδικάζει τὸν κ. Μακράκην εἰς διετὴ φυλάκισιν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ τῆς Ἀληθείας μάρτυς καὶ πολυάθλος ὄντως ἀνὴρ οὗτος ἄγεται εἰς τὰς φυλάκας Κόκλα ἐνθα διέμεινεν ἐπὶ τρεῖς περίπου μῆνας, ἥτοι ἀπὸ τῆς 17 Μαρτίου ἄχρι τῆς 23 Ἰουνίου ἰδίου ἔτους ὅτε, ἀκυρωθείσης τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀπεφυλάκισθη. Τὴ κατὰ τὴν δίκην ταύτην ἐδικαστεύθησαν εἰς ἰδιαιτέρον τεῦχος ἐκ σελίδων 170 καὶ ὁ βουλό-

μενος δύναται νὰ ἴδῃ ἐκεῖ, καὶ τὰς καταθέσεις τῶν μαρτύρων, καὶ τὴν λαμπρὰν τοῦ κ. Μακράκη ἀπολογία.

Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ συγγράφει τὴν ἐρμηνείαν τῆς « Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου .οῦ Θεολόγου». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐκ 40 τυπογρ. φύλλων συγκεῖμενον, ὑπερβαίνει πᾶσαν σύστασιν, καὶ εἶναι ἀριστούργημα καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον. Εἶναι δὲ τὴν σήμερον καὶ τὸ μόνον καὶ τέλειον εἰς τὸ εἶδος τοῦ σύγγραμμα. Παρελθόντα, παρόντα, καὶ μέλλοντα περριθύνονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου πιστῶς καὶ εὐκρινῶς μετὰ τῶν ἐξηγητικῶν λόγων τῆς φύσεως καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, καὶ ὁ συνετὸς ἀναγνώστης βλέπει ὅτι εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἡμέρᾳ γινώσκων ποῦ εὐρίσκεται, τί εἶναι περὶ αὐτοῦ, καὶ πῶς ἔχει νὰ βαδίσῃ ἀκινδύνως. Εἶναι ἄρα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα τῶν ὧν οὐκ ἄνεν παντὶ ἀνθρώπῳ.

Μικρὸν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ συγγράμματος τούτου, ἔρχεται εἰς φῶς ἡ « Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου».

Οἱ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐρμηνείας ταύτης ἀναλαβόντες μαθηταὶ τοῦ κ. Μακράκη, ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτῶν λόγον ποιοῦμενοι περὶ τοῦ ἑαυτῶν διδασκάλου λέγουσι τὰ ἑξῆς : « Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, ἀνὴρ εὐσεβής, καὶ ὁ μόνος ἐν τῇ σημερινῇ ἐποχῇ τοῦ ζόφου καὶ τοῦ σκότους τῆς ἀμαθείας τοῦ τύφου καὶ αὐτῆς οἰήσεως ὁ μόνος λέγομεν, ἐγκρατὴς τῶν ἀγίων Γραφῶν κατὰ ἀλήθειαν, καθὼς ἀληθὲς ἐπιστήμων καὶ ἔχων τὴν σοφίαν ἀνῶθεν, ἡρμήνευσε κατὰ τὸ ἔτος 1877 σὺν ταῖς ἄλλαις καὶ αὐτὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐξαγαγὼν εἰς φῶς τὰ δυσνόητα νοήματα ταύτης καὶ συναρμολογήσας ταῦτα δι' ἐξαισίου λογικῆς, ἅτινα πρὸς τοὺς ἀμαθεῖς καὶ μὴ εἰδόσι τὰς Γραφὰς φαίνονται ἀσυνάρτητα..... «Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Γραφῶν αἱ πρὸς τὰς ἑξῆς ὡς βοηθηματὰ πρὸς κατανόησιν αὐτῶν, δεόν νὰ προέρχονται ἐξ εἰδότος τὰς Γραφὰς καὶ ἀγαπῶντος τὸν Χριστόν, αὐτοὺς ἐστὶ σήμερον ὁ Α. Μακράκης, ὅστις, νηπιόθεν ῥιφθεὶς εἰς

«αὐτοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, προσε-
ακήσαστο πάντα τὰ προσόντα, ἅτινα καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον
ἀληθῆ χριστιανὸν καὶ ἀπλανῆ διδάσκαλον τῶν θείων Γρα-
φῶν, καὶ οὕτως οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα μαρτυροῦσι τὴν πρὸς
τὸν Χριστὸν πίστιν αὐτοῦ καὶ ἀγάπην, ὥς καὶ ἡ πληθὺς τῶν
συγγραμμάτων αὐτοῦ, δι' ὧν πειρᾶται κατ' ἐπιστήμην καὶ
πλογικὴν συνάφειαν νὰ ἐμβάλλῃ ἐν πᾶσι πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς
τὸν Χριστὸν, καὶ νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην μετὰ
τῆς ἀληθοῦς θρησκείας...»

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1882 ἐξέδωκε καὶ ἕτερον σύγγραμμα αὐτοῦ.

«Τὸ τρισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου βεβαιούμενον καὶ διὰ τῶν
μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων» ἐκ σελ. = 281 φέρον δὲ τὰς
ὑπογραφὰς 1,130 συνδρομητῶν. Κατὰ τὴν 24 Μαρτίου 1883
ἐξήλθεν εἰς φῶς καὶ ὁ δεῦτερος τόμος τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συ-
στήματος : « Ἡ φιλοσοφικὴ ἠθικὴ » ἐκ σελίδων 952. Ἐν ἔ-
τει 1885 δημοσιεύεται ἕτερον σπουδαιώτατον αὐτοῦ σύγγραμμα :
« Ἡ θεῖα καὶ Ἱερὰ Κατήχησις » ἐκ σελίδων 271 μετὰ 1093
συνδρομητῶν. Ἐν ἔτει 1886 ἐκδίδει τὸν τρίτον τόμον τοῦ φι-
λοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος τὴν «Θεολογίαν» ἐκ σελίδων 234.
Κατὰ τὸ ἔτος 1890 ἔρχεται εἰς φῶς καὶ ὁ τέταρτος τόμος πε-
ριέχων τὴν «Φιλοσοφίαν» τὸ ἐπιστέγασμα ἢ μᾶλλον τὴν ἀνα-
κεφαλαίωσιν τοῦ ὅλου φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἢ τριακονταετῆς ἐν Ἑλλάδι πνευματικὴ
ἐργασία τοῦ πολυάθλου τούτου καὶ χαλκεντέρου ἀνδρός. Τοι-
αύτη ἢ ἐν πάσῃ δυνατῇ περιλήψει δρᾶσις τοῦ Ἐθνωφελοῦς
τούτου ἀνδρός ὡς διδασκάλου, δημοσιεγράφου, συγγραφέως καὶ
κήρυκος τοῦ θείου λόγου.

Ἐπὶ δώδεκα κατὰ συνέχειαν ἔτη ὁ ἀκάματος οὗτος τοῦ
θείου λόγου ἐργάτης, ἐποιήσαστο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα εὐαγγελικὰς
περιοδεῖαι, κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας εἰς πάσας
σχεδὸν τὰς πόλεις αὐτῆς, διδάσκων μετὰ δυνάμεως λόγου καὶ
ἀποδείξεως τὴν ἀλήθειαν, συνιστῶν τὰ ἀληθῆ, τὰ ἀγαθὰ, τὰ

δίκαια, ἐλέγχων δὲ καὶ ψέγων τὰ ψευδῆ, τὰ φαῦλα καὶ ἄδικα.

Ἐν ἰδιαιτέρῳ τοῦ Συλλόγου ναῦ, καὶ ἐν μεγίστῃ συβόρῃ λαοῦ, κηρύττει τακτικῶς ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν ἢ ἄλλην ἐορτάσιμον ἡμέραν τὸν θεῖον λόγον, ἀπὸ δὲ τῆς ἔδρας τῆς Σχολῆς διδάσκει τὴν θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἑρμηνεύει τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐκ δὲ τῆς Παλαιᾶς τὸν Ἑκκλησιαστήν, τὰς Παροιμίας τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, ἐπίσης τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ.

Ἡ τῶν ψαλμῶν τούτων ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἑρμηνεία ἀποτελεῖ τρεῖς ὀγκώδεις τόμους ἐκ σελ=400 ἑκαστος ἐκδοθέντας ἐν ἔτει 1887. Ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑρμηνείας ὅλης τῆς K=Διαθήκης ἐξεδόθησαν ἄχρι σήμερον φυλλάδια 30 ἐξ 80 σελίδων ἑκαστον.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἔδρας τῆς Σχολῆς ἑρμηνεύει τὰ Πολιτικά τοῦ φιλοσόφου Ἀθηναίου Πλάτωνος κριτικῶς καὶ συγκριτικῶς πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ.

Οὕτω διὰ τῆς θρησκευτικῆς ἐν τῷ ναῦ διδασκαλίας καὶ τοῦ θείου κηρύγματος, διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν, διὰ τῆς πληθύος τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ τοῦ νέου φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος, διὰ τῆς τακτικῆς ἀνὰ πᾶσαν ἐβδομάδα ἐκδόσεως τοῦ «Λόγου» ἐφημερίδος εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων κυκλοφορούσης, διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας περιοδίων αὐτοῦ, ἀλλὰ πρῶτιστα καὶ μάλιστα διὰ τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν καὶ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ ἠθικότητος, ἔδρασαν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἑθνους ὠφέλειαν, ὅσῳ δὲν ἔδρασαν πάντες ὁμοῦ οἱ ἄρχιερεῖς, οἱ Ἱεροκῆρυκες, οἱ καθηγηταὶ τῆς θεολογίας καὶ οἱ τῆς βεκλάμας καὶ τοῦ χρήματος θρησκευτικοὶ καὶ ἀναπλαστικοὶ καλούμενοι σύλλογοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μεταπολιτεύσεως ἄχρι σήμερον. Σὺν τῇ οὐσιώδῃ διαφορᾷ ὅτι ἡ μὲν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἐργασία τοῦ κ. Μακράκη εἶναι **οὐσιαστικὴ** καὶ οἱ ἐξ αὐτῆς καρποὶ χρησιμώτατοι πρὸς πνευματικὴν τῶν διδασκομένων θρέψιν καὶ ἀνάπτυξιν, ἐνῶ ἐκείνων ἦτο καὶ εἶναι τυπικὴ, ἐπιδεικτικὴ καὶ σύμφεροντολογικὴ,

διότι καὶ ὁ κ. Μακράκης λόγῳ καὶ ἔργῳ φιλόσοφος καὶ χριστιανός, ἀποβλέπει εἰς τὴν οὐσίαν, εἰς τὴν ἀληθῆ δηλ. καὶ πραγματικὴν ὠφέλειαν τῆς κοινωνίας, καὶ οὐχὶ ὅπως ἀποκτήσῃ ὄνομα καὶ φήμην ἐπιστήμονος ἢ πεπαιδευμένου ἀνδρός.

Αὐτὸς ἐγένετο ἰδρυτὴς Σχολῆς παρ' ἣ ἐμαθήτευσαν οἱ ἡθικώτεροι καὶ λογιώτεροι τῶν παρ' ἡμῖν κληρικῶν ἐν οἷς καὶ ἀρχιερεῖς. Σχολῆς ἥτις ἀνέδειξε διδασκάλους, συγγραφεῖς καὶ δημοσιογράφους. Αὐτὸν ὁ ἀείμνηστος καὶ διαπρεπὴς Ἱεράρχης Σύρου Λυκουῦργος εἶχε σύμβουλον καὶ διδάσκαλον τοῦ ἁμβωνος μέχρι θανάτου. Περὶ αὐτοῦ Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἀποτεινόμενος εἰς Ἑλληνα σπουδαστὴν τῆς θεολογίας πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶπεν : « Ἐχετε ἐν τῇ πατρίδι σας θησαυρὸν τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖτε τὴν ἀξίαν ! »

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ ἀνὴρ, καὶ τσιαούτη ἡ ὁράσις αὐτοῦ ἐν τῇ ἐλληνικῇ κοινωνίᾳ.

Τοῦ Γένους αὐτὸς διδάσκαλος δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Σίφνον τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα, οὐδὲ εἰς τὴν Κων)πολιν ἐν ἣ ἐξεπαιδεύθη, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἑδρὰν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ Ἔθνος ὅλον, εἰς ὅλον τὸ Πανελλήνιον ὑπὲρ οὗ εἰργάσθη καὶ ἐμόχθησε ὅσω οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν συγχρόνων, καὶ χάριν τῆς ἐν Χριστῷ εὐημερίας καὶ εὐδαιμονίας τοῦ ὁποίου τοσούτους ὑπὸ τῶν νέων γραμματέων καὶ φαρμακίων ὑπέστη διωγμούς, καὶ τὸν βίον του ἅπαντα σχεδὸν κατηνάλωσεν ὅπως προπαρασκευάσῃ τῆς νεκρᾶς ὄντως Ἐκκλησίας τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξανάστασιν.....

ἘΚαὶ γνῶσεσθε τὴν Ἀλήθειαν, καὶ ἡ
 Ἀλήθεια ἐλευθερώσει ἡμᾶς. »
 (Ἰωαν. η'.)

Τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος ἐν ᾧ ζῶμεν φιλελεύθερον εἰς ἄκρον καὶ ἐρευνητικόν, δὲν ὑπέκειν ὡς ἄλλοτε τυφλῶς εἰς σκοτεινά καὶ αἰνιγματώδεις θεωρίας ἐπιβαλλομένας αὐτῷ αὐθεντικῶς καὶ δογματικῶς ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας, ἀπεναντίας τὰ πάντα λογικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀξιοῦν νὰ ἐρευνᾷ ἐπιζητεῖ ἐν πᾶσι λόγον καὶ λογικὰ ἐπιχειρήματα δι' ὧν νὰ μορφῶν πεποιθήσιν λογικὴν ὅτι οὕτως καὶ οὐχὶ ἄλλως ἔχει ἡ ἀλήθεια ἐπὶ παντός ἀναφυσμένου ζητήματος, καὶ μάλιστα προκειμένου περὶ ὑψηλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ δὴ φιλοσοφικῶν προβλημάτων.

Αἰὶαν ἐκτεταμένης οὐσῆς τῆς σφαίρας τῶν ἐπιστημονικῶν συζητήσεων ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι, ἵνα μὴ ἡ θρησκεία ἐξερχομένη τοῦ κύκλου τῆς καθολικῆς τοῦ πνεύματος κινήσεως καὶ προόδου, ἀποτελῇ οὕτως εἰπεῖν σχίσμα ἢ ἀντίθεσιν, ὥφειλε νὰ διατελῇ ἐν πλήρη μετὰ τῆς ὑγιούς ἐπιστήμης ἀρμονίᾳ αὐτὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία χωρὶς ν' ἀποστῇ τὸ παράπαν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς πνευματικοῦ προσορισμοῦ, νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς συγχρόνου διανοητικῆς τῶν κοινωνικῶν ἀναπτύξεως.

Καὶ ὅμως παρὰ τὴν διὰ τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλολογίας ἐπαισθητὴν τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν πρόοδον, ἡ Ἐκκλησία οὐχ' ἤττον ἐξεταζομένη ὑπὸ ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἔποψιν εἶναι τι πτώμα νεκρόν !

Τὸ θρησκομανὲς ἢ δεισιδαῖμον τοῦ μεσαίωνος πνεῦμα ὥφειλε ἰπωσδῆποτε νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τῶν ἐπιστημονικῶν φώτων τῶν νεωτέρων χρόνων, αὐταὶ δὲ αἱ προλήψεις, αἱ δεισιδαιμονίαι

καὶ ὁ ἄλογος θρησκευτικὸς φανατισμὸς, ἂν οὐχὶ ἐξ ὀλοκλήρου, τοὐλάχιστον κατὰ μέγα μέρος νὰ διασκεδασθῶσιν ἐκ τοῦ κοι-
νωνικοῦ ὀρίζοντος.

Ἡ τοῦ Γαλιλαίου ἄλλοτε δόξα καὶ ἐπιστημονικὴ πεποίθη-
σις ὅτι ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον, ἤρκεσεν ὥστε νὰ διατα-
ράξῃ τοὺς κύκλους τῆς τότε βαρβάρου καὶ ἀπανθρώπου ἱεροκρα-
τίας, καὶ νὰ προκαλέσῃ κατ' αὐτοῦ τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον.

Ὁ Γαλιλαῖος εὗρεθεὶς ἀπέναντι θρησκευτικῶν προλήψεων καὶ
δαισιδαιμονιῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ὥφειλεν ὡς εἰκὸς νὰ κατα-
διωχθῇ, ἄλλ' οἱ αἰῶνες ἐδικαίωσαν καὶ ἔστεψαν αὐτὸν, ἐνῶ ἡ
ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἀντὶ νὰ ἀμαυρωθῇ, ἔτι μᾶλλον φαινω-
τέρα ἐπέλαμψε πρὸς δόξαν τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ κατὰ πολλοὺς αἰῶνας προγενέστερος τοῦ Γαλιλαίου φιλό-
σοφος Σωκράτης, γέρον ὑπερεβδομηκοντούτης κατεδικάσθη νὰ
πίῃ τὸ κώνειον, διότι ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ φιλοσοφικὴ διδασκαλία δὲν
ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ πνεῦμα ἐν μέρει, καὶ τὰς τότε ἐπικρα-
τούσας τῆς ἐποχῆς προλήψεις.

Ἀλλὰ καὶ ὅποσοι μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι δὲν
κατεδιώχθησαν ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας ! Ὁ Βάκων, ἱερεὺς
φραγκισκανός, ἔνεκεν τῶν περὶ φυσικῆς μελετῶν αὐτοῦ ὑπέστη
καταδιωγμούς, ἐνῶ αἱ ἐπὶ τῆς χημείας ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ
ἔρευναι ἤρκεσαν ὥστε νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ μαγείᾳ !! Ὁ εὐσε-
βὴς Νέλτων, ὅστις ὁσάκις ἤκουε προφερόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ,
ἀπεκαλύπτετο τὴν κεφαλὴν, διότι ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς
βαρύτητος, κατηγορήθη ὅτι ἐκθρονίζει τὴν θεότητα !!! Ὁμοίᾳ
ταύτης κατηγορίᾳ ἐγένετο καὶ κατὰ τοῦ Φραγκλίνου διότι ἀνέ-
πτυξε τὴν περὶ τοῦ κεραυνοῦ θεωρίαν αὐτοῦ.

Τὸ πρὸς διατήρησιν τῶν καθεστώτων (*statu-quo*) στάσιμον
καὶ ὀπισθοδρομικόν, τοῦ μοναχισμοῦ πνεῦμα, δὲν ἦτο δυνατόν
παρὰ νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν καὶ διαμάχην πρὸς τὸ φύσει ἐλεύ-
θερον καὶ ἐρευνητικὸν τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης πνεῦμα.

Ἡ περὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς φιλοσοφικὴ τοῦ Γαλιλαίου
θεωρία κηρυχθεῖσα παράλογος καὶ θεολογικῶς πεπλανημένη, ἐξή-

γείρε θ' ἑλλαν ἐκ μερους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν μελῶν τοῦ ἐπαράτου δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως ἥς ἐγένετο καὶ ὁ δέσμιος ὅχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ἄλλα τί ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σκότους καὶ τῆς πνευματικῆς τῶν λαῶν ὑποδουλώσεως καὶ κτηνωδίας, καὶ ὅπως τότε κακῶν αἴτιος ἐγένετο ὁ κληρος εἰς τε τὰς ἐπιστήμας, τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν, δὲν εἶναι τόσω παράδοξον, ὅσῳ παράδοξον καὶ ἀλλόκοτον εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ χρόνους, νὰ βλέπη τις ἄνθρωπος ἐπὶ ἐπιστημονικῇ ἢ θεολογικῇ μορφώσει καυχωμένους, καὶ εἴτε ἐκ πλάνης εἴτε ἐξ ἀγενῶν ἐλαττηρῶν φθόνου ὀρωμένους πᾶσαν νέαν ὑψηλὴν φιλοσοφικὴν ἢ θεολογικὴν θεωρίαν ἀναγομένην εἰς τὸν προσδευτικὸν τῆς γνώσεως κύκλον. νὰ πολεμῶσιν αἰθεντικῶς ἢ δογματικῶς ἐν ὀνόματι ἐθῆθεν τῆς θρησκείας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἔχωσι τὴν λογικὴν ἢ ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα, ἵνα, δι' ἄλλων ἐπιχειρημάτων καὶ ἀποδείξεων ἀναιρῶσι τοὺς ἀντιδοξοῦντας, εἰ μὴ διὰ γελοίων σοφισμάτων καὶ ἄλλων δολίων ἠθικῶν μέσων, εἰ καὶ ὅσα ὁ φθόνος διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς συκοφαντίας δύναται νὰ ἐπινοήσῃ.

Οὕτω π. χ. Συνοδικοὶ, καὶ τινες δημοσιογράφοι καὶ καθηγηταὶ τῆς θεολογίας. ὡς αἰρετικὸν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν τὸν κ. Μακράκην καταδικάσαντες, καὶ χωρὶς τινὰ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐν οἷς περὶ ψυχῆς ἔγραψε παρακεκομμένως δημοσιεύσαντες, ἀπεφάνθησαν ἐν τῇ ἀμαθείᾳ ἢ μάλλον ἐμπαθείᾳ αὐτῶν ὅτι ὁ κ. Μακράκης δοξάζει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ὑλικὴ καὶ φθαρτὴ, καὶ συναποθνήσκει τῷ σώματι!! Ἄλλ' ἡ τοιαύτη μομφὴ εἶναι ἄντικρυς συκοφαντία, ἣν ἐπενόησαν οἱ καθηγηταὶ τῆς θεολογίας τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ὁ κ. Μακράκης τὸ μὲν Πανεπιστήμιον αὐτῶν ἀπεκάλεσε πολλάκις καὶ δικαίως Πανσχοτιστήριον, αὐτοὺς δὲ ἀπέδειξεν ἀμαθεστάτους περὶ τὰ θεολογικὰ ζητήματα καὶ μόνον ἀπὸ τετραδίων δυνάμενους νὰ διδάσκωσιν ἐν αὐτῷ, χωρὶς οὐδὲ ἐν ποτε νὰ δυνηθῶσι νὰ συγγράψωσι σύγγραμμα.

Τὴν ὀριμύτητα ταύτην τοῦ λογικοῦ κατ' αὐτῶν ἐλέγχου καὶ

τῆς πεπερρησιασμένης τῆς ἀληθείας γλώσσης, ἀπεκάλεσαν **δο-
λίως** ὕβριν, ὕβριστήν δὲ τὸν διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς ὀνο-
μάτων τὰ πράγματα ὀνομάζοντα, ὕβριν καὶ ἐλεγχσιν ἀνυή-
τως συγχέοντες.

Ἐὰν λ. χ. Μητροπολίτην τινὰ τὸ ἔγκλημα τῆς σιμωνίας
ἀναφανδὸν προστατεύσαντα, χωρὶς νὰ ἀποβλέψω εἰς τὸ ἐξωτερι-
κὸν αὐτοῦ σχῆμα, ἀποκαλέσω βέβηλον διότι ἐμόλυνε τὰ θεῖα,
ἢ κακοῦργον σιμωνιακόν, δὲν ὑβρίζω αὐτόν, ἀλλὰ δίδω τὴν
προσῆκουσαν αὐτῷ ὀνομασίαν, λέγω περὶ αὐτοῦ ὅ,τι **οὐσιω-
δῶς καὶ πραγματικῶς** εἶναι.

Ἐὰν εἴπω εἰς τὸν δεῖνα Ἐπίσκοπον πρεσβεύοντα ὑλιστικᾶς
ἀρχᾶς, ἢ ὁπαδὸν ὄντα τῆς στοᾶς εἶσαι ἀσεβῆς, ἢ ἄθεος ἢ μασ-
σῶνος, καὶ ὡς τοιοῦτος ἀνάξιος ἵνα κατέχῃ τὸ ὑψηλὸν τοῦ Ἀρ-
χιερέως ἁξίωμα, ἁξίος δὲ στιγματισμοῦ, καὶ πάσης καταδίκης
καὶ περιφρονήσεως, βεβαίως δὲν ὑβρίζω αὐτόν, ἀλλὰ λέγω περὶ
αὐτοῦ ὅ,τι ὡς φιλαλήθης καὶ γνήσιος χριστιανὸς ὀφείλω νὰ εἴπω.

Ἐὰν εἴπω εἰς τὸν Δ. Κ. ὅτι ὡς μασσῶνος, εἶσαι ἐξωμότης
καὶ ἀρνησθήρηςκος, καὶ ὡς τοιοῦτος ἀνάξιος ἵνα κατέχῃ τὴν
ὑψηλὴν ἑδρὰν τῆς θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, δὲν
ὑβρίζω αὐτόν, ἀπαγε! ἄλλ' ὁμολογῶ μίαν ἀλήθειαν.

Τὴν αὐτὴν πικρὰν τῆς ἀληθείας γλῶσσαν μετεχειρίσθη καὶ
Χριστὸς ὅταν τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους πονηροὺς καὶ
αὐλοὺς, καὶ ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν ἀπεκάλει. Ἐλεγε
ἡλ. περὶ αὐτῶν ὅ,τι **οὐσιωδῶς** ἦσαν.

Οὕτως ἡ πικρὰ τῆς ἀληθείας γλῶσσα καυτηριάζουσα τὰ ἡθι-
κὰ ἔλλα παντὸς πονηροῦ καὶ φαύλου, εἴτε Ἐπίσκοπος εἶναι οὗτος
ἢ καθιγητὴς τῆς θεολογίας, ἐξεγείρει κατὰ τοῦ λαλοῦντος
τὴν τὴν λύσσαν καὶ τὴν μανίαν τῶν ἐλεγχομένων, οἵτινες
ἀνίσχυροὶ ἵνα, κατὰ τοῦ ἐλέγχοντος τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἢ πλά-
γην ἀντιτάξωσιν ἕτερα εἰς ἀναίρεσιν ἐπιχειρήματα, ἢ προσφεύ-
ουσιν εἰς τὰ δόλια τοῦ ψεύδους καὶ τῆς συκοφαντίας μέσα, ἢ
ὕβριστήν καὶ ὑστερημένον ἀβρότητας καὶ πολιτισμοῦ τὸν διὰ

τοῦ καυτηρίου τῆς ἀληθείας τὰ ἑαυτῶν ἠθικὰ ἔλκη σφοδρῶς καυτηρίασαντα, **θελίως** ὀνομάζουσιν.

Ὁ κ. Μακράκης, ὁ διὰ ζώσης καὶ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου, ὁ διὰ τοῦ θείου κηρύγματος καὶ διὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων, καὶ ἐν μέσῳ παντοίων διωγμῶν ἐπὶ μίαν ὅλην τριακονταετίαν ἀγωνιζόμενος ὅπως ζωογονίῃ τὸ παρ' ἡμῖν νεκρωθὲν θρησκευτικὸν αἶσθημα, καὶ φωτίσῃ τὸ Ἔθνος διὰ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχῶν, ὥφειλεν, ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγῶνι νὰ προσκρούσῃ πρὸς τὸ βασιλεῦον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πνεῦμα τοῦ ὕλισμου.

Πάντες οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκπροσωποῦντες αὐτὸ σήμερον, οἱ εἴτε εἰς τὴν τῶν κληρικῶν, εἴτε εἰς τὴν τῶν λογίων ἀνήκοντες τάξιν, εἴτε τὸ θρησκευτικόν, εἴτε τὸ ἐκπαιδευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀποτελοῦντες καθεστῶς, προβλέποντες τὸν ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς ἀληθείας ὄλεθρον αὐτῶν, καὶ τὴν βαθμιαίαν κατάρυσιν τοῦ ἐκ τῆς σιμωνίας ἢ ψευδοθρησκείας, τῆς ψευδοπαιδείας καὶ τῆς ψευδοπολιτείας ἀποτελουμένου αὐτῶν καθεστώτος, ὥφειλον ὡς εἰκὸς νὰ συνασπισθῶσι κατὰ τοῦ ἀνδρός τούτου, καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας κατέχοντες, νὰ διαλύσωσιν εἰ δυνατόν καὶ ἐξαφανίσωσι τὴν ἀναμορφωτικὴν αὐτοῦ Σχολήν.

Τοῦτο ἀπῆτει τὸ συμφέρον αὐτῶν τὸ ὕλικόν. Νὰ διατηρήσωσι ὅσῳ τὸ δυνατόν τὸ ἐξ οὗ συντηροῦνται καθεστῶς αὐτῶν, καὶ νὰ πολεμήσωσι καὶ ἐξοντώσωσι τὸν ἄνδρα ὅστις, διὰ τοῦ νέου αὐτοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ συστήματος καὶ διὰ τῆς ἀναμορφωτικῆς αὐτοῦ ἐν γένει ἐργασίας, ἐργάζεται πρὸς τὴν ἐκ βάθρων συγκλόνησιν καὶ ἀνατροπὴν αὐτοῦ.

Ἀναλαβὼν ὁ κ. Μακράκης τὸ διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου μέγα καὶ ὑψηλὸν ἔργον τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἀναγεννήσεως, δὲν ἤτο δυνατόν νὰ μὴ συγκρουσθῇ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἠθικῆς σιμωνιακῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν ὑλοδοξούντων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπομένως νὰ μὴ ἐκτεθῇ ἐκουσίως ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἰς κινδύνους προφανεῖς καταδιώξεων καὶ φυλακίσεων, τοὺς ὁποίους

ἡδύνατο βεβαίως νὰ διαφύγῃ, ἐὰν μὴ ἐλάλει τὴν αὐστηράν τῃς ἀληθείας γλῶσσαν ἣν ἐλάλησε καὶ ὁ Χριστὸς, ἐὰν μὴ ἐκκυτριάζε ὀριμέως διὰ τοῦ λογικοῦ ἐλέγχου τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν ἐν τῷ προσώπῳ ἐκείνων, οἵτινες φαῦλα καὶ πονηρὰ πράσσοντες ἔργα ὤφειλον νὰ μισήσωσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς λογικῆς, ὅτι καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν : « Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράστων μισεῖ τὸ φῶς. » (Ἰωαν. γ'.)

Ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ἀληθείας φανέρωσις καὶ ἀνάδειξις ἀπῆτει πάλιν πολέμους καὶ ἀντιδράσεις ἐκ μέρους τῶν ὑπεναντίων, οἵτινες ἀνίσχυοι ὅπως προσβάλλωσι τὴν φύσει ἀπρόσβλητον καὶ ἀκατάβλητον ἀλήθειαν, προσέφυγον εἰς τὰ σκότια καὶ πονηρὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς συκοφαντίας μέσα.

Οὕτω καθηγηταὶ τινες δημοσιεύσαντες κατ' ἐπιτομὴν χωρία ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀνδρὸς, ἐν οἷς ἐγένετο περὶ ψυχῆς λόγος κατηγόρησαν αὐτοῦ ὡς ὕλικὴν καὶ φθαρτὴν τὴν ψυχὴν δοξάζοντος, ἐνῷ ἄλλοι τὴν μεταξὺ πνεύματος καὶ ψυχῆς οὐσιώδη διαφορὰν, ὅτι τὸ πνεῦμα δηλ. ἐξ οὗ τὸ ἐν ἡμῖν φαινόμενον τῆς νοήσεως, εἶναι τὶ διάφορον καὶ διακριτικὸν τῆς ψυχῆς, δι' οὗ ὁ λογικὸς καὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος διακρίνεται τῶν ἀλόγων ζώων, κατηγόρησαν ὡς αἵρεσιν ἀξίαν ἀναθέματος καὶ ἀρχῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας !!!

Ἡ σύμφωνος πρὸς τὴν Γραφὴν

περὶ τῆς ψυχῆς διδασκαλία

τοῦ κ. ΜΑΚΡΑΚΗ

« Ἡ Γένεσις διηγεῖται ὅτι ὁ Θεὸς ἐπλασε κατ' ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς, ἤγουν ἐποίησε τὸ σῶμα ἐκ τῆς γῆς καὶ «ἐθήκεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ἣν καλοῦμεν **ἐγὼ ἡ «Ψυχὴν.** Ἡ οὐσία αὕτη ἦν ἤδη ἀναίσθητος, ἀμαθὴς καὶ ἀδρανής. Εἶτα ὁ Θεὸς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου «πνοὴν ζωῆς, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Οὕτως

«τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μετέδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν Πᾶν ζῶον τοῦ ἄρρενος γένους φέ-
 ρει ἐν ἑαυτῷ σπέρμα, περιέχον ὑποστάσεις τῆς φύσεώς του.
 «Αὗται δὲ αἱ ὑποστάσεις σπαρεῖται, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ μήτρᾳ
 τοῦ θήλεος ζώου, κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον, γίνονται ζῶα τῆς
 αὐτῆς φύσεως πρὸς τὴν τῶν ἑαυτῶν γονέων. Ἡ γέννησις τῶν
 ἀνθρώπων γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον. Ὁ ἄνθρωπος γεννᾷ
 τὸν ὅμοιον αὐτῷ, σπείρων τὸ σπέρμα του ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς
 γυναικός. Στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς φύσεως, γε-
 γραμμένον καὶ ἐν τῇβίβλῳ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὑποστάσεις
 αφυτικάς, ὑποστάσεις ζωϊκὰς, καὶ ὑποστάσεις ἀνθρωπίνους . . .
 «Αἱ φυτικά ὑποστάσεις οὐκ εἰσι τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὰς
 ζωϊκὰς, ἐπειδὴ ἡ ὑπόστασις ἥτις δύναται νὰ γίνῃ ἐλαία, οὐκ
 ἔστι τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὴν ὑπόστασιν ἥτις δύναται νὰ
 γίνῃ ἵππος. Ἐπίσης ἡ ὑπόστασις ἥτις δύναται νὰ γίνῃ ἄνθρω-
 πος, οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὴν ὑπόστασιν, ἥτις δύ-
 νатаι νὰ γίνῃ πρόβατον : Διὰ τῆς **Θημιουργίας**
 ἀέννοῦ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, δίδον τὴν ὑπαρξιν τῇ ὑπόστάσει.
 «Διὰ τῆς **γεννήσεως** ἐννοῶ τὰς ιδιότητας καὶ τὴν μορφήν,
 ἅπερ ἡ ὑπόστασις ἀποκτᾷ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τῆς φύ-
 σεως ἢ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναπτύξεώς της. Ὁ Θεὸς ἐπλασε κατ'
 ἀρχὰς καὶ ἐσχημάτισεν εἰς μόνον ἄνθρωπον Ἀδὰμ καλούμενον
 καὶ μίαν μόνην γυναικα καλουμένην Εὕαν, θείας ἐν τῷ σπέρ-
 ματι τοῦ Ἀδὰμ ὑποστάσεις, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἄπειρος, καὶ αὐτὸς
 διὰ τοῦ νόμου τῆς γεννήσεως ἐπλήθυνε πᾶσαν τὴν γῆν
 «Κατὰ τὴν πεῖραν καὶ τὴν Γραφήν, τὸ ἀνθρώπινον σπέρμα πε-
 ριέχει οὐσίας, αἵτινες δύνανται νὰ γίνωσιν ἄνθρωποι, καθὼς
 καὶ ὁ σπέρμα τῶν δένδρων περιέχει οὐσίας, αἵτινες δύνανται νὰ
 γίνωσι δένδρα Ὁ Ἀδὰμ δὲν ἐδημιούργησε τὰς ψυ-
 χὰς τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἐγέννησεν αὐτὰς, μεταδίδους αὐταῖς
 τὸ σχῆμα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτοῦ· διότι κατὰ τὸν γενικὸν
 νόμον τῆς φύσεως, τὸ ὅμοιον παράγει τὸ αὐτῷ ὅμοιον κτλ.»
 («Ὁρα Χριστ. Φιλοσοφία, Μακράκη σελ. 125—141. Τομ. Β'.)

Ἐνταῦθα περικοπᾶς μόνον ἡδυνήθημεν νὰ μεταφέρωμεν ἐκ τῆς περὶ ψυχῆς διδασκαλίας τοῦ ἀνδρὸς διότι ὅσα περὶ αὐτῆς δια-τυποῖ ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αὐτοῦ συστήματι ἀπαιτοῦσιν ὀλόκληρον βιβλίον. Οὐχ ἤττον πρὸς πληρεστέραν τοῦ νοήματος καὶ λογίου ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γινῶσιν, μεταφέρωμεν ὀλίγα τινὰ ἐκ τοῦ πρώτου τόμου τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος, ὅστις μετὰ τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν φιλοσοφίαν, περιέχει καὶ τὴν ψυχολογίαν καὶ λογικὴν.

« Ἡ ὑπόστασις τῆς ψυχῆς ὑπάρχει πολλῷ πρότερον τοῦ χρόνου, καθ' ὃν λαμβάνει συνείδησιν ὅτι ὑπάρχει καὶ διακρίνει αἰαυτὴν παντὸς ἄλλου ὄντος διὰ τῆς λέξεως **ἐγώ**· ἔτι παρα-«τηρεῖται ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἄρχεται λαμβάνουσα συνείδησιν αἰαυτῆς, τυγχάνει περιβεβλημένη δι' ἐνὸς ὀργανικοῦ σώματος, ὃ «προσέλαθεν ἐν τῇ μήτρᾳ ἐν ἣ ἐσπάρη διὰ τῆς συνευρέσεως τῶν «γονέων αὐτῆς· πρὶν δὲ ἢ ὑπὸ χσις σπαρῇ ἐν τῇ τῆς μητρὸς αὐ-«τῆς μήτρᾳ, καὶ ἐξέλθῃ αὐτῆς ἐνδεδυμένη τὸ ὀργανικὸν σῶμα, «ἀδύνατον νὰ λάβῃ συνείδησιν ὅτι ὑπάρχει, καὶ τοι ἅπ' αἰώνων «ὑπάρχουσα· ἄρα ἡ πρώτη συνθήκη πρὸς τὸ παρ᾽ γενέσθαι τὴν «συνείδησιν ἐν τῇ ψυχῇ ἡ φυσικὴ ἐστὶ γέννησις, δι' ἣς ἐξέρχε-«ται τῆς κοιλίας ἐν ἣ ἐσπάρη, περιβεβλημένη σῶμα ὀργανικόν, «μικρὸν μὲν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ τρεφόμενον καὶ αὐξανόμενον ἐν «χρόνῳ, ἕως ἂν ἀφίχθῃ εἰς τὸ οἰκεῖον μέγεθος. Ἀλλὰ πότερον, «ἐκ μόνου τοῦ ὀργανικοῦ σώματος προσλαμβάνει ἡ ψυχὴ τὴν «συνείδησιν, καὶ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν λοιπὴν φύσιν, ἢ καὶ ἐξ «ἄλλης τινὸς αἰτίας ; Τὸ ζήτημα τοῦτο λήσεται διὰ τοῦ λογικοῦ «ἀνόμου, καθ' ὃν τὸ ἀποτέλεσμα ἔχει ἀναγκασίως ἀνάλογον αἰ-«τίαν. Ἡ συνείδησις καὶ ἡ ἅπ' αὐτῆς ἀχώριστος λογικὴ καὶ ἐ-«λευθέρα τῆς ψυχῆς φύσις ἀδύνατον νὰ προέλθωσιν ἐξ αἰτίας «αφύσει ἀνοήτου καὶ ἀλόγου καὶ ἑτεροκινήτου οἷον τὸ σῶμα. Παρα-«δεχόμενοι λοιπὸν αἰτίαν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἀνάλογον, «απαρδεχόμεθα **πνεῦμα νοερὸν, λογικὸν τε καὶ ἐλεύ-«θερον καὶ τερπνόν**, ὅπερ, ἐπεισερχόμενον εἰς τὴν ψυχὴν, «ὃν τρόπον καὶ τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου εἰς τὸν ὀφθαλμόν, με-

«ταδίδωσιν αὐτῇ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. Τὸ λογικὸν τοῦτο καὶ ἐπιστημονικὸν συμπέρασμα ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ ἀληθὴς καὶ ἀλάνθαστος τοῦ Θεολόγου φωνὴ ἡ λέγουσα : « Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀ-ἐλθθινόν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον».....»

«**■** αἰτία ἄρα. δι' ἣν ψυχὴ πέφυκε νοητικὴ, βουλευτικὴ καὶ παθητικὴ, ἡ συνάφειά ἐστι καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῆς μετὰ σώματος τε καὶ πνεύματος. » (**Ὁρα Ψυχολογίαν—Α. Μακράκη—τόμ=Α'. σελ=68—69.**)

Ταῦτά ἐκ τῆς **Ψυχολογίας**, ἐκ δὲ τῆς **λογικῆς** αὐτοῦ ἐρανίζομεθα τὰ ἐξῆς : Ἡ ψυχὴ λαμβάνει τὸ εἰδέναι παρὰ τοῦ Πνεύματος ὃν τρόπον καὶ ὁ ὀφθαλμὸς λαμβάνει τὸ ὄρᾶν παρὰ τοῦ φωτός. Γίνεται δὲ ἡ λήψις αὕτη κατὰ τὴν ἐξῆς ἀναλογίαν. Καθὼς ὁ ὀφθαλμὸς κατασκευάζεται πρῶτον μετὰ τοῦ ἄλλου σώματος ἐν τῷ ἀφανεῖ ἐργαστηρίῳ τῆς μήτρας, καὶ ἔπειτα ἐξέρχεται καὶ ἐρχεται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς αὐτὴν μετὰ τοῦ φωτός κοινωνίαν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι κατασκευάζεται πρῶτον δεκτικὴ τῶν ἀκτίνων τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔπειτα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐρχεται εἰς κοινωνίαν καὶ συνάφειαν μετ' αὐτοῦ καὶ νοεῖ κατ' ἀρχὰς ἐλάχιστον τι, ἀλλὰ χρόνου προϊόντος, τὸ ἐλάχιστον αὐξάνει καὶ γίνεται μέγιστον. Καὶ καθὼς τὸ εἶναι τοῦ ὀφθαλμοῦ προηγεῖται τοῦ ὄρᾶν, οὕτω καὶ τὸ εἶναι τῆς ψυχῆς προηγεῖται τοῦ εἰδέναι καὶ τὸ ἀτελέστατον εἰδέναι προηγεῖται τοῦ τελειωτέρου. **Ἄρα ἡ ψυχὴ οὐκ ἔστιν αἰτία οὔτε τοῦ ἑαυτῆς εἶναι, οὔτε τοῦ ἑαυτῆς εἰδέναι.** » (**Ὁρα Λογικὴν—Α=Μακράκη—σελ. 324**)

Αὕτη ἡ περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ τριαδικοῦ ἢ τρισυνθέτου τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ τοῦ κ. Μακράκη δοξασία, σύμφωνος καθ' ὅλα πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς καὶ τῆς θρησκείας.

Ἡ δοξασία αὕτη ὑπὸ ἀμαθῶν καὶ ἐμπαθῶν συνοδικῶν καλοχέρων καὶ καθηγητῶν τῆς θεολογίας ἐξελέφθη ὡς αἵρεσις !

Τὴν περὶ τοῦ τριαδικοῦ τοῦ ἀνθρώπου δοξασίαν πρεσβεύουσι καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι τῆς Γερμανίας φιλόσοφοι. Αὐτὸ τοῦτο δοξάζει καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας Ἀριστοτέλης.

Ἡ ψυχὴ, κατ' Ἀριστοτέλην, εἶναι ἡ πρώτη ἐντελέχεια (ἐνέργεια), δηλαδὴ ἡ ἀρχικὴ **ζωὴ καὶ** ἀρχὴ τοῦ ὀργανικοῦ σώματος (περὶ ψυχ. II, 1,) «Εἰ δέ τι κοινὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δεῖ λέγειν, εἴη ἂν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ» Τὸ ἐντελέστερον ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. (Ἱστορ. Φυσ. Ζω. IX. I.) Εἰς συμπλήρωσιν τοῦ ζωικοῦ τον (ἢ ἐμφύχου) ὀργανισμοῦ, **προστίθεται καὶ ἄλλη ὑψηλωτέρα ἀρχὴ ὁ νοῦς**, οὔτινος ἡ κτῆσις τὸν ἐξαιρεῖ ὑπεράνω τῶν ἄλλων ζώων» Νοῦς δὲ καὶ πνεῦμα ἐν καὶ τὸ αὐτό.

Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὸν νοῦν ἢ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς, οἱ δὲ ἀφιλόσοφοι καθηγῆται τῆς θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἑλλάδος, συγχέουσι τὸ πνεῦμα μετὰ τῆς ψυχῆς λέγοντες ὅτι ἐκεῖνο ἀποτελεῖ ταύτης τὴν ὑψηλωτέραν φάσιν ἢ ἔκφρασιν, ἢ ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ ἀνωτέρα τῆς ψυχῆς δύναμις, ἔκφρασις ἢ λόγος διχοτομοῦντες οὕτω τὴν ψυχὴν εἰς δύο δυνάμεις ἀνωτέραν τε καὶ κατωτέραν, δι' ὧν παρουσιάζεται αὕτη ὑπὸ δύο φάσεις πότε μὲν λογικὴν, πότε δὲ ἄλογον!

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει : « Ὁ νοῦς χωριστὸς καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀμιγῆς τῇ οὐσίᾳ ὧν ἐνεργεία » (Περὶ ψυχ. III—5.)

Σχολιάζων δὲ τὰ ὑπὸ Ἀριστοτέλους ὁ ἡμέτερος σοφὸς καὶ αἰόδιμος συμπολίτης Θεόδωρος Καρούσος, προσεπιλέγει ὅτι : « Πάντα ταῦτα τὰ χαρακτηριστικὰ ἅτινα ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδίδει εἰς τὸν νοῦν, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπουσιν, ὅτι οὗτος ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ νοῦς **εἶναι αὐτὸ τὸ θεῖον πνεῦμα.** » (Ὅρα Δοκίμ.—τῆς Ἱστορ. τῆς ἀρχαίας παρ' Ἑλλήσι Φιλοσοφίας ὑπὸ Θ. Καρούσου—σελ. 155—176—180.)

Ὁ τὰς φιλοσοφικὰς περὶ Χριστιανισμοῦ συγγράφας μελέτας ἐμβριθέστατος καὶ εὐσεβεστάτος Γάλλος Αὐγουστος Νικόλαος ἐν τῷ περὶ Τριάδος κεφαλαίῳ αὐτοῦ ὡς ἐξῆς ἀποφαίνεται : « Τὸ

«ὡς ἐξ οὗ ἡ νόησις ἡμῶν μορφοῦται, **δὲν δύναται νὰ ᾔηται**
«φυσικὴ ἀπόρροια» τῆς ἡμετέρας ὑποστάσεως,
 «ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ λάβωμεν παρὰ τῆς αἰωνίου Ἀληθείας καὶ
 «τῆς ἀκτίστου τοῦ Θεοῦ Σοφίας Ἡ ἀνάπλασις τοῦ
 ἀνθρώπου πρέπει νὰ γίνη διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς πρὸς τὸ θεῖον
 αὐτοῦ πρωτότυπον ὁμοιώσεως, τοῦτέστι πρὸς μὲν τὴν αἰώνιον
 «ἀλήθειαν, διὰ τοῦ Πνεύματος, πρὸς δὲ τὴν θεῖαν ἀγάπην, διὰ
 τῆς καρδίας (ἢ ψυχῆς).» (Ὅρα Φιλοσοφικὰς Μελέτας περὶ
 Χριστιανισμοῦ—Αὐγ. Νικολάου. Μεταφρ : Π. Βορίλα—Τομ.
 —Β'. σελ. 338—339).

Τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ταύτην περὶ ψυχῆς καὶ
 πνεύματος θεωρίαν τοῦ κ. Μακράκη δοξάζουσι καὶ οἱ ἐνδοξώ-
 τεροι τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας Βασιλείος ὁ μέγας, Γρηγό-
 ριος ὁ θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἰωάννης ὁ Δαμασκη-
 νός, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ἄλλοι. Τῶν μεγάλων τούτων πα-
 τέρων τῆς Ἐκκλησίας τὰ συγγράμματα προσήγαγεν ὁ κ. Μακρά-
 κης ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἐπρόκειτο νὰ γίνη
 ἡ ἐπὶ αἵρέσει κατ' αὐτοῦ δίχη (10 Φεβρουαρίου—17 Μαρ. 1881)
 Καὶ ἡ μὲν Σύνοδος καὶ οἱ ἐπίσκοποι νομίμως κλητευθέντες,
 ἀπέφυγον **ἰουδαϊκῶς** νὰ ὁμολογήσωσιν ἢ νὰ ἀρνηθῶσι τὸ κυ-
 ρος τῶν ὡς μαρτύρων προσαγομένων Πατέρων. Οἱ δὲ ψευδομάρ-
 τυρες καθηγῆται τῆς θεολογίας εἶπον ὅτι ἐπλανήθησαν καὶ οἱ Πα-
 τέρες! Οἱ δὲ δικασταὶ Χ=Δέδες Πρόεδρος, Ι. Ῥάγκος, Βῶρος,
 Λόντος καὶ Γ=Φασιλάκης μετὰ τοῦ Εἰσαγγελέω Γ=Μπένση
 εἶπον ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δὲν λαμ-
 βάνονται ὑπ' ὄψιν, διότι ἡ Σύνοδος εἶναι ἀνεξέλεγκτος καὶ
 ἀναμάρτητος !!!

Οἱ ψευδομάρτυρες, καθηγῆται τῆς θεολογίας ἦσαν οἱ Ν. Δα-
 μαλάς, Ι. Κοτσᾶς, Ζήκος Ῥόσσης, Ν=Καλογεράς, καὶ Α. Δ.
 Κυριακοῦ. Καὶ οἱ μὲν τρεῖς ἐξ αὐτῶν μετέστησαν ἐκ τοῦ βίου
 τούτου εἰς τὴν αἰωνιότητα, περὶ δὲ τῶν δύο ἐπιζώντων ποιού-
 μεν μνηστὴν ἐν ταῖς σημειώσεσιν.

Ὡς βλέπει ὁ νοήμων καὶ λόγιος ἀναγνώστης τὸ εἰς τὸν κύ-

κλον τῆς προοδευτικῆς γνώσεως ἀναγόμενον τοῦτο ζήτημα, ὁ κ. Μακράκης ἐξετάζει ὑπὸ καθαρῶς φιλοσοφικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν. Καὶ ὅμως ἀρχιερεῖς ἀμαθεῖς καὶ προληπτικοί, καὶ καθηγηταὶ ἀθεολόγητοι καὶ ἀνεπιστήμονες, ἔδωσαν εἰς αὐτὸ χαρακτηριστὰ θρησκευτικὸν καὶ δογματικὸν, καθάπερ οἱ τῆς Δύσεως ἱερεῖς κατὰ τὸν μεσαίωνα, εἰς τὴν περὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς ἐπιστημονικὴν θεωρίαν τοῦ Γαλιλαίου. ἀντέταξαν τὸ τῆς Γραφῆς « στήτω ὁ ἥλιος » ὡς ἐπιχείρημα ἵνα ἐκληφθῇ ὡς αἰρετικὸς ὁ Γαλιλαῖος !

Ἄλλ' ἡ φιλοσοφικὴ αὕτη περὶ τοῦ τριαδικοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀλήθεια εἶναι ἐπίση· θεολογικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀλήθεια, ἀναγκασμένη ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἐξοχωτέρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Κ=Διαθήκῃ καὶ ἐν ἅπασι σχεδὸν ταῖς βιβλίαις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ γεννᾶται ἀπορία : πῶς τοιαῦτα ζητήματα, ἐκτὸς τοῦ φιλοσοφικοῦ, θρησκευτικὸν πρὸ πάντων φέροντα χαρακτῆρα, αὐτοὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοκαλοῦμενοι διάδοχοι καὶ ἀντιπρόσωποι « οἱ τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς » ἀποτελοῦντες, καὶ ἄλλοι τῆς θεολογίας καθηγηταὶ τιτλοφορούμενοι, νὰ ἀγνοῶσιν παντάπασιν ;

Τὴν ἀπορίαν ταύτην λύει ὁ Χριστὸς λέγων : « Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις· ὅτι το φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς, ἣν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς. » (Ἰωαν. Γ').

Ἄρα οἱ τὴν θρησκευτικὴν ταύτην ἀλήθειαν ἀγνοοῦντες σεβασμιώτατοι καὶ λοιποὶ τῆς θεολογίας διδάκτορες, τάσσονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν τάξιν τῶν πονηρῶν καὶ φαύλων ἀνθρώπων, οἵτινες, μὴ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ τοῦ Χριστοῦ πνεῦμα, οὐδὲ τὸν ἐκ τοῦ Χριστοῦ φωτισμὸν τῆς διανοίας, ὥφειλον νὰ μισήσωσι καὶ νὰ ἀποστραφῶσι τὸ διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων, εἰς τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' αὐτῶν εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς ἐποχῆς ταύτης μεταδοθὲν φῶς τῆς ὀρθοδόξου διδασκα-

λίας· ἐπομένως νὰ τραπῶσιν ἐπὶ τὰ πονηρὰ καὶ σκοτία τῆς σιμωνίας καὶ θεοκαπηλείας ἔργα, καὶ ἐπὶ τὴν σκοτεινὴν καὶ ζοφώδη κατὰ Ῥενάν ἢ Στράους θεολογικὴν διδασκαλίαν, ἥς **θεολογικὸν** συμπέρασμα ἡ εἰς τὴν θεότητα, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ἀπόλυτος ἄρνησις καὶ ἀπιστία!

Τὴν περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ πλασθέντος ἀνθρώπου θρησκευτικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, ἥτο ἐπόμενον νὰ μισήσωσιν οἱ κατὰ τὴν ἀντίστροφον ταύτης εἰκόνα πλασθέντες σεβασμιώτατοι καὶ λοιποὶ θεολογοδιδάκτορες.

❶ Χριστὸς εἶπεν ὅτι ἕκαστος ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἢ δοξασθῆσεται ἢ ἀτιμασθῆσεται. Ὁ κόσμος ὅλος γινώσκει ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, εἰσὶ σφόδρα ἀφοσιωμένοι εἰς τὸ χρέμα, καὶ ὅτι χάριν τοῦ χρήματος πάντα σχεδὸν τὰ μυστήρια πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσιν, ἐνῶ πολλὰ ἄλλα ἐν κρυπτῷ διαπράττουσιν ἐπονείδιστα ἔργα.

Μετὰ τοιούτων σιμωνιακῶν καὶ ἔργαις καὶ λόγοις ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ἀρχιερέων, καὶ μετὰ τοιούτων ἐπίσης ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων καθηγητῶν τῆς θεολογίας, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συγκρουσθῇ ὁ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἠθικῆς διδάσκαλος Α. Μακράκης; Πῶς ἦτο δυνατόν ὁ ἐνάρετος οὗτος καὶ σοφὸς κατὰ Χριστὸν ἀνὴρ, ὁ πρὸ τριάκοντα δύο περίπου ἐτῶν καὶ ἐν μέσῳ παντοίων διωγμῶν ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀγωνιζόμενος, πῶς ἦτο λέγω, δυνατόν νὰ μὴ προκαλέσῃ καθ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐχθραν, καὶ τὸν πόλεμον καὶ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς φυλακίσεις καὶ τοὺς κινδύνους κατὰ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ὅταν τοιοῦτοι ἀργυρώνητοι καὶ θεοκάπηλοι ἀρχιερεῖς καὶ συνοδικοὶ, ὑπὸ ἀμαθοῦς καὶ μωροῦ λαοῦ, καὶ ὑπὸ ἀσυνειδήτων καὶ μεροληπτικῶν δικαστῶν καὶ διεφθαρμένων καὶ φθονερῶν καθηγητῶν, κατὰ μὲν τὰς πράξεις αὐτῶν κρίνονται ὡς ἀνεύθυνοι καὶ ἀνεξέλεγκτοι, κατὰ δὲ τὰς κρίσεις καὶ ἀποφάσεις ὡς ἄλλοι πάπαι ἀλάνθαστοι;

Ποῦ τότε τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς λογικῆς, καὶ ἡ δύναμις τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἔλλογος ἐλευθερία τοῦ

λόγου, ὅταν ἡ δι' ἰδίᾳς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης ἀνακάλυψις νέων ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν, καὶ ἡ ἐπὶ ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ζητημάτων ἔλλογος καὶ πεφωτισμένη συζήτησις ὑπὸ ἀμαθῶν, ἀγραμμάτων καὶ προληπτικῶν ἀρχιερέων, καὶ καθηγητῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων κρίνονται ἀσυζητητεὶ ὡς δοξασίαι ἀντιθρησκευτικά; Ὅταν τοιοῦτοι ἀρχιερεῖς καὶ καθηγηταὶ ἐρχόμενοι ἐν τῷ μέσῳ αὐθαιρέτως καὶ δογματικῶς ἀποφαίνονται, ὅτι ζητήματα τοιαῦτα εἰστὴν ὑψηλὴν τῆς ἐπιστήμης ἀναγόμενα σφαῖραν, ἡ Ἐκκλησία τὰ καταδικάζει καὶ τὰ ἀναθεματίζει; ὅταν οἱ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ὑψηλῆς φιλοσοφίας ἱεροφάνται καὶ μύσται καταδικάζονται ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐξ ἀμαθῶν, προληπτικῶν καὶ διεφθαρμένων κληρικῶν ἀποτελουμένης Ἐκκλησίας, ὡς αἰρετικοὶ καὶ κακόδοξοι καὶ τῶν καθεστώτων ἀνατροπεῖς;

Τότε διατὶ νὰ καταδικάζωμεν μόνον τὴν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀναφανῆσαν ἐπάρατον Ἱεροκρατίαν ὡς ἐλθρὰν τῆς ἐπιστήμης, τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ φιλελευθέροις Ἕλλησιν ἡ αὐτὴ σχεδὸν ἐπικρατεῖ περὶ Ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς ἰδέα οἷα ἐπεκράτει καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα;

Ἀνεξέλεγκτοι εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις, καὶ ἀλάνθαστοι εἰς τὰς κρίσεις καὶ ἀποφάσεις τίνες; Οἱ τὴν ἱερωσύνην διὰ χρημάτων πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες, καὶ οἱ τὰ ἱερὰ μυστήρια πρὸς χρηματισμὸν συνεχῶς καπηλευόμενοι!

Αὐτοὶ οἱ τοὺς μέλλοντας νὰ χειροτονήσωσιν εἰς ἱερεῖς εἰς ἀδράς χρηματικὰς δαπάνας ὑποβάλλοντες, καὶ χρηματικὰς εἰσπράξεις ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας ἐπινοοῦντες, αὐτοὶ οἱ εὖτω ἀκόπως καὶ ἀμερίμνως πλουτοῦντες, καὶ τὸν βίον ἐν τῷ μέσῳ πάσης εὐζωίας καὶ ἄλλων ἀγαθῶν καὶ τερπνῶν ἀνέτως καὶ εὐφροσύνης διάγοντες, αὐτοὶ ἀνεξέλεγκτοι, αὐτοὶ ἀλάνθαστοι, αὐτοὶ ἀρμόδιοι ὅπως ἀπταιστώως κρίνωσι, καὶ ἀλάνθαστως ἀποφαίνωνται ἐπὶ τοιούτων ὑψηλῶν πνευματικῶν ζητημάτων!!!

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ὑποκύβῃ ἡ λογικὴ εἰς τοιαύτας μωρὰς καὶ γελοίας ἐπὶ τοῦ ἀνεξέλεγκτου καὶ ἀλάνθαστου ἀξι-

ώσεις τῶν ἀπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ λογικῆς καὶ ἀπὸ παντὸς ἔργου ἀγάπης καὶ εὐσεβείας ἀποστάντων σιμωνιακῶν ἀρχιερέων, καὶ καὶ ὡς ἠθικὰ καὶ ἱερὰ, τὰ ἀνῆθικα καὶ ἀνῆρα, καὶ ὡς λογικὰ καὶ ἀλάνθαστα τὰ φύσει ἄλογα καὶ παρὰλογα τυφλοῦς ὁμμασι νὰ παραδεχθῶμεν ;

Ἀλλὰ τίς ὁ φύσει καὶ κατ' ἀπόλυτον ἔννοϊαν ἀλάνθαστος καὶ ἀναμάρτητος ; Εἷς καὶ μόνος, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸ ἀλάνθαστον τῆς Ἀληθείας κριτήριον δυνάμει τοῦ ὁποίου κρίνονται καὶ δικάζονται καὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις, καὶ ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὰ διανοήματα καὶ φρονήματα παντὸς μέλους τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, εἴτε Πατριάρχης οὗτος εἴτε ἐπίσκοπος εἴτε λαϊκός.

Αὐτὸς ὁ ἀλάνθαστος καὶ ἀναμάρτητος. Γίνονται δὲ σχετικῶς ἀλάνθαστοι καὶ ἀναμάρτητοι καὶ πάντες ὅσοι τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὸν βίον, ῥυθμίζουσι σύμφωνα πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, σύμφωνα πρὸς τὸ ὄντολογικὸν τοῦτο καὶ λογικὸν τῆς ἀληθείας κριτήριον, ὅτι Χριστὸς ἐστὶν ἡ Ἀλήθεια δι' ἧς καὶ Θεός, καὶ ἄνθρωπος καὶ κόσμος γινώσκονται καὶ κατανοοῦνται, καὶ δι' αὐτῆς καὶ πᾶσαν περὶ κόσμου καὶ ἀνθρώπου μανθάνομεν ἀλήθειαν.

Ἐὰν σύμφωνα πρὸς τὸ ὄντολογικὸν τοῦτο τῆς ἀληθείας κριτήριον, θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς φύσεως τῶν σιμωνιακῶν ἀρχιερέων, θὰ εὕρωμεν ἐν αὐτοῖς φύσιν ἐκ διαμέτρου ἐναντίαν πρὸς τὴν τελειωτάτην τοῦ Χριστοῦ φύσιν.

Τὶ κοινὸν ὅθεν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ ; Τὶ κοινὸν μεταξὺ βίου πνευματικοῦ, καὶ βίου αἰσθητικοῦ καὶ κοσμικοῦ ; Ἐπὶ ζητημάτων καθαρῶς πνευματικῶν, ἀπαιτούντων καὶ λογικότητα διανοίας, καὶ ἠθικότητα χαρακτήρος, καὶ ἀγνότητα καὶ καθαρότητα ψυχῆς ἔρχονται νὰ ἀποφανθῶσιν ἀπταιστως καὶ ἀλανθαστως τίνες ;

Οἱ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια ἀσεβῶς καὶ ἀναιδῶς ἐμπορευόμενοι, καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰς ἐντελὰς τοῦ Χριστοῦ καθ' ἐκάστην παραβαίνοντες, καὶ τὴν ἱερωσύ-

νην καὶ ἀρχιερωσύνην ὡς κερδοσκοπικῆς ἐπιχειρήσεως μέσον λαμβάνοντες, αὐτοὶ κέκτηνται καὶ τὴν πνευματικὴν δύναμιν νὰ δογματίζωσιν ἀλανθᾶτως, καὶ νὰ ἀποφαίνωνται ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ! ! !

ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Η ΑΛΗΘΕΙΑ

« Ἐγὼ εἰμι ἡ Ἀλήθεια »
(Ἰωάν.—ιδ' .)

«Ὅταν ἡ σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρεταὶ τῶν Ἰουδαίων ἤγαγον τὸν Κύριον ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερέως Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον τοῦ ἡγεμόνος Πιλάτου οὗτος μεταξύ ἄλλων ἐρωτήσεων ἐρωτᾷ ἔτι τὸν Κύριον ἐὰν ᾖ βασιλεὺς. «Ὁκοῦν Βασιλεὺς εἶ σύ ; εἰς ὃν ὁ Κύριος ἀπαντᾷ λέγων : «Σὺ λέγεις ὅτι Βασιλεὺς εἰμι ἐγώ. Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς Ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς. Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος. Τί ἐστὶν Ἀλήθεια ; Καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κλπ.» (Ἰωάν. ιη' . ιθ' .).

Σπεύσας ὁ Πιλάτος ἵνα εἴπῃ τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι οὐδεμίαν εὐρίσκει εὐλογον αἰτίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, δὲν ἀνέμεινε ν' ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς ἐρωτήσεως τὴν ἀπάντησιν. Μὴ ὢν ἐκ τῆς Ἀληθείας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν αὐτῆς, ἥμισυ δὲ, ὡς προληπτικὸς, νὰ ἐννοήσῃ τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ τὸν χαρακτῆρα.

Ἡ τῆς Ἀληθείας ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ γνῶσις ἐπεφυλάσσετο ὡς φαίνεται εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν σοφῶν καὶ ἀ-

λήθειαν μετὰ πόθου αἰτησάντων ἐλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν εἰλικρινῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἡμῶν ὅταν ἤκουσε παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἀνδρέου καὶ Φιλίππου ὅτι Ἕλληνες τινες ἐπεθύμησαν ἰδεῖν αὐτόν, ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων : « Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου » (Ἰωάν. ΙΒ').

Τι ἐστὶ λοιπὸν Ἀλήθεια ; Ὁ Χριστὸς ἀπαντᾷ λέγων : « Ἐγὼ εἰμι ἡ Ἀλήθεια » (Ἰωάν. ΙΔ'). Ἀλλὰ καὶ μικρὸν πρὸ τῶν σεπτῶν αὐτοῦ παθῶν, παρακαλῶν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ἵνα ἀγιάσῃ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐν τῇ ἀληθείᾳ τοῦ προσεφώνησε λέγων : « Ὁ Λόγος ὁ Σὸς ἀλήθειά ἐστι » (Ἰωάν. ΙΖ'). Ὡστε κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Θεανθρώπου, Ἀλήθεια ἐστὶν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λόγος οὗτος, καθὰ βροντοφωνεῖ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐγένετο σὰρξ καὶ ἄνθρωπος, « καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο » (Ἰωάν. 4.) καὶ ἐκλήθη Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Χριστὸς ἄρα ἡ Ἀλήθεια. Ὁ τελείως ἐξεικονίζων τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀοράτου Πατρὸς Υἱὸς καὶ Λόγος, εἶναι καὶ ἡ πιστὴ αὐτοῦ καὶ ἀληθὴς Εἰκὼν καὶ Ἀλήθεια δι' ἧς γινώσκομεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Ὁ δὲ Λόγος ὁ τὴν Ἀλήθειαν ταύτην εἰς ἄλλα νοητικῆς φύσεως ὄντα πιστῶς ἐξαγγέλων, καλεῖται διὰ τοῦτο Λόγος ἀληθείας, ἢ Λόγος ἀληθῆς ἡ Ἀλήθεια. Ὡστε ἀλήθειαν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα καὶ παράστασιν τοῦ ὄντος. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τὰ ὄντα, πολλαὶ καὶ αἱ εἰκόνες καὶ ἀλήθειαι τῶν ὄντων, ἀς σχετικὰς καὶ μερικὰς ἀποκαλοῦμεν ἀληθείας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπεράνω τῶν πολλῶν ὄντων εἶναι τὸ ἀνώτατον Ὄν, ἄρα καὶ ὑπεράνω τῶν πολλῶν καὶ μερικῶν εἰκόνων καὶ ἀληθειῶν τῶν ὄντων, εἶναι ἡ μία ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ τοῦ Ὄντος Ἀλήθεια. Ὄν καὶ ἰδέα δύο τινὰ εἰσὶ ἅμα καὶ ἓν, διότι ἄνευ τοῦ ὄντος οὔτε ἰδέα, ἐνῷ τὸ ὄν καὶ ἄνευ ἰδέας ἐστὶ ὡς ὄν μὴ νοοῦν. Καθὼς δὲ ἄνευ τοῦ εἶναι τοῦ ὄντος, ἡ τῆς ἰδέας τοῦ ὄντος ὑπαρξίς ἀδύνατος, οὕτω καὶ ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἰδέας ἐν τῷ ὄντι, ἡ τοῦ

ὄντος νόησις καὶ γνῶσις ἀδύνατος. Ὡστε μέτρον τῆς ὑπάρξεως τῆς ιδέας ἐστὶ αὐτὸ τὸ ὄν, διὰ τοῦτο τὸ ὄν προηγείται τῆς ιδέας αὐτοῦ. Μέτρον δὲ τῆς ἀξίας τοῦ ὄντος, ἐστὶν ἡ ιδέα αὐτοῦ. Τὸ δι' οὗ νοεῖ ἑαυτὸ καὶ τὰ ἄλλα ὄντα ὄν, ἐστὶν ἡ ιδέα αὐτοῦ. "Ἄλλ' ἡ ιδέα καθὼς προῖον νοητικόν, ἵνα νοῇ ὀφείλει ἔχειν ἀνάλογον νοητικὴν αἰτίαν, καθὼς ὁ ὀφθαλμὸς ἵνα ὁρᾷ ὀφείλει ἔχειν ἀνάλογον φωτὸς θεωρίαν. Ὅπου ὅρασις ἐκεῖ καὶ φῶς. Ὅπου ιδέα, ἐκεῖ καὶ ἀνάλογον νοήσεως πνεῦμα, ὅπου δὲ ιδέα καὶ πνεῦμα, ἐκεῖ καὶ νοῦς. Ἄρα ἀρχικὴ αἰτία τῆς ἐν ἡμῖν νοήσεως καὶ τῆς ἐν ἡμῖν γεννέσεως καὶ παραγωγῆς τῶν ιδεῶν, ἐστὶν αὐτὸ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐκπορευόμενον τῆς νοήσεως πνεῦμα, καὶ οὐχὶ ἡ **Ψυχὴ** ἢ τὸ **ἐγὼ** ὃ ἐστὶ μόνον τὸ τῆς νοήσεως ὑποκείμενον, οἷοι δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νοήσεως. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ φωτεινὸν καὶ ὑπέρκλαμπρον, Ἰωάννης ὁ θεολόγος ἀποκαλεῖ: «φῶς ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωαν. Α').

Ἄλλ' ἡ ἐκδήλωσις, ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος γίνεται ἐν τῷ Λόγῳ. Ἄρα ὁ Λόγος ἡ παράστασις ἐστὶν, ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ γινώσκουμεν τὸν ἐν τῇ Ἀληθείᾳ Θεόν. Ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ λέγει ὅτι: «Τὸ Πνεῦμα ἐστὶν τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐστὶν ἡ Ἀλήθεια.» (Ἰωαν. καθολ.=Α'.) Δυνάμει τοῦ Πνεύματος τούτου τῆς Ἀληθείας ἀποκτῶμεν καὶ ἀληθεῖς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου ιδέας καὶ γνώσεις δι' ὧν φιλοσοφοῦντες, ἐπεικοδομοῦμεν τὰς θεολογικὰς, κοσμολογικὰς καὶ ἀνθρωπολογικὰς ἐπιστήμας.

Τὸ πνεῦμα ἐν τῇ ψυχῇ εἶναι ὅ,τι τὸ φῶς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ. Καθὼς δὲ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ φυσικοῦ φωτὸς, τὸ φαινόμενον τῆς ὁράσεως ἐν ἡμῖν ἀδύνατον οὕτω καὶ ἄνευ τοῦ νοητικοῦ φωτὸς τοῦ πνεύματος, τὸ ἐν ἡμῖν φαινόμενον τῆς νοήσεως ἀδύνατον. Αἰτία τῆς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ὁράσεως τὸ φῶς ἐστὶ· αἰτία δὲ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ νοήσεως τὸ πνεῦμα ἐστὶ. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγων: «Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώ-

του, εἰμὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ;» (Κορινθ.—Α΄)
Καθὼς δὲ ἄλογον καὶ παράλογον νὰ ταυτίσωμεν τὸ φῶς πρὸς
τὸν ὀφθαλμὸν οὕτω ἄλογον καὶ παράλογον νὰ ταυτίσωμεν τὸ
πνεῦμα πρὸς τὴν ψυχὴν. Καθὼς δὲ φῶς καὶ ὀφθαλμὸς παράγουσι
τὸ φαινόμενον τῆς ὁράσεως, οὕτω πνεῦμα ἅμα καὶ ψυχὴ παρά-
γουσι τὸ φαινόμενον τῆς νοήσεως. Τὸ δι' οὗ ὁρᾷ ὁ ὀφθαλμὸς αἶτιον,
τὸ φῶς ἐστὶ τοῦ ἡλίου, ἡ πηγὴ τοῦ φυσικοῦ φωτός. Κατ'
ἀναλογίαν, καὶ τὸ δι' οὗ νοεῖ ἡ ψυχὴ αἶτιον, τὸ πνεῦμά ἐστι τοῦ
θεοῦ, ἡ πηγὴ τοῦ νοητικοῦ καὶ πνευματικοῦ φωτός. Διὰ τοῦ
πνευματικοῦ τούτου φωτός συλλαμβάνομεν ἀληθεῖς περὶ Θεοῦ
ιδέας, καὶ γνώσεις ἀποκτῶμεν ἀληθεῖς περὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν
ἐκτὸς ἡμῶν πολλῶν ὄντων.

Ἀλλὰ μία ἡ πηγὴ ἐξ ἧς τὰς πολλὰς ταύτας ἀποκτῶμεν
ιδέας καὶ γνώσεις, ἡ ἐν τῷ Θεῷ ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ Ἰδέα
καὶ Ἀλήθεια, τὸ καθολικὸν καὶ ἀπόλυτον τῆς νοήσεως Πνεῦμα,
τὸ Πνεῦμα τῆς ἀπολύτου Ἀληθείας ὅπερ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ
πρώτου καὶ ὑπερτάτου Νοῦ, ἐκδηλοῦται ἡμῖν καὶ ἀποκαλύ-
πτεται ἐν τῷ Υἱῷ—Λόγῳ. Ὁ ἀπόλυτος καὶ ὑπέρτατος Νοῦς
γεννᾷ καὶ ἀπόλυτον καὶ καθολικὴν Ἰδέαν μίαν καὶ ἀπόλυτον
καὶ καθολικὸν Λόγον ἓνα, —μίαν καὶ ἀπόλυτον καὶ καθολικὴν
Ἀλήθειαν, δι' ἧς ἁλανθάστως κρίνονται καὶ πᾶσαι αἱ ἐν
ἡμῖν πολλαὶ ιδέαι, καὶ πάντες οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, καὶ πᾶσαι αἱ
ἀλήθειαι. Πηγὴ ἄρα καὶ ἀρχικὴ αἰτία τῆς ἐν ἡμῖν νοήσεως,
τῶν ἐν ἡμῖν ιδεῶν καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν ἐνδιαθέτου λόγου, οὐχὶ ἡ
ψυχὴ ἢ τὸ **ἐγὼ** ἡμῶν—τὸ τῆς νοήσεως **ὑποκείμενον**, ἀλλὰ
τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὁ Λόγος αὐτοῦ καὶ ἡ Ἀλήθεια.

Ἄν εἴπωμεν ὅτι πᾶσα ιδέα καὶ νόησις πηγάζεται ἐξ αὐτῆς
τῆς ὑποστάσεως ἡμῶν, παραδεχόμεθα τότε ὡς ἀρχικὴν νοητικὴν
αἰτίαν αὐτὴν τὴν ἐξ ἀρχῆς ἄνουν καὶ ἀσυνείδητον τοῦ ὄντος
ὑπόστασιν. Τὸ νήπιον εἶναι ὄν, ἀλλὰ μὴ ἔχον ιδέαν ἢ συνείδη-
σιν ἑαυτοῦ. Πῶς εἶναι ἄρα δυνατόν ἡ νόησις τότε νὰ πηγάζῃ ἐξ
αἰτίας ἀνοήτου καὶ ἀσυνειδήτου οἷα ἡ τοῦ βρέφους ὑπόστασις ἡ
ψυχὴ; Πῶς δύναται τὸ μὴ νοῦν νὰ ᾔναι αἶτιον νοήσεως; Πῶς

δύναται τὸ τῆς νοήσεως ὑποκείμενον—ἡ **Ψυχὴ** τὸ **ἐγὼ** νὰ ᾔνοι-
αυτοτελές τι ἅμα νοήσεως ἀντικείμενον;

Εἴπομεν ὅτι μέτρον τῆς ἀξίας ἐκάστου ὄντος ἐστὶν ἡ ἰδέα
αὐτοῦ, καὶ μέσον ἡ αἰτία δι' ἧς ἡ ἰδέα νοεῖ, εἶναι αὐτὸς ὁ νοῦς
ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ὁποίου πηγάζει αὐτὸ τὸ τῆς νοήσεως πνεῦμα.
Ὁ Θεὸς ὡς τὸ ὑπέρτατον καὶ αὐθύπαρκτον ὄν, ἵνα νοῇ ἑαυ-
τὸν ὀφείλει ἔχειν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἑαυτοῦ νοήσεως, διότι
ἄλλως πῶς δύναται νὰ νοῇ ἑαυτὸν καὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰ
πολλὰ λογικὰ ὄντα τὸ τῆς νοήσεως πνεῦμα; Ὀφείλει νὰ ἔχῃ
ἰδέαν περὶ ἑαυτοῦ καὶ Πνεῦμα ἐξ οὗ τὴν ἰδέαν νὰ συλλαμ-
βάνῃ. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερτέλειος ὁ Θεός, τελεία ἄρα καὶ ἡ ἑαυτοῦ
ἰδέα, ἥτοι ἵνα ἡ τέλειος ὁ Θεὸς ὀφείλῃ νὰ ἔχῃ τελείαν περὶ
ἑαυτοῦ ἰδέαν. Αὕτη ἡ τοῦ ἀνωτάτου ὄντος ἰδέα Εἰκὼν, καὶ
παρυστάσις ὡς τελείως ἐξεικονίζουσα τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ οὐσί-
αν, καλεῖται καὶ πρώτη αὐτοῦ Ἀλήθεια, ἀπόλυτος καὶ καθο-
λικὴ Ἀλήθεια ἐξ ἧς πᾶσαι αἱ τῶν ὄντων ἰδέαι καὶ ἀλήθειαι
ἀπορρέουσιν. Ἡ τελεία αὕτη τοῦ ὄντος ἰδέα, μέτρον ἐστὶ
νοήσεως τέλειον, δι' οὗ νοεῖ καὶ τὰς πολλὰς τῶν ὄντων ἰδέας.

Καθὼς δὲ πρώτη καὶ ἀρχικὴ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν πολλῶν
ὄντων, ἐστὶν αὕτη ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνωτάτου ὄντος, οὕτω πρῶ-
τη καὶ ἀρχικὴ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐν ἡμῖν ἰδεῶν, ἐστὶν
αὕτη ἡ τοῦ ὄντος ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ ἰδέα καὶ Ἀλήθεια.
Ἡ αὐθυπαρξία τοῦ ἀνωτάτου ὄντος αἰτιολογεῖ τὴν ὑπαρξιν
τῶν πολλῶν ὄντων, καθὼς τὸ αὐτόζων αὐτοῦ καὶ ἡ αὐτογνα-
σία, τὴν ζωὴν αὐτῶν καὶ τὴν νόησιν. Ἀρχὴ τοῦ εἶναι, τοῦ
ζῆν καὶ τοῦ εἰδέναι τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεός. Ὅτι οὐδὲν ἐκ τοῦ
μηδενὸς γίνεται. Πᾶν σχετικὸν ἀποτέλεσμα ἔχει καὶ τὴν ἀνά-
λογον αὐτοῦ αἰτίαν δι' ἧς συσχετίζεται. Ἡ σχέσις τοῦ ἀπο-
τελέσματος πρὸς τὴν αἰτίαν, μαρτυρεῖ ἀναγκασίως τὸ εἶναι αὐ-
τῆς καὶ τὴν ὑπαρξιν. Ἀρα καὶ ἡ ὑπαρξίς πασῶν τῶν σχετικῶν
αἰτιῶν μαρτυρεῖ ἀναγκασίως τὴν ὑπαρξιν μιᾶς ἀπολύτου Ἀρχῆς
καὶ Αἰτίας ἐξ ἧς ἡ σχετικὴ ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ἐν ἡμῖν ὑπάρ-
ξεως, καὶ τῆς ἐν ἡμῖν ζωῆς καὶ νόησεως.

Ἄλλὰ πῶς τὰ πολλὰ πεπερασμένα ὄντα δύνανται νὰ συσχετισθῶσι πρὸς τὸ ἐν καὶ ἄπειρον Ὄν, ἀφοῦ μεταξὺ ἀπείρου καὶ πεπερασμένου ἄπειρος χωρίζει διάστασις; Τίς ὁ πνευματικός δεσμός ὁ δυνάμενος νὰ συνδέσῃ τὰ πεπερασμένα ὄντα πρὸς τὸ ἀπειροτέλειον καὶ αὐθύπαρκτον Ὄν; Λόγος ἀπαντῶμεν, ὅστις αἰτία ὢν τῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀπείρου νοήσεως, εἶναι καὶ ἡ ἀρχικὴ αἰτία τοῦ ἐν ἡμῖν εἰδέναι. Λόγος τὸ ἀντικείμενον τῆς τελείας νοήσεως καὶ τῆς τελείας ζωῆς τοῦ Θεοῦ, εἶναι καὶ ὁ Λόγος τῆς ἡμετέρας ζωῆς καὶ νοήσεως. « Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων » (Ἰωαν. Α΄.)

Τὸ ἀντικείμενον τῆς ζωῆς καὶ τῆς νοήσεως τοῦ Θεοῦ ἦν ὁ Λόγος. « Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος » (αὐτοθ.) Εἰ μὴ ὑπῆρχε Λόγος ἐν τῷ Θεῷ, ὁ Θεὸς οὐκ ἂν ἠδύνατο νοῆσαι ἑαυτόν, οὐκ ἂν ἦν Θεὸς τῆς λογικῆς, οὐδὲ ἡμεῖς νοητικὰ ὄντα, ἐπεὶ γὰρ ἡ αἰτία τῆς νοήσεως τοῦ Θεοῦ ἦν ἅμα αἰτία τῆς νοήσεως ἡμῶν. Εἶναι, ζῆν καὶ εἰδέναι τρία εἰς σχετικὰ ἀποτελέσματα καὶ γεγονότα, μαρτυροῦντα ἀναγκαίως τὸ εἶναι, τὸ ζῆν καὶ τὸ εἰδέναι τῆς παραγωγῆς αἰτίας. Καθὼς δὲ τὸ εἶναι τῶν πολλῶν πεπερασμένων ὄντων, μαρτυρεῖ τὸ εἶναι ἐνός ὑπερτάτου καὶ αὐθύπαρκτου ὄντος, οὕτω τὸ ζῆν καὶ τὸ εἰδέναι τῶν ὄντων μαρτυρεῖ ἀναγκαίως τὴν ὑπερτέλειαν ζωὴν καὶ νόησιν τοῦ ὑπεράνω πάντων τῶν ὄντων ἀνωτάτου ὄντος. Ἀλλ' ὁ Λόγος ὡς εἵπομεν εἶναι οὐ μόνον τὸν ἀντικείμενον τῆς νοήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ Ἄρα ὁ Λόγος εἶναι καὶ ὁ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἡμῶν νοητὸς καὶ πνευματικός δεσμός. Λόγος δὲ συνδέων οὕτω καὶ συνάπτων τὰ πεπερασμένα ὄντα πρὸς τὸ ἄπειρον Ὄν. καλεῖται Λόγος ὄντολογικός, αἰδιῶς δὲ ὑπάρχων ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ, καλεῖται Λόγος Ἰδεατός, καὶ ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὡς προῖον τέλειον καὶ ἀπαύγασμα ὑπερτελείου Νοῦ, καὶ Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ « δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο » (Ἰωάν.) Οἷος γὰρ ὁ Πατήρ, τοιοῦτος καὶ ὁ Υἱός, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης, τῆς ζωῆς καὶ τῆς νοήσεως τοῦ Πατρὸς Οἷος γὰρ ὁ Νοὺς τοιοῦτος καὶ ὁ Λόγος ἡ τελεία τοῦ Νοῦ Εἰκὼν, τοιοῦτον καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς

τῆς νοήσεως καὶ τῆς ζωῆς Πνεῦμα τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Νοῦ αἰεὶ ἐκπορευόμενον καὶ οὐδέποτε ἐξαντλούμενον, (ἀλλὰ διὰ τοῦ **Λόγου** φωτίζον καὶ ἀγάζον πάντα ἄνθρωπον. ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

Τοῦ Πνεύματος τούτου ἡ ἐκδήλωσις καὶ ἀποκάλυψις ἦν ὁ Λόγος. Ὁμολογουμένως ἡ τοῦ ἀπολύτου καὶ καθολικοῦ τούτου Πνεύματος ἀποκάλυψις, ἦν ἡ ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ Ἀλήθεια ἦν ὁ Λόγος ἐξαγγέλων, ἀναγκαίως γίνεται οὕτω τὸ λογικὸν τῆς Ἀληθείας κριτήριον. Ὡστε Πνεῦμα, Λόγος καὶ Ἀλήθεια ἐν καὶ τὸ αὐτό. «Ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ Ἀλήθεια» (Ἰωαν. καθολ. Α΄.) Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Νοῦ ἐκπορευόμενον Πνεῦμα ἐκδηλοῦται τελείως ἐν τῷ Λόγῳ. Τοιαύτη δὲ τελεία ἐκδήλωσις καλεῖται κατ' ἀνάγκην Ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν τοιαύτην ἐξαγγέλων Ἀλήθειαν Λόγος, ἐπόμενον ἦν νὰ καλεῖται Λόγος Ἀληθείας ἢ Ἀλήθεια. «Ὁ Λόγος ὁ Σὸς ἀλήθειας ἐστι» (Ἰωαν. ΙΖ΄.) Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα ἐξ οὗ ἐκπηγάζει τὸ φῶς τῆς νοήσεως ἐκδηλουμένης διὰ λόγου παραστατικοῦ τοῦ νοήματος, τὸν ὅποιον γεννᾷ κατ' ἀνάγκην ἡ τοῦ ἀνθρώπου διάνοια ὅπως ἐκφράσῃ τὰς διὰ τοῦ φωτός τοῦ πνεύματος ἀναπτυχθείσας καὶ μορφωθείσας ἐν αὐτῇ ιδέας. Δι' αἰῶς ὅθεν ὀνομάζεται ὁ λόγος εἰκὼν τοῦ νοῦ. Ἡ διὰ τοῦ λόγου πιστὴ καὶ ἀκριβὴς τῆς διανοίας παράστασις καλεῖται ἀλήθεια. Ὡστε τὸ πνεῦμα τῆς διανοίας ἐνεστὶν ἐν τῷ λόγῳ, διατυπῶνται ἐν τῷ λόγῳ καὶ διὰ τοῦ λόγου. Ἡ πιστὴ τοῦ πνεύματος τῆς διανοίας ἐκφράσις καὶ παράστασις διὰ τοῦ λόγου καλεῖται πνεῦμα ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ γεννήτορος νοῦ ἐκπορεύεται καὶ ἐν τῷ υἱῷ-λόγῳ ἐκδηλοῦται. Νοῦς γεννήτωρ, προῖον τοῦ νοῦ λόγος καὶ νοητικὸν πνεῦμα τοῦ λόγου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀποτελοῦσι τὸν ἕνα καὶ τριαδικὸν τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἐνὸς καὶ τριαδικοῦ Θεοῦ πλασθέντα ἄνθρωπον.

Ἰδοὺ τὸ τριαδικὸν ἢ τρισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, περὶ οὗ τοσούτος ἐγένετο πύταγος κατὰ τοῦ θρησκευτικῶς καὶ φιλοσοφικῶς δοξάζοντος καὶ κηρύττοντος αὐτὸ Α. Μακράκη,

Ὁ κ. Μακράκης ὡς λογικός καὶ πεφωτισμένος θεολόγος καὶ
 ψυχολόγος τὸν θεόπλαστον ἄνθρωπον τρισύνθετον ὑποστηρίζων
 δὲν λέγει νέον τι, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅ,τι ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀνα-
 γινώσκει περὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν πλάσιν καὶ τὴν ἀνάπλασιν
 αὐτοῦ. Ἑρμηνεύων τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως: «Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς
 τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον
 αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν »
 (Κεφ. Β'. 7.) λέγει ὅτι, τὸ πρόσωπον εἰς ὃ ἐμφυῖται ὁ Θεὸς τὴν
 πνοὴν τῆς ζωῆς εἶναι ὅχι τὸ σῶμα, διότι αὐτὸ δὲν εἶναι πρόσω-
 πον, ἀλλὰ τὸ **ἐγώ**, ἡ ψυχὴ, ἥτις διὰ τοῦ νόμου τῆς γεννήσεως
 λαμβάνει εἶδος καὶ μορφήν, καὶ γίνεται πρόσωπον, ὃν νοητικὸν
 καὶ βουλευτικόν. Ἡ τῆς ζωῆς πνοή, δι' ἧς ἐξ ἀόρατον καὶ ἀ-
 ζώου ὑποστάσεως, γίνεται εἰς ψυχὴν ζῶσαν, εἰς ψυχὴν νοητικὴν
 καὶ βουλευτικὴν, εἶναι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα δυνάμει τοῦ ὁ-
 ποίου ζῇ καὶ νοεῖ αὕτη, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἡ τὸ **ἐγώ** ἀνυψῶται
 εἰς λογικότητα καὶ ἠθικότητα, εἰς ἣν τὰ κτήνη, μὴ ἔχοντα
 πνεῦμα ἢ λόγον, δὲν δύνανται βεβαίως ν' ἀνυψώσιν.
 Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν καθὼς σύνθετον, ὑπόκειται εἰς φθοράν,
 καὶ διὰ τοῦ θανάτου διαλύεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη στοιχεῖα,
 τὸ δὲ **ἐγώ** ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς μονάς ἀπλή καὶ ἀ-
 σύνθετος, μένει ἀφθαρτος. Καθὼς οὐσία νοητικὴ διασώζει μετὰ θά-
 νατον τὴν ἑαυτῆς συνείδησιν, εἴτε ἀγαθὴν ταύτην, εἴτε κακὴν,
 καὶ πᾶσαν ἀνύμνησιν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ προγενεστερᾶς αὐτῆς
 ζωῆς.

Νοῦς, λόγος, πνεῦμα τρία τινὰ εἰσι ἅμα καὶ ἓν. Διότι οὔτε
 ὁ νοῦς ἄνευ τοῦ ἐξεικονίζοντος αὐτὸν λόγου δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ
 οὔτε τὸ πνεῦμα τοῦ νοῦ ἄνευ τοῦ διατυποῦντος αὐτὸ λόγου δύνα-
 ται νὰ νοηθῇ. Πνεῦμα ἄρα ἀληθείας ἐκπηγάζον καὶ ἐκπορευό-
 μενον ἐκ τοῦ ἀπολύτου, καὶ ὑπερτάτου Νοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα
 τῆς ἀπολύτου Ἀληθείας, καὶ Λόγος παραστατικός τοῦ Πνεύμα-
 τος τούτου εἶναι ὁ Λόγος τῆς καθολικῆς Ἀληθείας ἡ αὐτὴ ἢ
 ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ Ἀλήθεια. Βεβαίως ὁ μετὰ τοῦ πνεύ-
 ματος τούτου τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ Λόγου κοινωνῶν, ἀποκτιᾷ

ἀναγκάσιως, τρίτον καὶ οὐσιῶδες τῇ ψυχῇ συστατικόν—τὸν λόγον, δι' οὗ ἐν Λόγῳ καὶ ἐν Πνεύματι ἀληθείας μετὰ τοῦ Θεοῦ συσχετίζεται. Ὅτι : « Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνού-
τας αὐτόν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν » (Ιω. Δ'.)

Τὸ φωτιστικὸν τοῦτο τοῦ λόγου πνεῦμα, δὲν λαμβάνει ὁ ἄν-
θρωπος ἐξ ἀρχῆς τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ βαθμιδῶν καὶ κατ'
ὀλίγον. Ἐν καταστάσει νηπιώδῃ διατελῶν, οὔτε συνειδησὶν οὔτε
νόησιν περὶ τῆς ἑαυτοῦ υπάρξεως καὶ ζωῆς ἔχει οὐδεμίαν. Ἀπό-
δειξις αὕτη σαφεστάτη ὅτι ἡ νόησις δὲν πηγάζει ἐκ τῆς ψυχῆς,
ἐξ αἰτίας ὁγδαδὴ ἀνοήτου καὶ ἀσυνειδήτου. Εἶναι νόμος γενικὸς
ὅτι τὸ ὅμοιον παράγει τὸ ἑαυτῷ ὅμοιον. Ἐξ αἰτίας λογικῆς θὰ
προέλθῃ ἀποτέλεσμα λογικόν. Ὁ νοητικὸς ἐν ἡμῖν λόγος εἶναι
προῖον ἀνάλογον σχετικῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας λογικῆς καὶ πνευμα-
τικῆς. Ἀλλὰ μία ἡ καθολικὴ ἀρχὴ καὶ αἰτία ἐξ ἧς ἔχομεν τὸ
ζῆν καὶ τὸ εἰδέναι,—τὸ ἀπόλυτον τοῦ Θεοῦ καὶ καθολικόν
Πνεῦμα, ὁ ἀπόλυτος καὶ καθολικὸς Λόγος ἐξ οὗ ὁ ἐν ἡμῖν νοη-
τικὸς λόγος, καὶ πάντες οἱ τῶν ἀνθρώπων λόγοι. Ἡ πρώτη
ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ εἶναι καὶ τοῦ ζῆν τῶν ὄντων, εἶναι καὶ ἡ
πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ εἰδέναι αὐτῶν. Τὸ εἶναι, τὸ ζῆν καὶ
τὸ εἰδέναι τῶν ἀνθρώπων μίαν ἀναγνωρίζουσιν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν,
ἦτοι τὴν ἐν τῷ Θεῷ ἄπειρον καὶ ἀπόλυτον ὑπάρξιν, ζωὴν καὶ
νόησιν. Τὸ ἀπόλυτον τῆς νοήσεως τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐκδηλοῦται
ἐν τῷ ἀπολύτῳ καὶ καθολικῷ αὐτοῦ Λόγῳ. Ἄρα ὁ τοῦ Θεοῦ
Λόγος ἡ πηγὴ ἐστὶ τῆς νοήσεως. Ἡ μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ
λόγου συζυγία τῆς ἐπιδεκτικῆς νοήσεως, ψυχῆς, παράγει τὸ ἐν αὐτῇ
φαινόμενον τῆς νοήσεως, καθὼς τὸ φυσικὸν φῶς τοῦ ἡλίου ἐρχό-
μενον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δεκτικοῦ φωτός ὀφθαλμοῦ, παράγει
τὸ φαινόμενον τῆς ὁράσεως. Εἰ μὴ ὑπῆρχεν ἐν τῷ Θεῷ τὸ τῆς
νοήσεως Πνεῦμα, οὐκ ἂν εἶχε νόησιν ὁ ἄνθρωπος. Ἄρα ἡ τοῦ
ἀνθρώπου νόησις ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Τὸ πνεῦμα τοῦτο
μεταδιδόμενον διὰ τοῦ λόγου καθίστησι τὴν ψυχὴν νοητικὴν.
Οὐσιῶδες ἄρα συστατικὸν τῆς ψυχῆς, τὸ πνεῦμά ἐστι.

Καθὼς δὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου διὰ τῶν ἀκτίνων διαχεόμενον

φωτίζει τὴν οἰκουμένην σύμπασαν, οὕτω καὶ τὸ νοητικὸν τοῦ Πνεύματος φῶς μεταδιδόμενον διὰ τοῦ λόγου ἐπὶ τῶν ψυχῶν, φωτίζει καὶ ζωογονεῖ τὸν ἠθικὸν τῶν ἀνθρώπων κόσμον. Ἡ οὐσία τοῦ Λόγου εἶναι πνεῦμα ζωῆς καὶ νοήσεως. Καθὼς δὲ τὸ φυσικὸν φῶς τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου, εἰσερχόμενον εἰς τὸν δεκτικὸν φωτὸς ὀφθαλμὸν, παράγει τὸ φαινόμενον τῆς ὁράσεως, οὕτω καὶ τὸ νοητικὸν τοῦ πνεύματος φῶς εἰσερχόμενον διὰ τοῦ λόγου εἰς τὴν δεκτικὴν νοήσεως ψυχὴν, παράγει τὸ φαινόμενον τῆς νήσεως αὐτῆς. « Ὁ Θεός, λέγει ὁ τῶν φιλοσοφικῶν μελετῶν περὶ Χριστιανισμοῦ συγγραφεὺς, ὁ Θεὸς γεννᾷ πραγματικῶς τὸν Λόγον ἐξ ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ μόνος ὁ Θεὸς εἶναι πρὸς ἑαυτὸν οὐσιωδῶς καὶ καθ' ὑπόστασιν ἡ σοφία αὐτοῦ καὶ τὸ φῶς, καὶ ὅτι ἐξ αὐτοῦ ὡσαύτως ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα, διότι μόνος ὁ Θεὸς εἶναι πρὸς ἑαυτὸν τότε ἀγαθὸν καὶ ὁ νόμος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐν ἡμῖν, ἐπειδὴ ποσῶς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἡμεῖς εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁ λόγος, τὸ φῶς ἐξ οὗ ἡ νόησις ἡμῶν μοι φεῖται, δὲν δύναται νὰ ᾔναι φυσικὴ ἀπόρροια τῆς ἡμετέρας ὑποστάσεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ λάβωμεν παρὰ τῆς αἰῶνος ἀληθείας καὶ τῆς ἀκτίστου τοῦ Θεοῦ σοφείας » (Τομ. Β'. σελ. 338)

Ἄλλ' ἡ αἰώνιος τοῦ Θεοῦ Ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται ἡμῖν διὰ τοῦ Λόγου καὶ διὰ τοῦ Λόγου εἰς φῶς ἐρχεται. Ἄρα ὁ Λόγος « ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν » ἐξ οὗ ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ νόησις, καὶ οὐχὶ τὸ ἐγὼ ἡ ψυχὴ, τὸ ὑποκείμενον μόνον ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς νοήσεως.

Τοῦ νοητικοῦ τούτου φωτὸς τοῦ λόγου, στεροῦνται αἱ τῶν αἰσθητικῶν καὶ ἀλόγων ζῶων ψυχαί. Ἐλλείπει ἐξ αὐτῶν τὸ τρίτον καὶ οὐσιῶδες τῆς νοήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς ζωῆς συστατικόν — ὁ λόγος ὁ πάντος νοήματος ἐκδηλωτικὸς καὶ παραστατικὸς, ἡ τοῦ πνεύματος παραστατικὴ εἰκὼν.

Νοῦν, λόγον καὶ πνεῦμα λέγοντες ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὁμολογοῦμεν πρᾶγμα. Διότι τὸ πνεῦμα τοῦ νοῦ, ἐξεκονίζεται καὶ ἐκδηλοῦται ἐν τῷ λόγῳ. Ἄρα ὁ λόγος ἐστὶν ἡ εἰκὼν τοῦ

πνεύματος τοῦ νοῦ. Ἄνευ πνεύματος οὐδὲ λόγος παραστατικός ἐννοεῖται. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ νοῦ, οὐδὲ πνεῦμα καὶ νόημα ἐν τῷ λόγῳ. Αἱ ἰδέαι συλλομβάνονται τῇ δυνάμει τοῦ ἐν ἡμῖν φωτιστικοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦ λόγου ἐκδηλοῦνται. Νοῦς ὅθεν λόγος καὶ πνεῦμα ἐν ᾧ εἰσὶ τρία, οὐσιωδῶς ὁμως εἰσὶ ἐν — τριάς ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος. Νοῦς ἀκένωτος πηγὴ φωτιστικοῦ πνεύματος ἐκδηλουμένου διὰ τοῦ λόγου, εἶναι ὁπρῶτος καὶ ὑπέρτατος Νοῦς ἐξ οὗ ἐκπορεύεται τὸ τῆς ἀπολύτου νοήσεως Πνεῦμα καὶ ἐξ οὗ γεννᾶται Λόγος παραστατικός τοῦ Πνεύματος τούτου, Λόγος ἀπολύτου Ἀληθείας.

Ὁ ἀπόλυτος οὗτος καὶ καθολικός τοῦ παντός Λόγος, ἡ τελειωτάτη αὐτῇ τοῦ ὑπερτάτου Νοῦ Εἰκὼν καὶ Ἀλήθεια, ἔλαβε σὺν τῷ χρόνῳ μορφήν ἀνθρωπίνην ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐλάλησε τὴν γλώσσαν τῆς Ἀληθείας, αὐτὸς ὢν ἡ αὐτοαλήθεια. Τὴν φωνὴν τῆς Ἀληθείας ταύτης, ὁ Πιλάτος, Ἰουδαῖος ὢν προληπτικός, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐννοήσῃ, διότι ἡ γνῶσις αὐτῆς ἐπεφυλάσσετο εἰς τὴν φύσει λογικὴν φυλὴν τῶν ἐλλήνων, ὥσπερ καὶ ὁ τῶν Ἑθνῶν διδάσκαλος εἶπεν ὅτι : « Ἑλληνες σοφίαν ζητοῦσιν. » Ἡ ἐπιστημονικὴ λέγω, γνῶσις τῆς Ἀληθείας ἐπεφυλάσσετο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν σοφῶν ἐλλήνων, ἐν οἷς εἶπερ τις καὶ ἄλλος, ἐνθερμος φίλος καὶ λάτρης καὶ σκευὸς ἐκλεκτὸν τοῦ Λόγου, καὶ τῆς Ἀληθείας αὐτοῦ κηρύξαι διαπρύσιος, καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος καὶ μάρτυς ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς χρόναις, ἀνεφάνη ὁ κλεινὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος καὶ τοῦ Γένους σοφὸς διδάσκαλος Α. Μακράκης, ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ ὁποίου καὶ ἡμεῖς κατὰ τι φωτισθέντες, ἠδυνήθημεν νὰ χαράξωμεν τὰς ὀλίγας ταύτας περὶ τοῦ Λόγου λέξεις.

Εἶπομεν ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ὅτι τὸ εἶναι ἡμῶν, τὸ ζῆν καὶ τὸ εἰδέναι ὀφείλονται εἰς τὸν Λόγον. Ὁ Λόγος ὡς ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ἐν τῷ Θεῷ εἰδέναι· εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰδέναι, καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι **Καὶ ὁ** τῶν ἐν ἡμῖν ἰδεῶν καὶ κρίσεων, καὶ μέτρον ἀλάνθαστον κρίσεως ἢ κριτήριον Ἀληθείας δυνάμει τοῦ ὁποίου κρίνονται τὰ τε διανοήματα καὶ φρονήματα ἡ-

μῶν, αἱ τε ἀρχαὶ καὶ δοξασαὶ ἡμῶν, εἴτε θρησκευτικαὶ αὐταί, εἴτε θεολογικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ, ἐπομένως ἀναγνωρίζεται οὕτω ὡς τὰ ὀντολογικὸν καὶ λογικὸν τῆς Ἀληθείας κριτήριον ἐν τε τῇ θρησκείᾳ, ἐν τε τῇ φιλοσοφίᾳ.

Ὁ Λόγος ὡς τελεία τοῦ Θεοῦ εἰκὼν, παράστασις καὶ Ἀλήθεια, εἶναι τέλειος Θεός, ἄλλ' εἶναι καὶ ἡ τελεία εἰκὼν καὶ παράστασις τοῦ τελείου ἀνθρώπου, καὶ εἶναι τέλειος ἄνθρωπος. Ἄρα θεάνθρωπος εἷς, ἔχων καὶ τελείαν θεογνωσίαν, καὶ τελείαν ἀνθρωπογνωσίαν, τοιοῦτος δὲ ὢν γίνεται **εὐλόγως** τὸ ἀντικείμενον οὐ μόνον τῆς θεολογίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας καὶ λογικῆς, συνεπῶς δὲ ἡ στερεὰ τῆς Ἀληθείας πέτρα ἐφ' ἧς ἐποικοδομοῦνται αἱ θεολογικοὶ, κοσμολογικαὶ καὶ ἀνθρωπολογικαὶ ἐπιστήμαι ἐστὶν ὁ Λόγος.

Τοιοῦτος ἦν ὁ Λόγος ὃν ἀντικείμενον γνώσεως ἔχει ἡ τοῦ κ. Μακράκη νεωτέρη φιλοσοφία.

Ὁ Λόγος οὗτος ἐνανθρωπήσας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐγένετο ὁ ἀλάνθαστος τῆς νοήσεως καὶ πράξεως νόμος, ὁ ἀπλανὴς καὶ Ὁρθὸς Λόγος, ὁ κανονίζων τὸ νοητικόν, τὸ βουλευτικόν καὶ τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐκάστου ἀνθρώπου.

Ἡ μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Ὁρθοῦ τούτου Λόγου πνευματικὴ ἐπικοινωνία διαφωτίζουσα τὸ νοητικόν τῆς ψυχῆς, ἀνάγει τὸν οὕτω φωτισθέντα εἰς τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ κόσμου καὶ ἀνθρώπου γνῶσιν.

Διὰ τοῦ φωτιστικοῦ πνεύματος τοῦ Λόγου ἔρχεται τις εἰς πνευματικὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Πνεύματος τῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀπολύτου Ἀληθείας ἧς ἡ ἐκδήλωσις καὶ ἀποκάλυψις ἐγένετο διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου ὃς ὢν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὡς Θεὸς γίνεται ἀντικείμενον μελέτης τῆς ἐπιστήμης ἐκείνης ἣτις καλεῖται Θεολογία. Ὡς ἐνανθρωπήσας δὲ Λόγος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, γίνεται ἀντικείμενον μελέτης ἐτέρας ἐπιστήμης καλουμένης ἀνθρωπολογίας. Ἡ θεολογία τοῦ Λόγου μετὰ τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ Λόγου συγκροτοῦσι τὰς θεολογικὰς καὶ ἀν-

θρωπολογικὰς ἐπιστήμας ἐξ ὧν ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος τυγχάνει ἡ ψυχολογία μετὰ τῆς λογικῆς.

Ὡς τέλειον ἠθικὸν πρόσωπον ὁ Ἰησοῦς, ἦτοι ἀναμάρτητος ὢν ἐν τῇ πράξει εἶναι καὶ ἀλάνθαστος ἐν τῇ νοήσει. διότι ἡ ἀναμαρτησία ἐν τῇ πράξει, συνυπονοεῖ καὶ τὴν τελείαν λογικότητα ἐν τῇ νοήσει, τῆς δὲ ἠθικῆς καὶ λογικῆς ἐπιστήμης ὁ ἀλάνθαστος γνώμων καὶ ὁδηγὸς ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰησοῦς τόσῳ κατὰ τὴν νόησιν ὅσῳ καὶ κατὰ τὴν πράξιν ἦτο ἀλάνθαστος καὶ ἀναμάρτητος, ἀκολουθεῖ ἀναγκαιῶς ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς ὁ Ὅρθος Λόγος ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ αὐτὸς ὁ Ἠθικὸς Νόμος ἐν τῇ πράξει, ἐπομένως τὸ λογικὸν καὶ ὄντολογικὸν τῆς Ἀληθείας κριτήριον τὸ κρίνον καὶ δικάζον ἀναμέσον ἀληθείας καὶ ψεύδους, ἀναμέσων ἀληθῶν καὶ ψευδῶν κρίσεων καὶ σκέψεων καὶ φρονημάτων ὡς καὶ περὶ τῆς ἀγαθῆς ἢ κακῆς φύσεως καὶ τοῦ ποιοῦ ἐκάστου ἠθικοῦ ὄντος.

Τὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν κάτοπτρον ἐν ᾧ ἀπαστράπτουσι πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ εἰς βαθμὸν τέλειον εἶναι ὁ Χριστός. Δικαίως ὅθεν γίνεταί τὸ ἀντικείμενον τῆς ἠθικῆς καὶ λογικῆς ἐπιστήμης. Ἡ τελεία ἠθικότης ἐν τῇ πράξει εἶναι ἀχώριστος τῆς τελείας λογικότητος ἐν τῇ νοήσει. Ἀμφότερα δὲ τὰ τέλεια ταῦτα ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα ἀπαντῶμεν ἀκριβῶς ἐν τῷ Χριστῷ.

Ἀντικείμενον τῆς Θεολογίας εἵπομεν ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος, τῆς δὲ ἀνθρωπολογίας, ψυχολογίας καὶ λογικῆς ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος. Ὡστε διὰ τῆς θεολογίας καὶ ἀνθρωπολογίας τοῦ Λόγου, συνδιαλλάσσεται ἡ θεολογία μετὰ τῆς φιλοσοφίας, ἡ θρησκεία μετὰ τῆς Ἐπιστήμης, φημιῶνται δὲ οὕτω καὶ τὰ στόματα ἐκείνων οἵτινες, τὴν θρησκείαν θεωροῦσιν ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἐνῷ ἀπεναντίας αὕτη λαμβανομένη ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ ἢ σύστημα νόμων ἠθικῆς καὶ λογικῆς, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ εἰς τὸν θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν βίον, ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ μὲν τὴν νόησιν λογικοὺς καὶ προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν ἀπηλλαγμένους, κατὰ δὲ τὴν πράξιν ἠθικοὺς καὶ σώφρονες.

Ἡθική καὶ λογικὴ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναγνωρίζουσιν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν—τὸν Λόγον. Ὁ δὲ ἐν ἡμῖν λεγόμενος ὀρθὸς λόγος ἀκτὶς ὢν τοῦ προαιωνίου τοῦ Θεοῦ Λόγου, εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου ἀνθρώπου διὰ τοῦ φωτιστικοῦ ἀναμφιβόλως Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, καὶ καλεῖται νοῦς λογικὸς κρίνων ἐν πνεύματι λογικῆς καὶ ἀληθείας, καὶ ἀποτελῶν οὕτω **οὐσιωδῶς** συστατικὸν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, δι' οὗ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος διακρίνεται τῶν ἀνοήτων καὶ ἀλόγων ζώων. Οὕτω δὲ νοῦς ἢ πνεῦμα νοητικόν, ψυχὴ καὶ σῶμα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, εἰσι τρία τινὰ διακριτικά, ἐξ ὧν σύγκαιται ὁ εἰς καὶ τριαδικὸς ἢ τρισύνθετος ἄνθρωπος.

Νοῦς ἢ πνεῦμα νοητικόν καὶ λόγος παραστατικὸς τοῦ πνεύματος οὐσιωδῶς εἰσι ἐν. Διότι εἰ μὴ ὑπῆρχε νοῦς, οὐδὲ πνεῦμα φωτιστικόν θὰ ἐξεπορεύετο ἐξ αὐτοῦ, οὐδὲ λόγος θὰ ἐγεννᾶτο πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ παράστασιν αὐτῶν. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πρώτου καὶ ἀνωτάτου Νοῦ ἐκπορευόμενον, καὶ διὰ τοῦ πρώτου καὶ καθολικοῦ Λόγου ἐκδηλούμενον τῆς νοήσεως Πνεῦμα, καλεῖται Πνεῦμα Ἀληθείας, Ἀλήθεια ἢ Λόγος, ὡς νοητικόν καὶ ἀληθινόν, ζωογονοῦν καὶ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὅστις διὰ τοῦτο καλεῖται ὁμοίωμα καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, διότι μετέχει ἀκτίνος τινὸς τοῦ φωτιστικοῦ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος οὗ εἰκὼν **ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος** ὁ Λόγος. Ἄρα ὁ Λόγος ἢ πνευματικὴ ἐστὶ πηγὴ τῆς νοήσεως ἐξ ἧς καὶ ἡ ἡμετέρα νόησις καὶ ὁ ἐνδιάθετος ἐν ἡμῖν καὶ προφορικὸς λόγος. Ὅτι: «Πάντα διὰ τοῦ Λόγου ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν» (Ἰωαν. Α΄.)

Τὸ πνεῦμα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος τούτου Λόγου εἶναι διατυπωμένον ἐν τῷ γραπτῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ ὃ δὲ κοινωνῶν τοῦ πνεύματος ἢ τοῦ νοήματος τοῦ Εὐαγγελίου, γίνεται οὕτω κοινωνὸς τῷ Θεῷ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ καὶ δι' αὐτοῦ νοῶν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὴν πρώτην καὶ ἀπόλυτον καὶ καθολικὴν αὐτοῦ Ἀλήθειαν θεολογεῖ ἅμα καὶ φιλοσοφεῖ, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς θεολογίας εἶναι καὶ ἀντικεί-

μενον τῆς φιλοσοφίας, θεολογία δὲ καὶ φιλοσοφία συναντῶνται ἀμφοτέρωθεν ἐν τῷ Λόγῳ, ὅτι Λόγος Θεὸς καὶ Λόγος ἐνανθρωπήσας, εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς, Λόγος, θεάνθρωπος, ἐν ᾧ νοεῖται καὶ ὁ Θεὸς νοεῖται καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπομένως δεσμός ἠθικός καὶ πνευματικός δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Πᾶσαι αἱ σχετικαὶ καὶ μερικαὶ ἀληθείαι εἰσὶ ὄψεις καὶ μορφαὶ τῆς ἀπολύτου καὶ καθολικῆς Ἀληθείας δι' ἀπολύτου καὶ καθολικοῦ Λόγου νοουμένης. Διότι ἡ μεταξὺ ἀπολύτου ἀληθείας καὶ σχετικῆς ἀληθείας τελεία συνταύτισις, ἄνευ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ εἰκονίζοντος αὐτὴν ἀπολύτου Λόγου, φαίνεται ὡς μία λογικὴ ἀντίφασις, καθὼς καὶ πᾶσα σχέσις καὶ πᾶς σύνδεσμος μεταξὺ ἀπείρου καὶ πεπερασμένου.

Ἄλλ' ἡ διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου ἀποκάλυψις τῆς ἀπολύτου ἐν τῷ Θεῷ Ἀληθείας, οἰδεμίαν παρουσιάζει ἀντίφασιν κ. θ' ὅσον ὁ Λόγος Εἰκὼν ὢν τοῦ ἀνωτάτου Νοῦ, νοεῖ τὴν ἐν τῷ Θεῷ ἀπόλυτον Ἀλήθειαν, αὐτὸς ὢν ἡ Ἀλήθεια γανόμενος δὲ ἄνθρωπος ὅμοιος ἡμῖν ἐκτὸς ἁμαρτίας, δύναται νὰ συνδέσῃ ἡμᾶς νοητικῶς μετὰ τῆς ἀπολύτου Ἀληθείας.

Ὡστε μεταξὺ ἀπολύτου ἀληθείας καὶ ἀνθρώπου σχέσις καὶ συνταύτισις διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου δύναται νὰ γίνῃ ἐφικτή.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ νοητικῶς πεπερασμένος ὢν, δὲν ἠδύνατο νὰ νοήσῃ τὴν ἀπύλутον Ἀλήθειαν εἰ μὴ αὕτη δὲν ἀπεκαλύπτετο ἡμῖν διὰ τοῦ Λόγου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως Θεὸς τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ Χριστῷ, εἶναι ἡ ἀποκάλυψις αὐτῆς τῆς ἀπολύτου Ἀληθείας, ἥτις καθὼς ἀπόλυτος καὶ ἄπειρος περιλαμβάνει καὶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον.

Ἄρα ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος εἶναι ἡ ἀσάλευτος καὶ ἡ ἐδραία τῆς Ἀληθείας πέτρα ἐφ' ἧς ἐποικοδομοῦνται αἱ θεολογικαὶ, αἱ ἀνθρωπολογικαὶ καὶ κοσμολογικαὶ ἐπιστῆμαι.

Ὡστε ὁ Λόγος δεσμός ἐστι καὶ σχέσις δι' ἧς πᾶσαι αἱ μερικαὶ καὶ σχετικαὶ ἀλήθειαι συνάπτονται καὶ συσχετίζονται

μετὰ τῆς πρώτης καὶ ἀπολύτου ἐν τῷ Θεῷ Ἀληθείας, ἣν ἀντικείμενον γνώσεως ἔχει ἡ ὑπεράνω πιασῶν τῶν ἐπιστημῶν ὑψηλὴ τῆς Φιλοσοφίας ἐπιστήμη.

Τί ἐστὶ Θεός, τί ἐστὶν Ἀλήθεια, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, τί ἐστὶ κόσμος καὶ τίνας αἱ μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις καὶ ἀναφοραί, ταῦτα ὁ Λόγος καθὼς προῖον καὶ ἀπαυγασμα τοῦ ἀνωτάτου Νοῦ, γενόμενος ἄνθρωπος ἐξηγήσατο ἡμῖν διὰ τοῦ γραπτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λόγου. Διότι ἕκαστος λόγος τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι φῶς νοητικὸν καὶ πνευματικὸν δι' οὗ ἀνοίγονται οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας τοῦ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκοντος καὶ μελετῶντος αὐτό. Ἐξόχως τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον τοῦ « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος » παρέχει τὴν πλουσιωτέραν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ὕλην πρὸς τὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου φιλοσοφοῦντά. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ὅσῃ τὸ δυνατόν νόησιν τοῦ Λόγου, ἀπαιτεῖται καρδία εὐθεῖα καὶ ψυχὴ ἄδολος καὶ καθαρὰ. Διότι καθὼς αἱ ἀκτί- νες τοῦ ἡλίου ὅταν ἀντανακλῶνται ἐπὶ διαφανοῦ, κρυστάλλου, καθιστῶσι τοῦτον στιλπνὸν καὶ λαμπρὸν, οὕτω καὶ οἱ τοῦ Εὐαγγελίου λόγοι ὡς ἀπὸ πηγῆς πνευματικῆς προερχόμενοι, ὅταν εὗρωσι ψυχὴν καθαρὰν, φωτίζουσι καὶ ζωογονοῦσιν αὐτὴν καὶ καθιστῶσιν ἐπιδεκτικὴν ὅπως εἰσχωρήτῃ ἐν αὐτῇ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ νόημα τῶν ἀναγινωσκυμένων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λόγων ; « Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν » εἶπεν ὁ Χριστός.

Τοιαύτη καρδία εὐθεῖα καὶ ψυχὴ ἄδολος καὶ καθαρὰ διψῶσα τὸ πνευφόρον τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνώσεως πνευματικὸν ὕδωρ, ἦν ἡ τοῦ Α. Μικρακῆ. Μετὰ ὅλως ἐκτάκτου ζήλου καὶ θερμῆς ἀφοσιώσεως ἐπιδοθεὶς ἐκ νεότητος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην τῶν θείων Γραφῶν, ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ ὁ δεινότερος τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Κεινῆς Διαθήκης, καὶ ὁ κρᾶτιστος τῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων, διὰ δὲ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ εὐφραδείας καὶ τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ δεινότητος ἐφείλ- χυσε τὴν θαυμασμὸν πολλῶν ἐξόχων λογίων, καθηγῆται δὲ, φοι- τηταὶ καὶ λόγιοι Ἀρχιερεῖς ἐγένοντο πολλάκις ἀκροαταὶ τῶν

ἐμιλιῶν αὐτοῦ. Πατριαρχεῖα καὶ Σύνοδοι συνίσταν αὐτὸν δι' ἐγκυκλίων εἰς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα ὡς κράτιστον ἐρμηνευτὴν, γραφικώτατον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐμπνεόμενον ὑπὸ διαπύρου χριστιανικοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν θείων ἀληθειῶν καὶ τῆς δόξης τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. Τὰ θεολογικά αὐτοῦ καὶ φιλοσοφικά συγγράμματα ἐπέσπασαν τὸν ἔπαινον καὶ τὸν θαυμασμόν ἐπιφανῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων, ἐν οἷς συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐν Εὐρώπῃ γνωστός πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου Δοίλιγερ. Οἱ ἐν ταῖς γράμμασιν ἐξέχοντες καὶ ἤδη τεθνεῶτες Κωνσ. Ἀσώπιος, Φίλιππος, Ἰωάννου καὶ Κ. Κοντεργάνης ἀπὸ κοινοῦ ἐξετίμησαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ πολυμαθειαν τοῦ ἀνδρός, καὶ τὴν ἔξοχον διαλεκτικὴν αὐτοῦ ικανότητα, καὶ τὴν ὑπέροχον ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Ὁ σοφὸς ἡμῶν συμπολίτης κ. Ἰωάννης Σκαλτσούνης ἐν Κων)πόλει διατρίβων, ἔλεγεν εἰς τὸν Ἱατροφιλόσοφον κ. Κ. Παπαλήλιον ὅτι ἐὰν ὑπάρχῃ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικοκοινωνικὴ κίνησις ἐν Ἑλλάδι ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς τοῦτο εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ ὁρᾶσιν τῆς Σχολῆς τοῦ κ. Μακράκη. Ἐθεώρησε δὲ **ἀσέθειαν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας** τὴν καταδικάσασαν αὐτὸν Ἱ. Σύνοδον τοῦ 1879 ἐνεκα **ἐμπαθείας** καὶ προσωπικῶν λόγων.»

Ἄλλ' ὅ,τι τὸν σεφὸν τοῦτον ἄνδρα καθιστᾷ ἐξόχως περιεβλεπτον ἐν τῇ ὑψηλῇ σφαίρᾳ τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ πνευματικῷ τῶν ἰδεῶν κόσμῳ, εἶναι αὐτὸ τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα.

Οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ φιλοσοφησάντων νεωτέρων ἐλλήνων ἀπὸ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως ἄχρι τοῦ πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν τελευτήσαντος σοφοῦ Κερκυραίου Π. Βράϊλα κατόρθωσε νὰ ἰδρύσῃ ἴδιον φιλοσοφίας σύστημα, ἢ τοῦλάχιστον νὰ τάμῃ νέαν ὁδὸν καὶ νὰ ρίψῃ βάσεις συστήματος, ὡς ὁ ἡμέτερος ἀρχικὸς φιλόσοφος Α. Μακράκης.

Διότι ὁ μὲν περικλεῆς Εὐγένιος, ὁ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀκμάσας, ἐδίδασκεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων τὰ φιλοσοφί-

ματα τοῦ Λωκίου, τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ τοῦ Βολφίου, ὁ δὲ σοφὸς Βράϊλας ἦν ὁπαδὸς τῆς διὰ τοῦ Γάλλου Βίκτωρος Κουζέν ἰδρυθείσης σχολῆς τοῦ Ἐκλεκτικισμοῦ, φρονῶν μετὰ τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῆς ὅτι πάντα τὰ φιλοσοφικά συστήματα ἐνέχουσιν τι τὸ καλόν.

Οὕτω οὐτε ὁ περικλεὲς Εὐγένιος, οὐτε ὁ μετ' αὐτὸν Νεόφυτος Βάμβας, οὐδὲ ὁ ἡμέτερος σοφὸς Βράϊλας ἐπεχείρησαν νὰ ἰδρῶσιν ἴδιον φιλοσοφίας σύστημα ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν πατρίδι τῆς φιλοσοφίας.

Καὶ ὁ μὲν πρῶτος οὐδὲν σύστημα ἀποκλεικτικῶς παραδεχόμενος νὰ ἰδρῶσιν ἴδιον φόβῳ **μὴ κόψῃ τὰς σχέσεις** μετὰ τῆς θρησκείας, ἐγένετο κατ' ἀνάγκην ἐκλεκτικὸς, ὁ δὲ σοφὸς Βράϊλας ἐκλεκτικὸς ἐπίσης, ἀλλὰ φιλοσοφικῶς πλειότερον τοῦ ἄλλου προσεγγίσας πρὸς τὴν **Ἀλήθειαν**, ἐφρόνει ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ἀχώριστος τῆς φιλοσοφίας, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ὑπεράνω ταύτης.

Τοιαῦτα φρονῶν ὁ σοφὸς Βράϊλας, ἐγένετο οὕτω ὁ προάγγελος τῆς ἐν τῷ φιλοσοφικῷ ὀρίζοντι τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀνατολῆς τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθοῦς Φιλοσοφίας.

Ἀλλὰ τίς ὁ τῆς θρησκείας, καὶ τίς ὁ τῆς φιλοσοφίας ἀληθὲς ὀρισμὸς, τίνες αἱ μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις, καὶ ὅποιον τὸ ἀντικείμενον ἐν ᾧ συναντῶμεν αὐταί, καθιστῶσι δυνατὴν τὴν συμφιλίωσιν καὶ συνταῦτισιν τῆς θρησκείας μετὰ τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς θεολογίας μετὰ τῆς φιλοσοφίας οὐδὲν σαφὲς καὶ ὀρισμένον λέγει ἡμῖν ὁ ἄλλως τε σοφὸς καὶ θεοσεβὴς ἀνὴρ.

Αὐτῶν περὶ ἀπολύτου Ἀληθείας λέγει: « ὅτι καθὸ ἄπειρος αὕτη περιλαμβάνει, καὶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καθὸ πεπερασμένος καὶ ὕλικῶς καὶ ἀνοητικῶς καὶ ἠθικῶς, οὔτε ὅλην τὴν ἀλήθειαν δύναται νὰ νοήσῃ, οὔτε πάλιν οὐδεμίαν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης μέρος τῆς ἀληθείας ἐπὶ μᾶλλον αὐξανόμενον. » (Ὅρα Στοιχ. Θεωρητ. καὶ Πρακτ. Φιλοσοφίας II. Βράϊλα σελ=84)

Ὡστε ἡ τῆς πρώτης καὶ ἀπολύτου καὶ καθολικῆς Ἀληθείας ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ γνῶσις δι' ἑλλειψιν πνευματικῶν

τῶν ἰδεῶν πηδαλίου ἢ ἄλλως εἰπεῖν φιλοσοφικοῦ τῆς ἀληθείας κριτηρίου, ἡγνοήθη παντελῶς ὑπὸ τῶν ἄχρι τοῦδε φιλοσοφησάντων.

Ἄς θιζώμεν τὸ ζήτημα τοῦτο χάριν ἰδίᾳς ἀσκήσεως πνευματικῆς.

Εἰ τὸ ἀτελές εἰδέναι τῶν πολλῶν πεπερασμένων ὄντων, πνευματικόν ἐστι προῖον πηγάζον ἐκ τοῦ τελείου εἰδέναι τοῦ ἀπείρου ὄντος, καὶ εἰ πᾶσα ἐν ἡμῖν ἰδέα ἀκτὶς τις ἐστὶ πνευματικῆς τῆς ἀπολύτου καὶ καθολικῆς τοῦ ὄντος Ἰδέας, ἀκολουθεῖ ὅτι ἡ ἐνανθρωπῆσις τῆς ἀπολύτου ταύτης Ἰδέας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, σχέσις ἐστὶ καὶ δεσμός δι' οὗ αἱ πολλαὶ σχετικαὶ ἰδέαι καὶ ἀληθεῖαι τῶν πεπερασμένων ὄντων, συσχετίζονται καὶ συνδέονται μετὰ τῆς ἀπολύτου καὶ καθολικῆς τοῦ ἀνωτάτου ὄντος Ἰδέας καὶ Ἀληθείας;

Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν λογικὴν αὐτῆς ἔποψιν θεωρουμένη ἡ σχέσις αὕτη, καλεῖται ὀρθὸς λόγος, ὑπὸ δὲ τὴν ἠθικὴν καλεῖται ἠθικός νόμος. Διὰ μὲν τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐν τῇ νόησει, ἀναγκάμεθα εἰς ἐντελὴ γνῶσιν καὶ νόησιν τῆς ἀπολύτου Ἀληθείας· διὰ δὲ τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἐν τῇ πράξει φερόμεθα πρὸς αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον Ἀγαθόν. Διὰ τοῦ νόμου τῆς νόησεως—τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ διὰ τοῦ νόμου τῆς πράξεως—τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἐρχόμεθα εἰς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν συνάφειαν μετὰ τῆς ἀπολύτου ἀληθείας καὶ μετὰ τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ. Μέσον ἀναγκαιὸν πρὸς νόησιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ἀληθείας ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος. Εἰ μὴ ὑπάρχεν ὁ ὀρθὸς λόγος, ὁ ἄνθρωπος καθὼς πεπερασμένον ὄν, οὐκ ἂν ἠδύνατο ἀναχθῆναι εἰς τὴν νόησιν τοῦ ἀπείρου ὄντος. Ὡστε ὁ ὀρθὸς λόγος εἶναι ὁ δεσμός ὁ συνδέων τὸ αἰετὸν ὄν μετὰ τοῦ ἐν χρόνῳ γεγονότος. Καθὼς δὲ τὸ σχετικόν εἶναι τῶν πεπερασμένων ὄντων μαρτυρεῖ τὸ ἀπόλυτον εἶναι ἐνός ἀπείρου ὄντος, οὕτω καὶ τὸ σχετικόν εἰδέναι τῶν ὄντων μαρτυρεῖ τὸ ἀπόλυτον εἰδέναι ἢ τὴν ἀπόλυτον Ἰδέαν καὶ Ἀλήθειαν τοῦ ἀνωτάτου ὄντος. Αὕτη δὲ ἡ διὰ σχετικῶν ἀποτελεσμάτων ἀναγωγὴ τῆς ψυχῆς πρὸς νόησιν μιᾶς Ἀπολύτου Αἰτίας, καλεῖται νόησις κατὰ

τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἄρα ὁ ὀρθὸς λόγος σχέσις ἐστὶ καὶ δεσμὸς μεταξὺ αἰεὶ ὄντος καὶ πεπερασμένων ὄντων. Ὁ ὀρθὸς λόγος καθὸ νόμος τῆς ὀρθῆς νοήσεως καὶ τῆς ὀρθῆς πράξεως, ἔχει κυριότητος τὸ ὅποῖον οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ αὐτῷ, καὶ δύναμιν βεβαιωτικὴν τῆς ἀληθείας ἀκαταμάχητον καὶ ἀπρόσβλητον. Νόμος ὢν πάσης ὀρθῆς νοήσεως, κρίσεως καὶ ἰδέας δι' οὗ φιλοσοφοῦντες, συλλαμβάνομεν ἀληθεῖς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου ἰδέας, τίθεται ὡς αὐτὸ τὸ λογικὸν τῆς ἀληθείας κριτήριον ἐν τῷ πνευματικῷ τῶν ἰδεῶν κόσμῳ. Νόμος δὲ τῆς ὀρθῆς πράξεως καὶ ἐνεργείας τῶν ἠθικῶν ὄντων, τίθεται ὡς αὐτὸ τὸ ὄντα-λογικὸν τῆς ἀληθείας κριτήριον, δυνάμει τοῦ ὁποῦ ἐξακριβοῦται ἡ φύσις καὶ τὸ ποιὸν ἐκάστου ὄντος.

Ὁ ὀρθὸς λόγος εἶναι προϊὼν καὶ γέννημα τοῦ αἰωνίου τοῦ Θεοῦ Λόγου. Εἰ δὲ ὁ ἐν ἡμῖν λόγος διὰ τὸ ἀτελὲς καὶ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἡμῶν ὑπόκειται πολλάκις εἰς πλάνας, ὅτι τὸ πλανᾶσθαι ἀνθρώπινον, — ὁ ὀρθὸς ὅμως λόγος μένει ἑσκαὶ ἀκλινὴς καὶ ἄπτωτος καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται ὀρθός, διότι οὐδέποτε παρεκκλίνει τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς λογικῆς.

Ἀλλὰ φύσει ἄπτωτος καὶ ἀλάνθαστος εἶναι μόνον ὁ ἐκ Θεοῦ ἀπ' εὐθείας προερχόμενος λόγος. Τοιοῦτον δὲ ἀλάνθαστον λόγον μόνον ἀλάνθαστος νοῦς δύναται νὰ γεννήσῃ. Ἦν δὲ χρόνος ὅτε ὁ ὀρθὸς οὗτος καὶ ἀλάνθαστος τοῦ Θεοῦ Λόγος, προαιωνίως ὢν ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ὡς Ἰδεατὸς Λόγος καὶ Θεός, ἐγένετο ἄνθρωπος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτος, ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν **πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας**, ἐγένετο πρόσωπον ἢ προσωπικὸς Λόγος, εἰς Θεάνθρωπος ἔχων τελείαν ἐπίγνωσιν καὶ τοῦ Θεοῦ ἐξ οὗ ἐγεννήθη, καὶ τοῦ κόσμου ὅστις δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ τοῦ ἀνθρώπου οὗ ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

Ὁ ἐν τῷ Θεανθρώπῳ Ὁρθὸς Λόγος σχέσις ἐστὶ καὶ δεσμὸς δι' οὗ, ὁ ἠθικῶς ἀτελής καὶ πεπερασμένος ἄνθρωπος συσχετίζεται καὶ συνάπτεται **ἡθικῶς** μετὰ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὸ πεπερασμένον ὢν συνδέεται μετὰ τοῦ ἀπείρου ὄντος κατὰ τὸ αὐτὸ τῆς νοήσεως πνεῦμα, καὶ πᾶσαι αἱ ἐν τοῖς οὖσι μερικαὶ καὶ

σχετικαὶ ἰδέαι καὶ ἀλήθειαι μετὰ τῆς πρώτης καὶ ἀπολύτου τοῦ αἰεὶ ὄντος Ἰδέας καὶ Ἀληθείας.

Λόγος δὲ συνέχων ἐν ἑαυτῷ καὶ Θεὸν καὶ κόσμον καὶ ἄνθρωπον εἶναι ὁ ὄντολογικὸς τοῦ παντός Ὁ Λόγος = Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ἡ τελειωτάτη Εἰκὼν τοῦ αἰεὶ ὄντος, ἐν ᾧ νοεῖται καὶ ὁ Θεὸς καὶ ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐπομένως καὶ ἡ τὰ πάντα περιλαμβάνουσα ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ Ἀλήθεια.

Γιθεμένης τῆς υπάρξεως ἐνὸς ἀπείρου ὄντος, ἐξ οὗ τὸ εἶναι ἔχουσι τὰ πολλὰ πεπερασμένα ὄντα, τίθεται ἅμα καὶ ὁ τῆς υπάρξεως τοῦ ὄντος Λόγος, ἐξ οὗ Λόγον ἔχει καὶ σκοπὸν καὶ τὸ εἶναι τῶν πολλῶν ὄντων. Διότι εἰ μὴ ὑπῆρχεν ὁ πρῶτος Λόγος οὐκ ἂν εἶχε τὸν ἑαυτῆς Λόγον καὶ ἡ τοῦ κόσμου δημιουργία. "Αλλ' ὁ κόσμος ὑπάρχει. Ἄρα ὑπάρχει καὶ ὁ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου Λόγος. Ἄρα ἄνευ τοῦ Λόγου οὐδὲ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ Θεὸς ἄνευ τοῦ Λόγου τί θὰ ἦτο; Θεὸς οὐ ἡ ὑπαρξίς δὲν θὰ εἶχε τὸν ἑαυτῆς Λόγον. Θεὸς μονοπρόσωπος ἀνίκανος ὅπως διὰ Λόγου ἐξεικονίσῃ καὶ παρὰστήσῃ ἑαυτὸν εἰς τὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ πολλὰ ὄντα. Θεὸς δὲ ἄνευ Λόγου παραστατικὸς τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ οὐσίας, ἐστὶ Θεὸς ἄγονος καὶ ἀνίκανος ὅπως συλλάβῃ τὴν Ἰδέαν τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Ὑστερημένος τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς καὶ νοήσεως, οὐκ ἂν ἦν Θεὸς ζῶν καὶ νοῶν, οὐδὲ θὰ ἐξεπέρευστο ἐξ αὐτοῦ τὸ τῆς ζωῆς καὶ νοήσεως πνεῦμα, ἐπομένως καὶ ἡ τοῦ πνεύματος τούτου μετάδοσις τῷ ἀνθρώπῳ ἦν ἂν ἀδύνατος. Διὰ τοῦτο, εἰ μὴ ὑπῆρχε Λόγος ἐν τῷ Θεῷ, οὐδὲ Θεὸς θὰ ὑπῆρχε οὐδὲ κόσμος. Ἡ ἀρχὴ ἄρα τοῦ παντός ὁ Λόγος.

Καθὼς δὲ τὸ εἶναι τῶν πολλῶν ὄντων μαρτυρεῖ τὸ εἶναι τοῦ ἀνωτάτου ὄντος, οὕτω καὶ τὸ εἰδέναι αὐτῶν μαρτυρεῖ τὸ εἶναι τοῦ ἐν τῷ Θεῷ νοητικοῦ Λόγου. Ἄρα ὁ Λόγος δεσμός ἐστι καὶ σχέσις μεταξὺ τοῦ αἰεὶ ὄντος καὶ τῶν πολλῶν πεπερασμένων ὄντων. Ὁντολογικὸς Λόγος.

Ὁ Λόγος ὡς τελεία Εἰκὼν καὶ παράστασις τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνωτάτου ὄντος, ἐστὶ κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ

πρώτη τοῦ ὄντος Ἀλήθεια ἐξ ἧς καὶ αἱ πολλαὶ τῶν ὄντων πηγάζουσιν ἀλήθειαι. Ἄρα ὁ Λόγος ἦν ἡ ἀπόλυτος καὶ καθολικὴ τῶν ὄντων Ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Λόγου ἐνσάρκωσις ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις αὐτῆς τῆς ἀπolutου ἐν τῷ Θεῷ Ἀληθείας, εἶναι αὐτὴ ἡ Αὐτοαλήθεια, τὸ κριτήριον πάσης ἀληθείας εἴτε θρησκευτικῆς, εἴτε θεολογικῆς εἴτε φιλοσοφικῆς.

Τὸ εἰδέναι τὴν πρώτην καὶ ἀπόλυτον Ἀλήθειαν διὰ τοῦ Λόγου, ἐστὶν εἰδέναι πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ πάσας τὰς ἀληθείας, ἐφ' ὅσον ἐξ ἐκείνης αὐταὶ ἐξαρτῶνται, ἐφ' ὅσον αἱ μερικαὶ καὶ σχετικαὶ ἀλήθειαι εἰκόνες εἰσὶ καὶ μορφαὶ τῆς καθολικῆς καὶ ἀπολύτου Ἀληθείας, ὃ δὲ ἐπιγινούς τὴν ἐξηγηματικὴν τῶν πάντων Ἀλήθειαν, κατέχει αὐτὸ τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας, αὐτὴν τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν δι' ἧς θεραπεύονται αἱ τριπλαῖ τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκαι.—θρησκευτικαί, φιλοσοφικαί, καὶ κοινωνικαί,

Τὸν ὀντολογικὸν τοῦτον τοῦ παντός Λόγον ἀντικείμενον γνώσει· ἔχει ἡ Φιλοσοφία τοῦ κ. Μακράκη.

ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

τοῦ

Α. ΜΑΚΡΑΚΗ.

« Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον
γινώσκεται »

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ κ. Α. Μακράκη σύγκειται ἐκ τεσσάρων ὀγκωδῶν τόμων, ὧν ὁ πρῶτος περιέχει τὴν Εἰσαγωγὴν τῆς Φιλοσοφίας μετὰ τῆς ψυχολογίας καὶ λογικῆς, ὁ δεῦτερος τὴν Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν, ὁ τρίτος τὴν Θεολογίαν, καὶ ὁ τέταρτος τὴν

Φιλοσοφίαν ἤτοι τὴν ἀνακεφαλαίωσιν πασῶν τῶν ἀνωτέρω ἐπιστημῶν.

Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς φιλοσοφίας ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὸν νόμον, καθ' ὃν φύεται καὶ γεννᾶται ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ λαμβάνει ὑπόστασιν καὶ ὄνομα ἡ φιλοσοφία, δεικνύει τὴν φύσιν καὶ τὰ προσόντα τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ φιλοσόφου, τὸν τῆς φιλοσοφίας σκοπὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ὅπερ ὀνομάζεται καὶ σημερινῶς διὰ τοῦ ὀνόματος **ἀλήθεια**, τὸν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν χαρακτηρὰ τοῦ ἀντικειμένου τῆς φιλοσοφίας, τὸν τῆς φιλοσοφίας ὅρισμὸν καὶ τὴν μέθοδον αὐτῆς, τὸν ἀρ' οὗ ὅρον καὶ τὸ πρὸς ὃν ὅρον ἢ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφικῆς μεθόδου, τὴν ὅλην φιλοσοφικὴν μέθοδον διὰ τῶν τριῶν τῆς γνώσεως ἀντικειμένων ἤτοι τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ Ἀνθρώπου ἐφ' ὧν ἐποικοδομοῦνται αἱ θεολογικαί, κοσμολογικαὶ καὶ ἀνθρωπολογικαὶ ἐπιστήμαι, τοὺς τηρητέους κανόνας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Ταῦτα ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ. Ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ὀρίζει πρῶτον αὐτὴν καὶ δεικνύει μετὰ πολλῆς σαφηνείας τὴν μέθοδον αὐτῆς, ἐξηγεῖ ἐπιστημονικώτατα τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν τριαδικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν τοῦ τε νοητικοῦ, τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ παθητικοῦ αὐτῆς, ἐξετάζει τὸν τελικὸν λόγον τῶν ἐν τῇ ψυχῇ δύο φύσεων καὶ ἀποδεικνύει τὸν νόμον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς προόδου αὐτῶν. Ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς, προβαίνει εἴτα εἰς ἐξέτασιν καὶ τοῦ νοητικοῦ καὶ βουλευτικοῦ αὐτῆς ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις καὶ ἐν ἐκτ' σ' ι, ἐξετάζει τὰ περὶ τὴν ἀντίληψιν, τὴν μνήμην, τὴν κρίσιν καὶ τὸν συλλογισμὸν ἐνθα ποιεῖται μνησίαν καὶ περὶ Ἀριστοτέλους ὡς πρῶτον περὶ συλλογισμοῦ γράφοντος. Μετὰ τὴν κατὰ μέρος καὶ ἐν τοῖς καθ' ἑκάστα θεωρίαν τῆς ψυχῆς, ποιεῖται ἐν τέλει καὶ γενικὴν αὐτῆς θεωρίαν. α' Ἡ ψυχὴ, λέγει, ὡς ὃν καὶ οὐσία διαιρεῖται καὶ διακρίνεται εἰς φύσιν καὶ ὑπόστασιν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ὑπόστασιν μία ἐστὶ καὶ ἀπλή, ἀμερὴς ἢ μονομερὴς, ἀδιαιρέτος καὶ ἀδιάλυτος· κατὰ δὲ τὴν φύσιν ἐστὶ τριπλή, τρεῖς

«ἔχουσα ἀρχικὰς δυνάμεις ἐπὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως διατεταγμένας, ὧν ἑκάστη ἔχει ἔργον ἴδιον καὶ σκοπὸν ἴδιον, συντρέχουσι δὲ καὶ αἱ τρεῖς εἰς τὸν ἕνα σκοπὸν τῆς μιᾶς ψυχῆς. «Καλοῦνται δὲ αἱ δυνάμεις αὗται **παθητικόν, βουλευτικόν, νοητικόν**» (Ψυχολογία ἀρ—238.)

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ ψυχολογίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Λογικῇ πρῶτον διακρίνει αὐτὴν ἀπὸ τῆς ψυχολογίας, ὀρίζει καὶ διαιρεῖ αὐτὴν μεθοδικῶς, λέγει ὅτι ἡ μὲν ψυχολογία, ἀντικείμενον γνώσεως ἔχει τὴν ὅλην τῆς ψυχῆς φύσιν καὶ τὴν ἐξήγησιν ἀπάντων τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων. Ἡ δὲ λογικὴ ἀντικείμενον γνώσεως ἔχει ἐν μόνον ψυχολογικὸν φαινόμενον, ἥτοι **τὴν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον νόησιν τῆς ψυχῆς ἐν πάσαις ταῖς νοητικαῖς αὐτῆς ἐργασίαις.**» Εἰτα δεικνύει τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, διαιρεῖ αὐτὴν εἰς δύο μέρη, εἰς ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν λογικὴν. Ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ λογικῇ διὰ τοῦ ὅρου **ὀρθὸς λόγος** δεικνύει τὸν πρῶτον καὶ ἀρχικὸν τῆς νοήσεως νόμον, ἐξηγεῖ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ ἀποδεικνύει τὸ νόμιμον αὐτοῦ κῦρος. Ὡς ὀρθὸν λόγον οὐδὲν ἄλλον νοεῖ ἢ τὸν ἀναγκαιὸν δεσμὸν τὸν μεταξὺ τοῦ αἰεὶ ὄντος καὶ τοῦ ἐν χρόνῳ γεγονότος, ὃν παριστάνει δι' εὐθείας γραμμῆς οὕτω: Γεγονός Ὁρθός Λόγος Α εἰ ὄν. τὴν δὲ ἀναγωγὴν τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς νοήσεως τοῦ γεγονότος εἰς τὴν νόησιν τοῦ ὄντος, κάλει νόησιν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἐξετάζει τὸ κῦρος τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τὸ κῦρος τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀντιλήψεως καὶ τὴν νομιμότητα τῆς δι' αὐτῶν γνώσεως, λύει τὸ μεταξὺ Σκεπτισμοῦ καὶ Δογματισμοῦ ζήτημα περὶ τῆς ἀποδείξεως τῆς ἀπολύτου νομιμότητητος τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὡς καὶ περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας δι' οὗ ἐλέγχει καὶ τὰ συστήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας ἧς ἀρχηγὸς καὶ θεμελιωτὴς ὑπῆρξεν ὁ Καρτέσιος, ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς γενέσεως τῶν ἰδεῶν, δεικνύει τοὺς νόμους δι' ὧν ἀποκτῶνται αἱ ἰδέαι, καὶ ἀναιρεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν καὶ τοῦ ἀγράφου πινακος, ἐξηγεῖ τὰς κρίσεις καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν, παρὰ τίθῃσιν

ἱκανὰ παραδείγματα ὀρθῶν καὶ ἡμαρτημένων, καὶ εἰλικρινῶν καὶ
 δολλίων κρίσεων, ἐξηγεῖ τὸν συλλογισμόν καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ,
 τὴν φύσιν καὶ τὴν σχέσιν τῶν τριῶν ὄρων τοῦ συλλογισμοῦ, ποι-
 εῖται μνείαν περὶ σχημάτων καὶ τρόπων τοῦ συλλογισμοῦ, ἔτι
 δὲ καὶ σοφισμάτων τὰ ὅποια διακρίνει εἰς τρία γένη· εἰς σοφί-
 ματα παρὰ τὴν λέξιν, εἰς σοφίσματα παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ
 εἰς σοφίσματα παρὰ τὴν μέθοδον. Ἐν τῇ πρακτικῇ λογικῇ, ἐ-
 ξηγεῖ τὴν φύσιν τῆς μεθόδου ἐν γένει καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν
 λογικῶν νόμων καὶ ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς γνῶ-
 σεως, παραθέττων κανόνας τοῦ παρατηρεῖν καὶ λογίζεσθαι καὶ
 ἀνευρίσκειν τὴν αἰτίαν τῶν ἁμαρτημάτων τῶν φιλοσόφων ἀπέ-
 ναντι τῆς πρακτικῆς λογικῆς. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει
 τῆς πρακτικῆς λογικῆς ποιεῖται λόγον περὶ **Διαλεκτι-
 κῆς** ἣν ὀρίζει **τεχνὴν τοῦ μεταδιδόναι καὶ λαμβά-
 νειν τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἐν τοῖς λόγοις τε καὶ
 διαλόγοις χρήσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῶν λογικῶν
 νόμων καὶ κανόνων, ἐξελέγχειν δὲ καὶ ἀποκρού-
 ειν τὸ ἀντικείμενον εἰς τὴν ἀλήθειαν ψεύδος.**
 Ἐἰ ὑποσημειώσει ποιεῖται λόγον περὶ τῆς **σημασίας** ἣν εἶχε ἡ δι-
 αλεκτικὴ παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει. Πραγματεύεται τοὺς
 κανόνας οὓς δεῖ τηρεῖν πρὸς τὸ γενέσθαι διαλεκτικόν, καὶ καθ’
 οὓς δεῖ κρίνειν τοὺς διαλεγομένους. Εἰσερχόμενος εἶτα εἰς τὸ περὶ
 γλώσσης καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ζήτημα, διαιρεῖ τὴν γνῶσιν αὐ-
 τῆς εἰς τεχνικὴν, ἐπιστημονικὴν καὶ ἐμπειρικὴν, διακρίνει αὐ-
 τὴν εἰς ὕλην καὶ εἶδος, τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος τῆς διανοίας ἀ-
 πεικονίζουσιν. Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ
 ἐλέγξῃ τὰς ἀτοπίας τῆς νεωτέρας Γερμανικῆς λογικῆς, ἀνακε-
 φαλαιῶν δὲ ἐν ὀλίγοις τὰ ἐν τῇ λογικῇ, καταλήγει εἰς τὸ συμ-
 περασμα ὅτι α ἔλευθεροῦνται τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἀπὸ τῆς δου-
 λείας καὶ τῆς τυραννίας τῶν ψευδοθηρησκειῶν, τῶν ψευδοπολι-
 τειῶν καὶ τῶν ψευδοφιλοσοφιῶν, βασιλεύονται ὑπὸ τοῦ παμβασι-
 λέως Λόγου θρησκευτικῶς, πολιτικῶς καὶ φιλοσοφικῶς.»

Ἐν τῷ Β'. τόμῳ τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος ἔνθα

περιέχεται ἡ Φιλοσοφικὴ ἠθικὴ, ὀρίζει τὴν ἠθικὴν ὡς ἐπε-
 στῆμην τῆς κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον βουλήσεως καὶ
 πράξεως τοῦ ἐλευθέρου προσώπου, πρὸς ἀπό-
 κτήσιν πάσης ἠθικῆς ἀρετῆς, διακρίνει αὐτὴν ἀπὸ τῆς
 λογικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς γνώσεως,
 καὶ ἐκ τοῦ τέλους ὃ ἐπιδιώκει, διαίρει αὐτὴν εἰς θεωρητικὴν
 καὶ εἰς πρακτικὴν ἠθικὴν. Μετὰ τὸν ἐν τῇ θεωρητικῇ ἠθικῇ
 ὀρισμὸν τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν, ἐξετάζει τὰς δι-
 αυτοῦ νοουμένας ἠθικάς, ἀληθείας, ὧν πρώτη καὶ ἀρχικὴ καὶ θε-
 μελιώδης ἀλήθεια, ἡ ἰδέα ἐστὶ τοῦ ἀπολύτου Ἀγαθοῦ οὗ ἔκ-
 φρασις καὶ παράστασις ἐστὶν αὐτὸ τὸ τέλειον ἠθικὸν ἀγαθὸν ἐν
 τῷ προσώπῳ τοῦ Θεανθρώπου, ὃν ἡ ἠθικὴ ἐπιστῆμη ἀναγορεύει
 ὡς τὸ κριτήριον τῶν ἠθικῶν πράξεων παντὸς ἐλευθέρου πρὸς-
 ὡπου. Εἴτα προβαίνει εἰς ἐξέτασιν τίς ἡ τελειωτάτη βουλή τοῦ
 Θεοῦ, καὶ ποῖον τὸ τελειότατον αὐτοῦ ἔργον, καὶ ἀποδεικνύει
 ἐπιστημονικῶς ὅτι ἡ τελεία εἰκὼν καὶ ἡ ἀκριβὴς παράστασις τοῦ
 ἀπολύτου Ἀγαθοῦ, ἐστὶν ὁ τέλειος ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός,
 τὸ τέλειον ἠθικὸν ἀγαθόν. μετὰ τὰς ἐπιστημονικάς ταύτας ἀ-
 ποδείξεις, προσάγει μαρτυρίας περὶ Χριστοῦ ἔκ τε τῆς παλαιᾶς
 καὶ τῆς νέας Διαθήκης, καὶ ἀποδεικνύει ἐπιστημονικῶς ὅτι ὁ
 ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ τελειότατον ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ κριτήριον
 πασῶν τῶν ἠθικῶν πράξεων. Ἀποδεικνύει ἐπιστημονικῶς τὴν
 ὑπαρξίν τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ
 ἠθικὸν ἀγαθόν, καὶ τὴν ἀρχικὴν γένεσιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀοράτῳ
 κόσμῳ τῶν πνευμάτων, συγκρίνει τὰς δύο ἀντιθέτους ἀρχὰς ἐξ
 ὧν πηγάζουσι τότε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν τῷ κόσμῳ ἐξετά-
 ζων καὶ τὸν μεταξὺ ἀμφοτέρων νόμον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ· ἀπο-
 δεικνύει ἐπιστημονικῶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ τελείου ἠθικοῦ κακοῦ ἐν
 τῷ προσώπῳ τοῦ Διαβόλου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ
 τελείου ἠθικοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, τοντε ἀνα-
 γκαῖον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ νόμον καὶ τὰς δύο ἀντικειμένας βασι-
 λείας. Ὅρίζει τί ἐστὶν ἐλεύθερον πρόσωπον, καὶ πῶς καὶ διὰ
 τίνων μέσων δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ ἠθικὸν καὶ ἐλεύθερον

πρόσωπον καὶ πόσα δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ τέλος, ποῖον τὸ ἀληθὲς τέλος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τίνων μέσων καὶ συνθηκῶν ἐπι-
τυγχάνεται, ἀκολουθῶς προβαίνει εἰς τὴν ἱστορικὴν γνῶσιν τῆς
θεοσυστάτου κοινωνίας ἀρχομένος ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς
Εὔας, καὶ εἰς ἐξέτασιν τῶν ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ θείου νό-
μου συνεπειῶν. Ἐξηγεῖ ἐπιστημονικώτατα τὴν φύσιν τοῦ Δια-
βόλου, καὶ τὸν νόμον τῆς συντηρήσεως τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ
τὸν νόμον τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ· ἐξετάζει τὴν ἐξ ἀρχῆς φύ-
σιν καὶ τὸν προορισμὸν τῆς γυναικός, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐρ-
γασίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνδρός, τίς ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις
τοῦ Ἀδάμ ὑπὸτε γραφικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν· εἶτα δι-
απραγματεύεται περὶ Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ἣν ἐξετάζει ὑπὸ
τρεῖς διαφοροὺς ὄψεις, ὡς Ἐκκλησίαν οἰκοδομουμένην, Ἐκκλη-
σίαν συντηρουμένην, καὶ Ἐκκλησίαν ἀγωνιζομένην. Ἐν κεφαλ.
Γ'. λύει τὰ ζητήματα τῆς σχέσεως τοῦ ἐλευθέρου προσώπου
πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, τῶν ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης πηγαζόντων κα-
θηκόντων καὶ δικαιωμάτων, τῆς σχέσεως πολλῶν ἐλευθέρων προ-
σώπων πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ πρὸς ἄλληλα, καὶ τῶν ἐκ τῆς
σχέσεως ταύτης πηγαζόντων καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων. Ἐν
τῷ Β'. μέρει τῆς πρακτικῆς ἠθικῆς λύονται τὰ ἐξῆς τρία ζη-
τήματα 1) τί ἐστὶν ἠθικὴ ἀρετὴ, καὶ τί ἐστὶν ἠθικὴ κακία·
2) τίνες καὶ πόσαι εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ τῆς ἠθικῆς τελειότητος τοῦ
ἀνθρώπου, καὶ τίνες αἱ ἐναντίαι αὐταῖς κακαί : 3) τίς ὁ τρόπος
τῆς κτήσεως καὶ τῆς μεταδόσεως ἐκάστης ἀρετῆς, καὶ τίς ὁ τρό-
πος τῆς ἀποφυγῆς ἢ τῆς ἀπαλλαγῆς ἐκάστης κακίας. Διὰ μὲν τῆς
θεωρητικῆς ἠθικῆς ἀποκαλύπτεται τὸ τέλειον ἠθικὸν ἀγαθὸν ἐν
τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἀντικείμενον τέλειον
ἠθικὸν κακόν, ὅπερ κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς καλεῖται
Διάβολος. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης πηγάζει ὁ τοῦ ἀνταγω-
νισμοῦ νόμος, καθ' ὃν ἰσχὺς εἰς τέλος τὸ ἀγαθὸν καὶ γενή-
σονται πάντες μία λογικὴ ποίμνη ὑπὸ ἑνα λογικὸν ποιμένα
καὶ ἡγεμόνα—τὸν Ὁρθὸν Λόγον.

● Γ'. τόμος τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ κ. Μακράκη

περιέχει τὴν Θεολογίαν. Μετὰ τὸν ἀναγκαστὸν πρόλογον προβαίνει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν ὀρισμὸν τῆς θεολογίας, ἣν διαιρεῖ εἰς δύο διακεκριμένα μέρη, ὧν τὸ μὲν καλεῖται **φυσικὴ θεολογία**, τὸ δὲ καλεῖται **ἠθικὴ θεολογία**. Ἐν τῇ φυσικῇ θεολογίᾳ ἐξετάζει 1.) Τὶ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ ἢ τις ἡ αἰδὶος τοῦ Θεοῦ οὐσία, ἐκ δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης λύσεως τοῦ πρώτου θεολογικοῦ ζητήματος ἐξάγει καὶ τὰ ἀναγκαῖα πορίσματα. Ἐξετάζει 2.) Τὶ τὸ ζῆν τοῦ Θεοῦ, ἢ τις ἡ αἰδὶς τοῦ Θεοῦ ζωὴ. Καὶ τὴν μὲν λύσιν τοῦ πρώτου ζητήματος ἐπιχειρεῖ, διὰ τῆς ἀναγωγικῆς μεθόδου τὴν δὲ λύσιν τοῦ δευτέρου διὰ τῆς γραφικῆς μεθόδου. Ἐξετάζει 3.) Τὶ τὸ εἰδέναι τοῦ Θεοῦ, ἢ τις ἡ αἰδὶος τοῦ Θεοῦ συνείδησις καὶ γνῶσις, τίνα προσόντα κατηγοροῦνται ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τίνα ἀποκλείονται ἀπ' αὐτῆς μεθ' ὅ, διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου προβαίνει, ἐξετάσιν καὶ ἐπίλυσιν τοῦ πρώτου καὶ ἀρχικοῦ καὶ οὐσιώδους τῆς θείας οὐσίας προσόντος, εἶτα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν, ἐν κέφαλαίῳ εἰπεῖν, ἐν τῇ φυσικῇ θεολογίᾳ τὰ περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ τεθέντα ζητήματα λύει διὰ δύο μεθόδων, τῆς τε λογικῆς καὶ τῆς Γραφικῆς, διὸ καὶ ἡ κατ' αὐτὸν θεολογικὴ ἐπιστήμη, εἶναι ὀρθολογικὴ τε ἅμα καὶ Γραφικὴ, ὅτι διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῶν Ἀγίων Γραφῶν εὕρισκει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ἣν ἀποδεικνύει διὰ πασῶν τῶν ὁδῶν καὶ μεθόδων τῆς ἐπιστήμης, συμβιβάζων οὕτω καὶ συνδιαλλάττων τὴν θρησκείαν μετὰ τῆς ἐπιστήμης, ἀναιρῶν ἅμα καὶ τὴν παρὰ τοῖς θείστοις, ὑλισταῖς καὶ πανθειστοῖς ἐπικρατοῦσαν περὶ Θεοῦ πλάνην, καὶ τὰς παρὰ τε τοῖς παπισταῖς καὶ τοῖς διαμαρτυρομένοις ἀναφύεσας αἱρέσεις. Ἐν τῇ **ἠθικῇ θεολογίᾳ** ἐξετάζει 1) **τίς ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ**, οὗ ἕνεκα ἐποίησε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὗ ἕνεκα συντηρεῖ καὶ διοικεῖ αὐτούς. Τὴν λύσιν τοῦ πρώτου τοῦτου τῆς ἠθικῆς Θεολογίας ζητήματος ἐπιχειρεῖ διὰ τριῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων 1.) διὰ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἢ ἀπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ, 2) διὰ τοῦ ἀναγωγικοῦ συλλογισμοῦ, καὶ 3) διὰ τοῦ

γραπτοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, προβαίνει εἰς τὴν λύσιν καὶ τοῦ δευτέρου ζητήματος, **τίνα τὰ μέσα, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἐπιδιώκει τὴν κατορθώσιν οὗ προέθετο σκοποῦ**, μεθ' ὃ προβαίνει εἰς τὴν λύσιν καὶ τοῦ τρίτου ζητήματος τῆς ἡθικῆς θεολογίας, **πό οὐ τοῦ σκοποῦ τούτου κατορθώθη ἔως σήμερον· καὶ τί ὑπολείπεται ἔτι πρὸς τὴν πλήρη αὐτοῦ κατορθώσιν**. Εἶτα ἐξετάζει ἐκ τίνος οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἡ ποίησις, καὶ ὁποῖος τις ἦν ὁ πρῶτος ἀνθρώπος. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ζητήματος ἀποφαίνεται : ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου ἐλήφθη ἐκ τῆς οὐσίας τῆς γῆς, καθὰ μαρτυρεῖ ἡ Γραφὴ λέγουσα : «Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς » ἄλλ' ὅτι ὁ χοϊκὸς καὶ γήινος οὗτος ἀνθρώπος λαμβάνει καὶ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται εἰς ψυχὴν ζῶσαν, καθὼς καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ Γραφὴ λέγουσα : «Καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἀνθρώπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὸ μὲν εἶναι ἔχει ἐκ τῆς οὐσίας τῆς γῆς, τὸ δὲ **ζῆν** ἔλαβεν ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἐμφυσήματος. Ἀφοῦ δὲ προσέλαβε τὸ ζῆν διὰ τοῦ θεοῦ ἐμφυσήματος, ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Ὅτι τὸ μὲν εἶναι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ὀντοποιΐας, τὸ δὲ **ζῆν** ἔλαβε κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θεοῦ ἐμφυσήματος, καὶ ὅτι οὐδεμία οὐδενὸς ἀνθρώπου ψυχὴ λαμβάνει ἄμα τὸ εἶναι καὶ τὸ ζῆν, ὅτι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ τὸ εἶναι ἔχουσιν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ὀντοποιΐας, τὸ δὲ ζῆν λαμβάνει ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς γεννήσεως αὐτῆς.

Ὁ Δ'. τῶμος τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος περιέχει τὴν «Φιλοσοφίαν». Ἐν αὐτῇ παρατίθεται πρῶτον τοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων δεθέντας τῇ φιλοσοφίᾳ ὀρισμούς οὓς παραβάλλει πρὸς τὸν κατ' αὐτὸν νέον τῆς φιλοσοφίας ὀρισμόν, μεθ' ὃ προβαίνει εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς φιλοσοφίας διὰ τῶν τεσσάρων ἐπιστημῶν τῆς Ψυχολογίας, τῆς Λογικῆς, τῆς Ἠθικῆς καὶ τῆς Θεολογίας. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς φιλοσοφίας τὸ ὅπλιον τίθεται καὶ ὁμολογεῖται τέ-

λειτουργίας Θεός και τέλειος άνθρωπος ἢ Θεός Λόγος και Λόγος ἐνανθρωπήσας, διαιρεῖ τὴν Φιλοσοφίαν εἰς δύο διακεκριμένας ἐπιστήμας, ὧν ἡ μὲν καλεῖται Θεολογία τοῦ Λόγου ἡ δὲ ἀνθρωπολογία τοῦ Λόγου. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἀντικείμενον γνώσεως ἐχούσης τὸν Θεὸν Λόγον πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ, προτίθεται δι' αὐτῆς γινῶναι αὐτὸν ἐπιστημονικῶς κατὰ πάντα τὰ προσόντα τῆς θείας αὐτοῦ οὐσίας και φύσεως, και κατὰ πάσας τὰς σχέσεις, ἃς ἔχει πρὸς τὸν Θεόν, τὸν κόσμον και τὸν ἄνθρωπον. Τῆς δὲ ἀνθρωπολογίας τοῦ Λόγου ἀντικείμενον γνώσεως ἐχούσης τὸν αὐτὸν Λόγον, ἄλλ' ἀφ' οὗ χρόνου ἤρξατο γίνεσθαι ἄνθρωπος, ἕως οὗ ἐγένετο τέλειος ἄνθρωπος, κατὰ τὸν νόμον τῆς γεννήσεως, τῆς αὐξήσεως, τῆς προόδου και τῆς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τελειότητος προτίθεται δι' αὐτῆς γινῶναι τὸν Λόγον κατὰ πάντα τὰ προσόντα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ πρὸ τῆς γνώσεως ταύτης, ζητεῖ τὴν αἰτίαν δι' ἣν ὁ Λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος, και διὰ τί ἐγένετο, μετὰ δὲ τὴν ἐξήγησιν και τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τούτου προσβαίνει εἰς τὴν περὶ τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως ἱστορικὴν διήγησιν ὡς ἀφηγεῖται ταύτην ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

Ἡ ἀνακεφαλαίωσις και τὸ συμπέρασμα τῆς ὅλης Φιλοσοφίας τοῦ Α. Μακράκη ἦν, ὅτι ἡ κατ' αὐτὸν Φιλοσοφία διὰ τῆς νέας φιλοσοφικῆς μεθόδου και τῶν διὰ τῆς ψυχολογίας, λογικῆς, ἠθικῆς και θεολογίας ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ἀντικείμενον γνώσεως δι' ἐαυτὴν ἔθετο τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὁ Χριστιανισμὸς, λέγει ὁ κ. Μακράκης ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς Φιλοσοφίας, ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ μορφήν, κατεκράτησε τὴν εἰδωλολατρείαν και τὸν Ἰουδαϊσμόν, και ἐπεκράτησε θρησκευτικῶς τῶν ψευδοθρησκευτῶν τούτων· νῦν δὲ, και ὑπὸ τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ μορφήν ἐμφανιζόμενος, ἐπικρατήσει και φιλοσοφικῶς, και καταργήσει τὴν ψευδοφιλοσοφίαν και κενὴν ἀπάτην και πάσας τὰς ψευδωνύμους ἐπιστήμας· ἐπικρατήσας δὲ θρησκευτικῶς και φιλοσοφικῶς, ἐπικρατήσει και πολιτικῶς, και καταργήσει πᾶσαν τυραννίαν και ἀναρχίαν, κα-

Θιερών διὰ πάντας ἀνθρώπους μίαν μόνην πολιτείαν, τὴν **Χριστοκρατικὴν**, τὴν κρατοῦσαν τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη ἐν ὁμονοίᾳ καὶ εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ ἡνωμένους καὶ διηλλαγμένους μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετ' ἀλλήλων.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ὕλη τοῦ ὅλου φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ κ. Μακράκη, δι' οὗ ἐλύθησαν ἐπιστημονικῶς πάντα τὰ περὶ τὸν Θεόν, τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον θεολογικά, κοσμολογικά καὶ ἀνθρωπολογικά ἢ ἀρχικά καὶ θεμελιώδη τῆς φιλοσοφίας προβλήματα, τὰ ὅποια δι' ἑλλειψιν ἐπιστημονικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ τῆς Ἀληθείας κριτηρίου εἶχον μείνει ἅλυστα ἢ κακῶς καὶ ἡμιτελῶς λελυμένα ὑπὸ τῶν ἄχρι τοῦδε φιλοσοφησάντων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων φιλοσόφων.

Ὁ δὲ ἀπιστῶν ἢ ἀμφιβάλλων εἰς τοῦτο, εἴτε ἔνεκα ἀπειρίας, εἴτε διότι παρά τισι λογίοις ἐπικρατεῖ ἡ λίαν πεπλανημένη ἰδέα ὅτι ὁ κ. Μακράκης, γνωστὸς μόνον ὡς δεινὸς θεολόγος δὲν χαίρει καὶ τὰ αὐτὰ ὡς φιλόσοφος πλεονεκτήματα, ἃς διέλθῃ ὡς ἡμεῖς ὅλον τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα, ἃς μελετήτῃ αὐτὸ ἐπισταμένως, καὶ, ἐὰν ὡς θέλομεν νὰ ἐλπίσωμεν, δὲν ἦναι ἐγωιστῆς τις ἢ οἰηματίας ἢ δὲν εἶχαι ἄλλην κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἰδέαν, τὴν ὅποیان ἔχει ἅπαξ κατ' αὐτοῦ ἀθασανίστως ἢ ἐπιπολαίως σχηματίζει, θέλει πεισθεῖ περὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν λαλουμένης καὶ διακρυπτομένης ταύτης ἀληθείας ἣν ἐξ ἰδίας ἔγνωμεν πείρας, καὶ θέλει ἐξέλθῃ τῆς δεινῆς ταύτης πλάνης.

*
* *

Ἐξετάσαντες τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀξίαν ὡς χριστιανοῦ εὔρομεν αὐτὸν ἐν πληρεστάτῃ ἠθικῇ ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν δὲ πλήρη δοκιμασιῶν καὶ παθημάτων βίον αὐτοῦ, ὅμοιον καὶ ἀνέλογον πρὸς τὸν βίον ἐκείνων οἵτινες, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν τῆς ἀμαρτίας ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν» (Κολ. σ. γ'.) ἐβάδισαν στερεῶ τῷ ποδὶ τὴν στε-

νήν καὶ τεθλιμμένην τῶν ποικίλων ἀγώνων καὶ θλίψεων ὁδόν, ἣν αὐτοῖς διέγραψεν ὁ Κύριος διὰ τοῦ ἑαυτοῦ παρδείγματος.

Περὶ δὲ τῆς ἐξόχου ἐπιστημονικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀξίας ὡς συγγραφέως, ἱκανῶς μαρτυροῦσιν ἡ πληθὺς τῶν φιλολογικῶν, θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἰδίᾳ δὲ τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα δι' οὗ συμβιβάζει πάσας τὰς ἐπιστήμας μετὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τίθησιν εἰς ἁρμονίαν τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ.

* * *

« Ἡ διδασκαλία τοῦ κ. Μακράκη, κατὰ τὸν κ. Σωτ. Δ. Φιλάρετον, σαφής, ἀπέριτος, καταληπτὴ ἀποπνέει ἐξαιρετον χάριν. Πολλάκις ἀκούων τις αὐτοῦ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούσῃ πάλιν, ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὁμιλῶν πολλάκις, ὁμιλεῖ ὡς περὶ ἀνέου. Ἡ διαλεκτικότης του ἀμίμητος. Ἀναλυτικὸς εἰς βάθος, «διορατικὸς ἐν ταῖς ἐννοαῖς καὶ ταῖς λεπτομερεστάταις. Κριτικώτατος ὅταν ἀναλύῃ τὸν Πλάτωνα, ἢ τὸν Ἀριστοτέλη. «Ὅταν ἐρμηνεύῃ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Εὐρυπίδου ἢ τοῦ Σοφοκλέους, μαγεύει· ὅταν ἐρμηνεύῃ τὰς Ἀγίας Γραφάς, «καταπλήττει. Βαθυγνώμων νοῦς, ἐνᾶρετος ἐν τῷ βίῳ. Πιστεύει εἰς ὅ,τι διδάσκει. Ἐσυκοφαντήθη καὶ διεβλήθη ὡς αἰρετικὸς ἀνὴρ ὑπερμαχήσας ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν συγχρόνων, ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῶν πατρικῶν μας παραδόσεων, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία σπουδαίως ἐπέδρασεν. «ἐπ' ἀγαθῇ τῆς φήλης πατρίδος, πολλοὶ δὲ εἶναι οἱ ὠφελιχθέντες ἐξ αὐτῆς. Ἡ νεωτέρα ἐν Ἑλλάδι θρησκευτικὴ κίνησις εἰς τὸν Μακράκην ὀφείλεται τὸν γενναίως καταπολεμήσαντα τὸν αὐλισμὸν, καὶ τὴν ψευδπιστήν μετὰ λόγων καὶ ἀποδείξεως ἐλέγχσαντα. Ἀμελίκτος κατὰ τῆς παρανομίας τῶν ἀρχόντων κεραινοβολεῖ τοὺς ἀνατροπεῖς τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν καὶ ἀπολεμῖους διὰ βαρυτάτου ἐλέγχου λογικῶν ἀποδείξεων, εἰς τὴν ἀόποιαν μὴ δυνάμεναι ν' ἀντεῖπωσιν οἱ ἐλεγχόμενοι ἀπικαλοῦσιν ὕβριν καὶ τὸν ἐλεγκτὴν ὕβριστήν.»

«Πρέπει ν' ἀκούσῃ τις τὸν Μακράκην διδάσκοντα, ἢ ν' ἀνα-
γνωσῇ ἐπισταμένως σύγγραμμά του ὅπως σχηματίσῃ περὶ αὐ-
τοῦ τὴν ἀρίστην ἰδέαν· ἐὰν δὲ καὶ οἰκειότερον συνδεθῇ μετ'
αὐτοῦ καὶ γνῶ ὅτι ὁ βίος του εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ Εὐαγγελικοῦ
νόμου, βίος γνησίου χριστιανοῦ διδασκάλου, εἶμαι βέβαιος ὅτι
«θ' ἀναφωνήσῃ, **οἷους ἡ χριστιανικὴ πίστις ἀναδει-
κνύει ἥρωας ἀρετῆς!**» (Ὅρα Ἡμερολ. Σκόκου τοῦ
ἔτους 1896. σελ. 207. «Ὁ Α. Μακράκης» Σωτ. Δ.
Φιλαρέτου.)

Ἀργυστόλιον Μαΐου 10. 1899.

ΕΥΑΓ. Δ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

Σ Η Μ Β Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Μεταξὺ τῶν διδασκάλων, συγγραφέων καὶ δημοσιογράφων οὕς ἐμόρφωσε καὶ ἀνέδειξεν ἡ Σχολὴ τοῦ Α. Μακράκη, ἐν τοῖς πρώτοις ἦν ὁ κ. Σωτ. Δ. Φιλάρετος. Οὗτος διευθυντὴς ὢν τοῦ «Λόγου» διδάσκαλος καὶ δημοσιογράφος, εἰσπρέπει καὶ ὡς συγγραφεὺς σπουδαίων συγγραμμάτων θρησκευτικῆς, θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ὕλης. Εὐγλωττος καὶ ἐπιστήμων τοῦ θεοῦ λόγου κήριξ, ἐμβριθέστατος, κριτικώτατος καὶ ἀναλυτικώτατος συγγραφεὺς, εἰσέδυσε πλείοτερον παντός ἄλλου εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ καὶ φιλοσοφικὸν βαθύτερον κατανοήσας χαρακτῆρα. Μεταξὺ δὲ τῶν κληρικῶν μαθητῶν τοῦ κ. Μακράκη διαπρέπουσι κυρίως οἱ Ἱεροθέος Μητρόπουλος καὶ Ἡλίας Βλαχόπουλος, ὧν ὁ μὲν Ἀρχιεπίσκοπος ἤδη Πατρῶν, ὁ δὲ Ἱεροκῆρυξ, ἀμφοτέρω συγγραφεῖς καὶ ποτε δημοσιογράφοι, καὶ τοῦ θεοῦ λόγου εὐγλωττοι κήρυκες. Ἐπίσης ὁ ἀρχιμανδρίτης Εὐσέβιος Μανθόπουλος, συγγραφεὺς καὶ ἄλλοτε δημοσιογράφος. Μαθηταὶ καὶ τρόφιμοι τῶν ἀρχῶν τῆς Σχολῆς τοῦ κ. Μακράκη εἰσὶ καὶ οἱ κ. κ. Δ. Λαγούλης καὶ Δημήτριος Γεωργίου, διδάσκαλοι, δημοσιογράφοι καὶ τοῦ «Λόγου» συνεργάται. Κωνστ. Δικλεισμάς γλαφυρὸς καὶ ἐμβριθὴς ποιητὴς τῆς χριστιανικῆς μούσης, διδάσκαλος καὶ δημοσιογράφος, συνεργάτης ἤδη καὶ συνάδελφος τοῦ κ. Μιχ. Γαλανοῦ ἐν τῇ Συλλόγῳ τῆς «Ἀναπλάσεως». Ἰωάννης Θ. Καβάσιλας δημοσιογράφος, Ἡλίας Μανιατόπουλος τελειόφοιτος τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, Κωνστ. Παπαλήλιος ἔγκριτος Ἰατρός, ἀριστοῦχος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπὶ ἔτη διατρίψας ἐν Παρισίοις, καὶ συγγραφεὺς σπουδαίου Ἰατρο-φιλοσοφικοῦ συγγραμματος. Ὁ νομικὸς κ. Σπυρ. Κροκιδᾶς, ἔγκριτος δημοσιογράφος καὶ ἐλληνιστὴς, Βασίλειος Καμινάρης πτυχιούχος τοῦ ποτὲ ἐν Κων)πόλει Ἑλλ. Λυκείου Σ. Πατριμίου, χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Κων)πόλει καὶ Σμύρνῃ ὅπου

πρὸ ἐτῶν ἐτελεύτησεν, Γερ. Κωνσταντινίδης, τελειοδιδάκτος τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς καὶ τελειόφοιτος τῆς θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, Θεόκλητος Ἰωαννίδης τελειόφοιτος τῶν ἐν Ἀθήναις Γυμνασίων, οἱ νεαροὶ λόγιοι Ἀθανάσιος Ι. Λυγδόπουλος καὶ Α. Πολίτης ἐν νεαρᾷ ἀμφότεροι ἀποθανόντες ἡλικία ὁ μὲν ἀπὸ ἐτῶν, ὁ δὲ πέρις, καὶ ἄλλοι πολλοί, εἰσιν οἱ τρόφιμοι καὶ ὁπαδοὶ τῶν ὑγιῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν τῆς Σχολῆς τοῦ κ. Μακράκη ἐν οἷς δικηγόροι, ἱατροὶ δικασταί, διδάσκαλοι, κτηματίαι, ἔμποροι, βιομήχανοι κ' λ π,

Τὰ σπουδαιώτατα συγγράμματα τοῦ κ. Μακράκη διεδόθησαν ἀπανταχοῦ τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος, πλείστοι δὲ οἱ ἐγκωμιασται τοῦ ἀνδρός, ἐν οἷς Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἐκ τῶν σπουδαιωτέρων λογίων τοῦ ἔθνους.

*
* *

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

καθηγητῆς τῆς Θεολογίας.

Ὁ τῆς Ἑκκλ. Ἱστορίας **δεινὸς** συγγραφεὺς Α. Δ. Κυριακός, ὁ ὑπὸ ἔποψιν καὶ γλώσσης, καὶ χρονολογίας καὶ ἱστορικῆς ἀκριβολογίας καὶ χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ πίστεως ἐντελὼς ἀστοιχείωτος καὶ ἐπιβλαβῆς καὶ κακόδοξος καὶ αἰρετικὸς ὑπὸ τοῦ κ. Μακράκη ἀποδειχθεὶς, ἰδοὺ πῶς αὐτὸς τε καὶ ἡ ἱστορία του κρίνονται ὑπὸ τίνος γράψαντος ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Σωφρόνιος Ἀρχιμανδρίτης : « Σημειωτέον ὅτι διὰ τὴν διδασκαλίαν μιᾶς τοιαύτης ἐκκλ. ἱστορίας, ἐν ᾗ ἡ **ἀμάθεια** ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν **ἀκρίειν** καὶ **κακοδοξίαν**..... μισθοδοτεῖται ἀπὸ 33 ἡδὴ ἐτῶν ὡς καθηγητῆς ἐν αὐτῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ πρὸς 500 ὀρχ. «τὸν μῆνα, ἥτοι ἐσουφρολόγησεν ἐν ὅλῳ ὡς 200 χιλιάδας ὀρχ»

«μὰς !..... Τὶ δὲ ἐστοίχισεν ἡ τοιαύτη πρυτανεία εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ; Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὄργανα περὶ τὴν διαχείρησιν τῆς «περιουσίας του, ὅλα τὰ σκάνδαλα ἐκεῖνα τοῦ Ἀρεταιείου καὶ «τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Δ. Σχολαρίου, δι' ὧν ἐμειώθη ἡ περιουσία αὐτοῦ περὶ τὰς 250 χιλ. δρ. κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος «τῆς πρυτανείας τοῦ κ. Α. Δ. Κυριακοῦ 1895—1896.».

ΣΗΚΟΣ ΡΩΣΗΣ

καθηγητῆς τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς.

«Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τριακονταετίας καὶ ἐπέκεινα καθηγητῆς τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς ἐν τε τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ καὶ τῷ Πανεπιστημίῳ, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐνθουλακώσας μέχρι τοῦδε ἑκατοντάδας ὅλας χιλιάδας δραχμὰς **χωρὶς ποτε νὰ γράψῃ οὐδεμίαν πραγματείαν, οὐδεμίαν διατριβὴν ἀξιῶν λόγου** περὶ τῶν μαθημάτων, ὧν ἐπαγγέλλεται τὸν καθηγητήν. Ἡ διδασκαλία του περιορίζεται εἰς ζῆρὰν ὑπαγόρευσιν τῶν τετραδίων τὰ ὅποια συνωνθύλευσε στερεοτύπως, ὥτε τὸ πρῶτον διωρίσθη καθηγητῆς. Ἀπὸ στήθους **οὐδὲ φράσιν** δύναται νὰ ἀρθρώσῃ. Εἶναι τόσῳ νευρικός, βραδύγλωσσος καὶ ἀσυνάρτητος ὥστε ὁσάκις ἀπεπειράθη νὰ εἴπῃ τι περιφορικῶς, ἐκίνησε τὸν οἶκτον τῶν ἀκροατῶν.....»

Ἡ θεολογικὴ τοῦ Πανεπιστημίου Σχολὴ λαθροβιοῖ ἀπὸ πολλοῦ, περιστᾶσα τελευταῖον εἰς πλήρη πνευματικὴν ἀποτελεμᾶτωςιν..... Οἱ καθηγηταὶ τῆς ἀνίκανοι παντάπασι νὰ παραγάγῃσι πρωτότυπὸν τινα ἐργασίαν»

Ἰδοὺ τὸ ποῖόν καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν ἐπισίμων καθηγόντων τοῦ κ. Α. Μακράκη !

« Μὴ πιστεύεται εἰς Ἀγίας Γραφάς, εἰς ἑβραϊκὴν μυθολογίαν, κράζει ὁ Καθηγητὴς **Πολιτῆς** ? Μὴ πιστεύετε εἰς ἀρχαίας προλήψεις περὶ Θεοῦ καὶ Γραφῆς β. ᾧ ὁ καθηγητὴς **Ζωχρός** ? Μὴ πιστεύετε εἰς φληναφήματα θρησκομανῶν, λέγει ὁ καθηγητὴς **Νικολαΐδης**. ἄλλ' εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς ἐξιζέως ! Μὴ πιστεύετε εἰς δημιουργὸν τοῦ παντός διαμαρτύρεται ὁ καθηγητὴς **Χρηστομάνος**, ἄλλ' εἰς τὴν χημείαν ἐμπιστεύητε τὴν διδάσκουσαν αὐτόματον γένεσιν. ! » (Ὅρα ἀρ. 1262 « Λόγου »).

*
* *

Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ συντάκται τοῦ περιοδικοῦ « Προμηθέως » ἐκμανέντες, διότι ὁ κ. **Ι. Σκαλτσούνης** ἐν τῷ « Περὶ Γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου » συγγράμματι αὐτοῦ, ἔδωκε σφοδρὸν ῥάπισμα εἰς τοὺς ὑλιστάς, χωρὶς νὰ συζητήσωσι μετ' αὐτοῦ, ὡς ἐμπρέπει εἰς ἐπιστήμονας καὶ καλῶς ἀνατεθραμμένους, κατῆλθον εἰς τὸ στάδιον τῆς ὑβρεολογίας. Διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ κ. Σκαλτσούνη, κραυγάζουσιν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῶν : « Αἶσχος εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χίκελ, αἶσχος εἰς τοὺς φωτοσθέστας καὶ τοὺς κακούργους, τρίς αἶσχος εἰς τοὺς **Φροναῖς** (ἐννοοῦντες τὸν κ. Σκαλτσούνην) τοὺς τολμῶντας νὰ ἐπισηύωσι τὰ κατασυντετριμμένα μεσαιωνικὰ φασγανὰ ἐν τῷ τέλει τοῦ 19. αἰῶνος ! » (Ὅρα σελ. 17 « Περὶ Γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου » **Ι. Σκαλτσούνη**)

Πανεπιστήμιον τοιούτους ἔχων καθηγητάς, δίκαιον φρονοῦμεν εἶναι νὰ κληθῇ **Πανεπιζήμιον** κατὰ τὴν φράσιν τοῦ κ. Μακράκη **Πανσκοτιστήριον**, καὶ τοῦ ὁποίου οἱ καθηγηταὶ κατὰ τὸ λέγειν τοῦ κ. Σκαλτσούνη περιβαλλόμενοι διὰ τοῦ γοήτρου τῆς ἐπὶ τῆς Ἐξουσίας ἀναθεθείσης εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνης πρὸς νοητικὴν καὶ ἠθικὴν τῆς νεότητος μύρφαριν, διδάσκουσιν ὅτι ἀμαθεῖς εἶναι καὶ φωτοσθέσται οἱ πρεσβεύοντες ὅτι ὑπάρχει Ὁ δημιουργὸν καὶ ὑπεριόριστον, προδύται δὲ τῆς ἐπι-

στήμης καὶ « μόνον οἱ μὴ ἔχοντες ἰδέσθαι τῆς χημικῆς ἑλξεως, ἀποδίδουσι τὴν δημιουργίαν εἰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις. » (Αὐτόθεν σελ. 18)

* * *

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ.

Ἄς ἀκούσωμεν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ αὐτὸς ὁ πρῶτον καθηγητὴς ἐν τῷ ἐν Ἀργοστολίῳ Γυμνασίῳ κ. Εὐαγ. Μ. Σβορώνος.

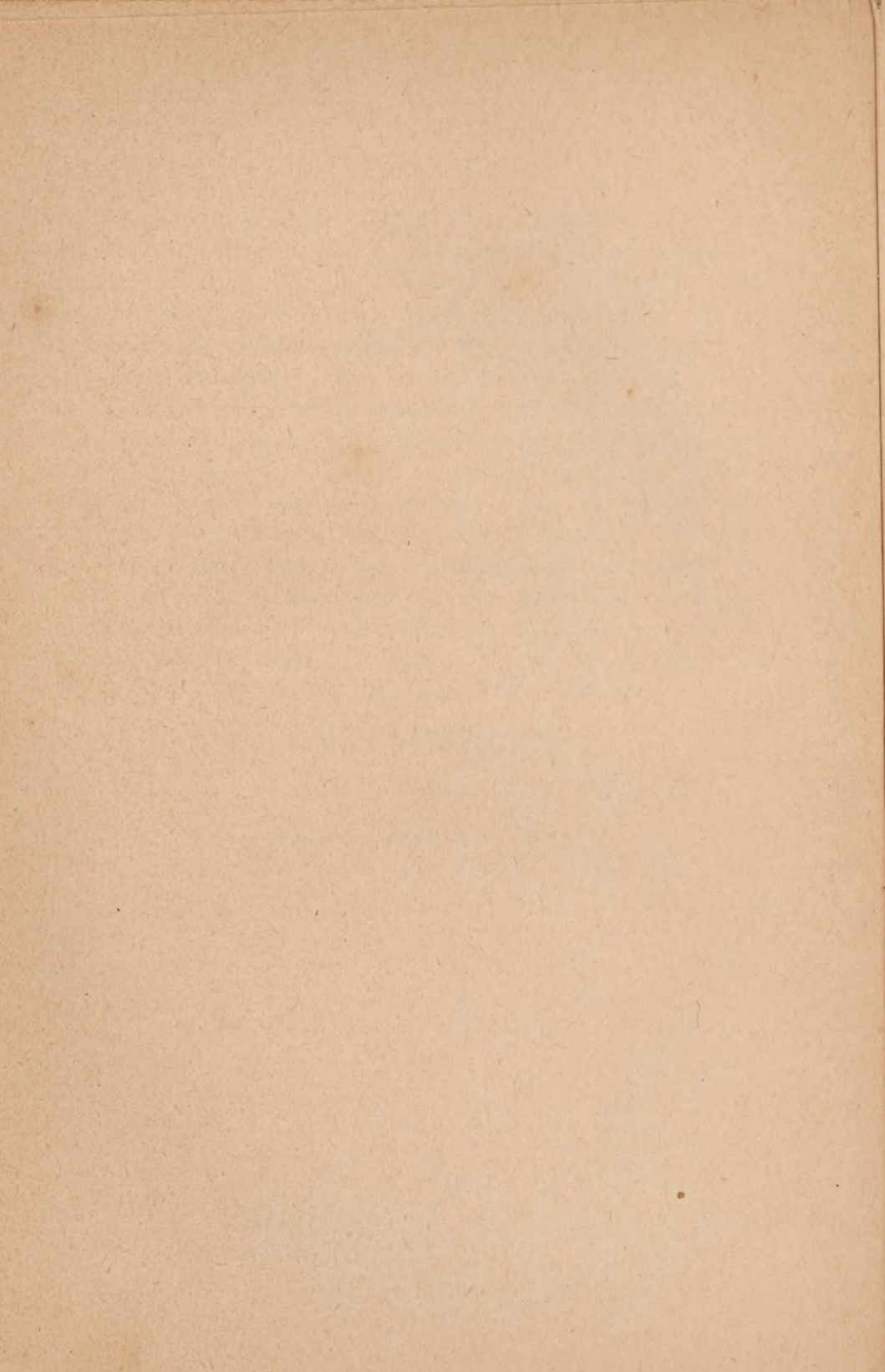
« Περαιτωθεῖσων τῶν γραπτῶν ἐξετάσεων τῆς Δ'. ἤρξαντο αἱ « προφορικαί, ἐν αἷς ἐτύγγχανεν ὄντως παρὼν ὁ κ. Πανταζίδης « ἐπιφέρων **ἐνίοτε** παρατηρήσεις **μόνον** ἐπὶ τῶν γλωσσικῶν αμαθιμάτων, σιωπῶν δὲ παντελῶς σχεδὸν ἐπὶ τῶν λειπῶν, ὡς « κρίνων ἴσως ἑαυτὸν **ἀναρμοδίον**.....εἰς μαθητὴν εἰπόντα « ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐξόχοις ἀνδράσιν, οἱ ὅποιοι ἤκμασαν « ἐν Αθῆναις ἐπὶ τοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους, ἀνεδείχθη καὶ ὁ « Πλάτων, παρετήρησεν ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους ὡς μεταγενέστερος αὐτοῦ ! Τὸν σοφὸν τοῦτον καθηγητὴν, ὁ κ. Σβορώνος παραπέμπει εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ γραφείου αὐτοῦ εὑρεθεῖσαν *Histoire grecque par Victor Duruy*: « ὁ- « κέθεν καταφανῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Πλάτων καὶ περ ὢν ὀλί- « γον μεταγενέστερος τοῦ Περικλέους, ἀνάγεται ὅμως εἰς τὸν « αἰῶνα αὐτοῦ. » (Ὅρα φυλλάδιον «ὀλίγαὶ λέξεις ἐπὶ τῆς ἐκθέ- « σεως τοῦ κ. Πανταζίδου » ὑπὸ Εὐαγ. Μ. Σβορώνου πρῶτην κα- « θηγητοῦ σελ. 2)

Ἄγνοομεν ἐὰν ὁ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πα- νεπιστημίου τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὴν γυμνασιακὴν παιδαγωγίαν διδάσκων, καὶ ὁ ἐπὶ τρεῖς καθ' ἑβδομάδα ὥρας παρα- δίδων Ι. Πανταζίδης, ἐξέδωκέ τι ἄξιον λόγου σύγγραμμα, τοῦθ'

ὅπερ γινώσκουμεν εἶναι ὅτι: «καθηγηταὶ ἐνασχολούμενοι ἐπὶ ἀδεκάδωκς ἐτῶν ἰδίως εἰς ὠρισμένον κλάδον μιᾶς ἐπιστήμης, δι-
 «ἀσχκοντες ἀπὸ τῆς ἑδρας τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἀξιοῦντες νὰ
 «διδάξωσι τὸ εἰς πολλὰ ἀτυχεῖς τοῦτο ἑλληνικὸν Ἔθνος νὰ μὴ
 «κακορθῶσι νὰ ἐκδώσωσιν **οὐδὲ ἐν ἄξιον λόγου** τίγγραμμα,
 «ἐξ οἴκτου τοῦλάχιστον πρὸς τοὺς ἀτυχεῖς φοιτητάς, ἄλλ'
 «ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ ἀντιγράψωσιν ἀπὸ τετραδίων.... τοῦτο
 «παρὰτρεῖται ἰδίως εἰς τοὺς καθηγητάς τῆς φιλοσοφικῆς καὶ
 «Θεολογικῆς Σχολῆς..... Ποῦ αἱ μεταφράσεις καὶ τὰ σχόλια
 «εἰς τοὺς ἑλλήνας συγγραφεῖς ὑπὸ τῶν σοφῶν καὶ γεραρῶν κα-
 «θηγητῶν τῆς Φιλολογίας, εἰς οὓς μάλιστα ἐκφράζεται κατὰ τὴν
 «ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀποχώρησιν καὶ ἡ βασιλικὴ εὐαρέσκεια, δι-
 «ότι κατόρθωσαν νὰ διανύσωσιν αἰσίως τεσσαρακονταετῇ βίον
 «καθηγεσίας, καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτοῖς ἀρκετὰ στρογγύλην
 «σύνταξιν διὰ τὸ μέλλον! » (Ὅρα α Ὅδηγὸν τῆς Ἑλλάδος τοῦ
 ἔτους 1889» ὑπὸ Χ. Μακρίδου σελ. 192—193.)

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ Α. ΜΑΚΡΑΚΗ

« Ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν
ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. »

1. Ἀποκάλυψις θησαυροῦ τοῦ κεκρυμμένου.
2. Λύσις φιλοσοφικῇ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ἀνθρωπίνου προσρισμοῦ.
3. Ἡ πόλις Σιών.
4. Τὸ Ἐθνοδόξαστον ἔργον.
5. Ὑπόμνημα περὶ τῆς φύσεως τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.
6. Εἴκοσι Λόγοι θέμα ἔχοντες τὸ ἔργον τοῦ 21
7. Λογικὸς ἐλεγχος θωρακωτοῦ τινος ἐλέγχου.
8. Λόγος ἐρμηνευτικὸς τῆς τῶν ἐγκαινίων τελετῆς.
9. Λόγος περὶ θαυμάτων.
10. Λόγοι κατηχητικοὶ ἐπὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.
11. Ἀπολογία ἐπὶ τοῦ περὶ ψυχῆς ζητήματος.
12. Ἡ Μασσονία γνωριζομένη διὰ τοῦ μασσονικοῦ διπλώματος.
13. Τὸ τρισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου βεβαιούμενον καὶ διὰ τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων.
14. Ὑπόμνημα πρὸς τὸν Πατριάρχην Διονύσιον Ε'.
15. Θεία καὶ Ἱερὰ Κατήχησις.
16. Γραμματομάθεια)
17. Λεξιμάθεια.) Νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα.
18. Λογομάθεια.)
19. Λόγος περὶ παιδείας καὶ ἐκπαιδευτ. συστήματος.
20. Λόγος φιλοσοφικὸς περὶ τῆς σχέσεως τῆς παιδείας πρὸς τὴν πολιτείαν.
21. Λόγος φιλοσοφικὸς οὗ τὸ θέμα Χριστὸς ἡ Αὐτοαλήθεια.
22. Λόγος ἐπιτάφιος τῶν περὶ τὸν ἥρωα Λεωτσάκον πέσοντων ἀδελφῶν.

23. Ἀσπίς τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολ. Ἐκκλησίας.
24. Ὁ Γερωντισμός (δριμύς ἑλεγχος κατὰ τῆς Σιμωνίας.)
25. Ἡ Παπικὴ μανία.
26. Ὅμηρος καὶ Πλάτων
27. Ὑπόμνημα πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων.
28. Ψυχολογία καὶ Λογικὴ μετὰ
Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Φιλοσο-
φίαν τόμος Α΄
29. Ἠθικὴ Φιλοσοφία τόμ. Β΄.
30. Θεολογία τόμ. Γ΄.
31. Ἡ Φιλοσοφία τομ. Δ΄.
32. Φιλοσοφικὰ μεταφρασθέντα ἐκ
τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τόμ. 2.
33. Ἐφημερίς «Λόγος» 28 ἐτῶν.
34. Ἑρμηνεῖα Ἀποκαλύψεως Ἰωάν. τοῦ Θεολόγου σελ. 626.
35. Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου.
36. Ἑρμηνεῖα τῶν 150 ψαλμῶν τοῦ Δαυιδ εἰς τόμ. 3.
37. Ἑρμηνεῖα τῶν 9 ᾠδῶν τῆς Ἐκκλησίας.
38. Ἑρμηνεῖα ὅλης τῆς Καινῆς Διαθήκης σελ. 2,480.
39. Ἐφημερίς «Δικαιοσύνη» ἐνός ἔτους.
40. Ὁ ἐν Ἑλλάδι ἐλεύθερος τεκτονισμός.

Νέον Φιλος. σύστημα.

Σ Ω Τ. Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ.

1. Πραγματεῖα συνοπτικὴ περὶ ψυχῆς.
2. Πραγματεῖα φιλοσοφικὴ καὶ θρησκευτικὴ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς φύσεως τοῦ Κακοῦ.
3. Ἀπάντησις εἰς τὴν ὑπὸ Φ. Πάλλη περὶ θρησκείας Πραγματεῖαν.

4. Ἡ πάλη τῶν δύο κομμάτων ἐν Ἑλλάδι.
 5. Ἡ συνταγματικὴ τοῦ Λόγου κοινωνία.
 6. Ὁ Ἠθικὸς Νόμος.
 7. Ἡ Ἰδέα τοῦ ὄντος.
 8. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις—ὁ ἔρως τοῦ Ἀγαθοῦ—
 9. Τὸ Μέλλον τῆς Ἀνθρωπότητος.
 10. Τὰ τρία καθολικὰ Ἐρωτήματα ἢ ὁ Οὐρανὸς τῆς Διανοίας.
 11. Λόγοι τρεῖς ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ τῆς ἰδρύσεως τοῦ μαρτυρικοῦ Συλλόγου.
 12. Ὁ Νόμος καὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ—χρυσόδετον.
-

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Τ Ο Ὡ

Α. ΜΑΚΡΑΚΗ

1. Λόγοι Ἐκκλησιαστικοὶ ὑπὸ Μητροποῦλου καὶ Βλαχοπούλου
 2. Ἑρμηνεία Ἠσαΐου κατὰ τὰς παραδόσεις Α. Μακράκη.
 3. Ἑρμηνεία εἰς τὰς πρὸς Τιμόθεον καὶ Τίτον ἐπιστολ. Παύλου ὑπὸ Μητροποῦλου.
 4. Ἡ Ἀληθὴς Θρησκεία ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 5. Ἑφημερίς «Κήρυγμα» πολλῶν ἐτῶν. Συντάκτης Ἠλίας Βλαχόπουλος.
-

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΩΜΗΤΩΝ.

Ἄργοστολείου

Νικόλαος Χριστοδουλάτος	Σωμ.	5.
Α. Τυπάλδος Φορέστης δικηγόρος	»	2.
Ν. Ι. Μομφερᾶτος δικηγόρος	»	2.
Χ. Κυριακάτος Δημοδιδάσκαλος	»	2.
Ν. Π. Ἰγγλέσης καθηγητής	»	2.
Χ. Ποταμιάνος	»	2.
Γερ, Κ. Κατσίγερας	»	2.
Λεωνίδας Κατσαΐτης Ἰατρός	»	1.
Σ. Α. Ρ. Λουκάτος Δήμαρχος	»	».
Γ. Χαϊδᾶς Γυμνασιάρχης	»	».
Σ. Μ. Ἰγγλέσης Ἰατρός	»	».
Γ. Σ. Τουλιάτος καθηγητής	»	».
Θ. Μ. Λαγκούσης δημοδιδάσκαλος	»	».
Π. Μ. Φραγκισκᾶτος δικηγόρος	»	».
Α. Μοντεσάντος Ἀρχιδιάκονος	»	».
Γ. Μουσούρης δικηγόρος	»	».
Ν. Ἱερὺς Δορεντζάτος	»	».
Π. Α. Καβαλιεράτος πρόην βουλευτής	»	».
Δ. Σ. Καμπίτσης δικηγόρος	»	».
Γ. Κακουράτος καθηγητής	»	».
Ι. Γουλιμῆς διδάσκαλος	»	».
Π. Βεργωτής συγγραφεὺς	»	».
Γ. Η. Βειλάνδος δικηγόρος	»	».
Γ. Ι. Ἰγγλέσης Ἰατρός	»	».
James Saunders	»	».
Γ. Καλλίνικος Ἑλληνοδιδάσκαλος	»	».

Ε. Σάνδερς λογ. Τραπ.	Σωμ.	1.
Κ. Πεφάνης Ἀρχιδιάκονος	»	».
Ε. Μ. Σβορώνος καθηγητῆς	»	».
Α. Ραζῆς διδάσκαλος	»	».
Γεράσιμος Σβορώνος	»	».
Σωτ. Ραζῆς διδάσκαλος	»	».
Φ. Τσιτσέλης ἰατρός	»	».
Δ. Γ. Σπινέλης δικηγόρος	»	».
Ε. Τ. Κωνσταντακάτος καθηγητῆς	»	».
Δ. Γ. Βανδῶρος δικηγόρος	»	».
Ν. Μαρκόπουλος ἰατρός	»	».
Σ. Ποταμιᾶνος ἱεροκῆρυξ	»	».
Α. Ἱερὺς Μαλισιάνος	»	».
Χ. Καγκελάριος	»	».
Εὐαγγελινὸς Ἀννίνος	»	».
Α. Α. Καβαλιεράτος	»	».
Ἰωάννης Δεστούνης	»	».
Γ. Α. Λασκαράτος Ταμ. Τραπ.	»	».
Δ. Φωκᾶς Στεφάνου	»	».
Α. Φωκᾶς Κοσμετάτος	»	».
Πέτρος Γκεντιλίνης	»	».
Ν. Γ. Ἀννίνος	»	».
Νικολ. Σ. Πανᾶς	»	».
Γ. Δ. Σφαέλλος Φαρμακοποιὸς	»	».
Π. Φωκᾶς Κοσμετάτος	»	».
Σωκράτης Α. Καβαλιεράτος	»	».
Παναγῆς Γ. Ἀννίνος	»	».
Γ. Δημητρώπουλος μηχανικὸς	»	».
Ν. Πεταλᾶς Ἀνθυπολοχαγὸς	»	».
Ι. Φωκᾶς Κοσμετάτος	»	».
Σάββας Γ. Ἀρσένης	»	1.
Θ. Α. Μομφερράτος	»	».
Σ. Φωκᾶς Κοσμετάτος	»	».

Παναγῆς Α. Γεράκης	Σωμ.	1.
Γεράσιμος Ν. Μηλιαρέσης	»	».
Σ. Δ. Ναράντης	»	».
Ἀλέξανδρος Ε. Ζούλλας	»	».
Νικολ. Π. Ἀγγελᾶτος	»	».
Γ. Μαρτσούκης ἐμποροῦπάλ.	»	».
Ι. Μ. Λασκαράτος ψάλτης	»	».
Ν. Σ. Χριστοδουλάτος	»	».
Ἰωάννης Γ. Πρεκόπης	»	».
Ε. Γεννατᾶς Φαρμακοπ.	»	».
Γεώργιος Δραγώνας	»	».
Μιχαὴλ Λουκούδης	»	».
Χ. Ν. Βλάχος	»	».
Ν. Δ. Τρωϊάνος Φαρμ.	»	».
Σπυρίδων Δ. Μιτάκης	»	».
Εὐαγ. Ραζῆς Τζαννάτος	»	».
Νικόλαος Α. Μήλας	»	».
Α. Πεντέγαλος	»	».
Λαυρέντιος Π. Βανδῶρος	»	».
Σπυρίδων Γ. Ῥαζῆς	»	».
Ἀναστ. Ν. Γεωργόπουλος	»	».
Γεράσιμος Ε. Ἀντίππας Φαρμ.	»	».
Κοσμᾶς Θ. Καμπίτσης	»	».
Παναγῆς Ι. Τσιμάρας	»	».
Θεογένης Γ. Τρομπέτας	»	».
Παναγῆς Α. Φωκᾶς ψάλτης	»	».
Ἀγγελος Μακρῆς	»	».
Παναγῆς Α. Μοντεσάντος	»	».
Σπυρίδων Δεσύλλας	»	».
Εὐάγγελος Χ. Βρυώνης	»	».
Ι. Καροῦσος Γραμ. Δημ.	»	».
Α. Ἀθανασόπουλος βιβλιοπώλ.	»	».
† Χ. Ἀραβαντινός	»	».

Σπ. Μ. Μυτσούνης	Σωμ.	1.
Ἰερώνυμος Ι. Κονιδάρης	»	».
Γ. Ἀννινος Χωραφᾶς	»	».
Ἀναστάσιος Ν. Κοντομίχαλος	»	».
Σπυρίδων Θ. Μαράτος	»	».
Ἰωάννης Γ. Ἀντίππας	»	».
Ἀντώνιος Κοντομίχαλος	»	».
Ἀλέξιος Μ. Θεοδωράτος	»	».
Χαραλ. Ι. Κονιδάρης	»	».
Εὐστάθιος Χαροκόπος Φαρμ.	»	».
Ζήσιμος Δαυῆς	»	».
Παναγῆς Σ. Μομφερῆτος	»	».
Σωτήριος Α. Καβδαδίας	»	».
Χ. Βοντιτσιάνος	»	».
Γεώργιος Χριστοδουλάτος	»	».
Γεράσιμος Ν. Αὔλιχος	»	».
Σπυρίδων Ι. Ευδιᾶς	»	».
Διονύσιος Σ. Μαγκλιθέρας	»	».
Ι. Γ. Ποταμιᾶνος Ἀναγνώστης	»	».
Διονύσιος Λάσκαρης.	»	».
Δημήτριος Μ. Μπερδεμπές	»	».

Ἀ θ η ν ὦ ν

Σ. Δ. Φιλάρετος δημοσιογράφος	Σωμ.	5.
† Μ. Σπηλιόπουλος	»	4.
Δ. Παγούλης διδάσκαλος	»	1.
Σ. Κροχιδᾶς δικηγόρος	»	».

Κ. Παπαλήλιος Ἰατρός	Σωμ.	1.
Α. Φερετόπουλος	»	».
Γ. Πολυμερόπουλος	»	».
Ἀκριβός Ἀκριβοῦ	»	».
Κ. Κοσμῆς	»	».
Ι. Χαμηνάρης	»	».
Δ. Κολοτοῦρος	»	».
Ἡλίας Μανιατόπουλος Φ.λαλ.	»	».
Γ. Φαμελιάρης	»	».
Θεμ. Λειβαδέας	»	».
Βασίλειος Βασιλείου	»	».

Π α τ ρ ῶ ν

Θ. Συριόπουλος ἔμπορος	Σωμ.	2.
Θ. Α. Ἀνδρόπουλος Συμβολ.	»	1.
Ἀγγελος Θ. Κωνσταντόπουλος	»	».
Ἀναστάσιος Α. Ἀναστασίου	»	».
Νικόλαος Τσαγκρώνης	»	».
Λουκᾶς Πάτρας Ἱερεὺς	»	».
Γεώργιος Κ. Κοσσαράς	»	».
Εὐγενία Πανταζοπούλου Μοναχὴ	»	».
Νικόλαος Κ. Δασκαλόπουλος	»	».
Ἰωάννης Πετρόπουλος	»	».
Κωσταντῖνος Πετρόπουλος	»	».
Παναγῆς Συριόπουλος	»	».

Περιοδικός

— = —

Φωκίων Βάμβας Συγγ. Ἱερᾶς Μουσικῆς Σωμ. 1.

Σύρου

— = —

Ἀνδρέας Γ. Ψυχᾶς	Σωμ.	2.
Γεώργιος Δράκος Ἱατρός	»	1.
Α. Μαρκουλίδης Ἀρχιμανδρίτης	»	».
Π. Οἰκονόμου Ἱερεὺς	»	».
Λ. Σαμοθράκης Σακελλάριος	»	».
Μ. Βλυσίδης Ἱερεὺς	»	».
Ἰωάννης Γλύκας Ἱερεὺς	»	».
Η. Ἀνδρικόπουλος Ἱεροδιάκονος	»	».
Ἐμμ. Βιόλας Ἱεροδιάκονος	»	».
Στέφανος Κυργιατσούλης	»	».
Μανοῦσος Ι. Τελέκης	»	».
Δ. Ζάνε	»	».
Παντελῆς Α. Μάσχας	»	».
Ἐμμ. Κ. Κυριακίδης	»	».
Γεώργιος Γερωντῆς	»	».
Νικόλαος Παναγιώτου	»	».
Κωνσταντῖνος Κυτονάκης	»	».

Σ π ά ρ τ η ς

— = —

Στυλιανός Δημητρόπουλος	Σωμ.	2.
Στ. Σταυρόπουλος διδάσκαλος	»	1.
Δημήτριος Ζαχαράκος	»	».
Όδυσσεύς Παππαθασιλόπουλος	»	».
Έμμανουήλ Μαυράκης	»	».
Χρ. Σπυρόπουλος	»	».
Κωνστ. Κατράδης	»	».
Ίωάννης Η. Καρτερούλης	»	».
Παναγής Γεωργακόπουλος	»	».
Άγηςίλαος Ε. Κυρούσης	»	».

Τ ρ ι π ό λ ε ω ς

— = =

Ν. Π. Ζαφειρόπουλος	Σωμ.	2.
Δημ. Σ. Παπαγιαννόπουλος	»	1.
Δ. Άθανασιάδης	»	».
Γεώργιος Θ. Ζαχαρόπουλος	»	».

Σ μ ύ ρ ν η ς

— = —

Παναγιώτης Γ. Κυριαζής	Σωμ.	1.
Γεώργιος Γενναΐος	»	».

Ἰωάννης Χανιώτης	»	».
Εὐστάθιος Μανικιώτης	»	».
Γεώργιος Πλιάνθος	»	».
Ἰωάννης Τυμερηνός	»	».
Σπυρ. Βονάτσος	»	».
Γεώργιος Κολάρος	»	».
Ἐμμανουὴλ Ι. Καλοντζάκης	»	».
Βάγιος Τσαπάλας	»	».
Βασίλειος Σιδηρόγλους	»	».
Δημήτριος Πεταλιός	»	».
Ἀντώνιος Λουκᾶς Κυπραῖος	»	».
Ν. Γ. Κωνσταντινίδης	»	».
Εὐστράτιος Καραμάνος	»	».
Γεώργιος Μ. Δουκᾶκης	»	».
Γεώργιος Π. Μωραΐτης	»	».
Ἀπόστολος Φ. Βεκρῆς	»	».
Νικόλαος Ἡλιόπουλος	»	».
Ἐν Ἱερομονάχοις Μισαὴλ Ἐφημέριος ἐν τῷ		
Μητροπολιτικῷ Ναῷ Σμύρνης	»	».
Δρόσος Ζαχαρίου	»	».
Παναγιώτης Θεοδωρόπουλος	»	».
Γεώργιος Π. Μαρκόπουλος	»	».
Νεοκλῆς Πολυχρόνης	»	».
Δ. Παπα-Ανδρέου Λυγωμένου	»	».
Στέφανος Θ. Οἰκονόμος	»	».
Χαραλάμπης Ι. Καρρές	»	».
Νεοκλῆς Βουφίδης	»	».

Κωνσταντινουπόλεως

Σωτ. Α. Ἀδαμαντίδης	Σωμ.	1.
Μ. Α. Κατινάκης	»	».
Δ. Κ. Μεμαρίδης	»	».
Σεύθης Μ. Δίδυμος	»	».
Ἀνώνυμος	»	».
Δημήτριος Πρωταῖος	»	».
Εὐστάθιος Πρωταῖος	»	».
Ἀντώνιος Λουῖζος	»	».

ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Τίς ἡ ἀληθὴς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ.
Οἱ Λυμεῶνες τῆς Πίστεως παράφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ
μετὰ προλεγομ. σχολίων καὶ σημειώσεων τοῦ παραφραστοῦ.
Ἀνταπάντησις ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ
Padre Innocenzo da Modugno.

